

Indsatsen for udsatte børn og unge

- en analyse af tilbud, foranstaltninger og initiativer i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune

November 2006

**Finn Kenneth Hansen, Marianne Malmgren og
Marianne Højland**

Indsatsen for udsatte børn og unge

**- en analyse af tilbud, foranstaltninger og initiativer i tilknytning
til Børne- og Ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune**

November 2006

**Finn Kenneth Hansen, Marianne Malmgren og
Marianne Højland**

Indsatsen for udsatte børn og unge
- en analyse af tilbud, foranstaltninger og initiativer i tilknytning
til Børne- og Ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune

© CASA, November 2006

ISBN 87-91795-30-3

Elektronisk udgave: ISBN 87-91795-31-1

Forord

Denne rapport sætter fokus på indsatsen i forhold til udsatte børn og unge i Københavns Kommune.

I foråret blev der indgået en aftale "Faglighed for alle", som bl.a. omhandler indsatsen i forhold til udsatte børn og unge i Københavns Kommune. Som led i denne aftale blev det besluttet at foretage en eksternt analyse af samtlige tilbud og foranstaltninger i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Formålet med analysen er at skabe et overblik over eksisterende tilbud, foranstaltninger, initiativer mv. i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen samt med udgangspunkt i de udsatte børn og deres familiers behov, at foretage en vurdering af den eksisterende indsats og fremkomme med forslag til en fremtidig organisering og planlægning af indsatsen med fokus på familieorienterede, tidlige og forebyggende indsatser.

Københavns Kommune, Børne- og Ungdomsforvaltningen har bedt Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA) foretage den eksterne analyse. Det er resultatet af denne analyse, som bliver præsenteret i den foreliggende rapport.

Analysen af indsatsen for de udsatte børn og unge er tilrettelagt ud fra en kvalitativ tilgang og baseret på interview og dialogmøder med ledere og medarbejdere inden for forskellige faggrupper, som arbejder i forvaltningen, i institutioner eller i tilbud og foranstaltninger, som har udsatte børn og unge som målgruppe. Derudover er der foretaget interview med udsatte unge og forældre til udsatte børn og unge.

Der er tale om aktørers og udsattes erfaringer af eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen. Analysen er dog afgrænset på den måde, at den ikke omfatter specialinstitutioner for udsatte børn og unge med vidtgående fysiske og psykiske handicap.

Der er foretaget kvalitative interview med 100 medarbejdere og ledere og med 49 brugere, heraf 28 unge og 21 forældre. Derudover er der afholdt dialogmøder med 24 medarbejdere og ledere.

Ud over analysen er der foretaget en kortlægning af tilbud, foranstaltninger og initiativer i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen baseret på dokumentationsmateriale og telefoninterview. Kortlægningen foreligger både i en papirudgave og som en database.

I forbindelse med undersøgelsen har der været nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter fra forskellige dele af Børne- og Ungdomsforvaltningen og en repræsentant fra socialforvaltningen.

Undersøgelsen er gennemført i perioden fra september til november 2006.

Et samlet CASA-team bestående af Sanne Ibsen, Marianne Malmgren, Henning Hansen, Rikke Dalsted, Marianne Højland, Jon Olsen, Flemming Jakobsen, Jonas Markus Lindstad og Finn Kenneth Hansen, som projektleder, har deltaget og bidraget til den samlede undersøgelse.

Rapporten er skrevet af Marianne Malmgren, Marianne Højland og Finn Kenneth Hansen.

Undersøgelsen er finansieret af Børne- og Ungdomsudvalgets bufferpulje.

CASA
November 2006

Indholdsfortegnelse

1	Resumé og sammenfatning	5
1.1	Analyse i et “fra-neden” perspektiv	5
1.2	Organisatorisk – øget samarbejde og decentralisering.....	6
1.3	Dilemmaer i indsatsen.....	7
1.4	Opmærksomhedspunkter.....	8
1.5	De udsatte børn og unge.....	9
1.6	Tilbud og foranstaltninger.....	10
1.7	Overgange og samarbejde	11
1.8	De udsatte børn og unges behov	13
1.9	Er der sammenhæng mellem indsats og behov?	14
1.10	Afstand mellem behov og tilbud	15
1.11	Er der sammenhæng mellem tilbud og de politiske målsætninger?....	16
1.12	Organisering af indsatsen	17
2	Udsatte børn og unge.....	19
2.1	De udsatte børn og unge.....	19
2.2	Gråzonebørn, de mest udsatte og “børn med diagnose”	22
3	Indsatsen for udsatte børn og unge i Børne- og Ungdomsforvaltningen	25
3.1	Indledning	25
3.2	Indsatsen i forhold til udsatte førskolebørn.....	25
3.2.1	Aktører og tilbud	26
3.2.2	Opsummering af indsatsen i forhold til udsatte i førskolealderen	31
3.3	Indsatser i forhold til udsatte børn i skolealderen	32
3.3.1	Aktører og tilbud	33
3.3.2	Indsats for udsatte med særlige behov for støtte	36
3.3.3	Forskellige nytænkende tiltag	39
3.3.4	Opsummering af indsatsen til udsatte i skolealderen	43
3.4	Indsatsen for børn og unge i udskolingen og overgang til voksenliv .	43
3.4.1	Aktører og tilbud	44
3.4.2	Opsummering af indsatsen til udsatte unge i udskolingen	48
4	Overgange.....	51
4.1	Brud i de udsatte børn og unges livsforløb	51
4.2	Overgang mellem almene tilbud	51
4.3	Overgangen mellem skole og fritidshjem, fritidshjem og fritidsklub, fritidsklub og ungdomsklub	53
4.4	Overgange mellem almene tilbud, særtilbud og specialtilbud – og tilbage igen	55
4.5	Overgange mellem institution/skole og barnets hjem.....	56
5	Samarbejde.....	59
5.1	Samarbejde i Børne- og Ungdomsforvaltningen.....	59
5.2	Samarbejdet mellem forvaltninger	59
5.3	Underretninger	64
5.4	Opmærksomhedspunkter.....	65

6	Karakteristik af indsatsen for udsatte børn og unge	67
6.1	Indledning	67
6.2	Forebyggende og tidlig indsats.....	67
6.3	Barrierer og muligheder.....	69
6.4	Forebyggelse og strukturel synsvinkel	70
6.5	Familie- og helhedsorientering	72
6.6	Barrierer og muligheder.....	72
6.7	Eksempler på familieorientering.....	73
7	De udsatte unges og forældrenes perspektiv	79
7.1	Hvordan kontakt til tilbud?.....	79
7.2	Oplevelsen af tilbud i forhold til problemstilling	83
7.3	Forældreinddragelse	86
7.4	Behov og ønsker til yderligere eller andre tilbud	88
7.5	Opsamling.....	92
8	Indsatser og behov	95
8.1	Sammenhæng mellem tilbud og behov	95
8.2	Manglende overblik.....	95
8.3	Afstand mellem behov og tilbud	97
8.4	Tilbud der er mangelfulde eller ingen tilbud	98
8.5	Behov og tilbud i forhold til de udsatte børn og unge	100
8.6	Mange projekter kontra drift.....	101
8.7	Organisering af indsatsen	102
	Bilag - Metoder i analysen.....	105

1 Resumé og sammenfatning

Denne rapport omhandler en analyse af indsatsen i forhold til udsatte børn og unge i Københavns Kommune. Undersøgelsen omfatter tilbud, foranstaltninger og initiativer med tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Formålet med analysen er at give et overblik over eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til udsatte børn og unge, foretage en vurdering af indsatsen samt pege på en fremtidig organisering af indsatsen med fokus på en styrkelse af den forebyggende, tidlige og familieorienterede indsats.

1.1 Analyse i et “fra-neden” perspektiv

Analysen af indsatsen for udsatte børn og unge er tilrettelagt ud fra en kvalitativ tilgang og baseret på interview og dialogmøder med ledere og medarbejdere med forskellige fagprofessioner, som arbejder i forvaltningen, i institutioner eller i tilbud og foranstaltninger, som har udsatte børn og unge som målgruppe. Derudover er der foretaget interview med udsatte unge og forældre til udsatte børn og unge. Analysen er dog afgrænset på den måde, at den ikke omfatter specialinstitutioner for udsatte børn og unge med vidtgående fysiske og psykiske handicap.

Der er tale om indhentning af viden fra informanter, som omfatter såvel professionelle og fagpersoner, der har kendskab til de udsatte børn og unges vilkår og vanskeligheder, som de udsatte selv. De dækker en bred gruppe af professionelle og fagpersoner, der arbejder i mange forskellige tilbud og foranstaltninger i forhold til udsatte børn og unge.

Med analysetilgangen har det været formålet at præsentere, hvad vi kalder et “fra-neden” perspektiv. Det vil sige et perspektiv, der tager udgangspunkt i de enkelte aktører og de udsatte børn og unges synspunkter på indsatsen i forhold til udsatte børn og unge. Der er tale om aktørers og udsattes erfaringer og oplevelser af eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer og deres vurderinger og ønsker til en fremtidig indsats. Erfaringer og vurderinger belyst såvel i bredden blandt de eksisterende tilbud og foranstaltninger som i dybden blandt udvalgte tilbud og foranstaltninger.

Der er således ikke tale om en repræsentativ undersøgelse, hvor de forskellige udsagn kan kvantificeres. Det er ikke udbredelsen af forskellige synspunkter, der er i fokus i denne analyse, men indsatsen i form af de eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer.

På baggrund af de mange forskellige erfaringer og vurderinger er der gennem analysen fremkommet et samlet billede af indsatsen i forhold til udsatte børn og unge, og det er dette billede, som vil blive præsenteret i det følgende.

Indledningsvis vil der blive peget på nogle hovedresultater og dilemmaer, ligesom der vil blive peget på en række opmærksomhedspunkter til inspiration for den fremtidige indsats.

1.2 Organisatorisk – øget samarbejde og decentralisering

Børne- og Ungdomsforvaltningen har som relativ ny forvaltning fokus på børn fra “vugge til voksen”. Dermed er de organisatoriske rammer skabt for en mere sammenhængende indsats i forhold til udsatte børn og unge.

Med henblik på en fremtidig organisering viser analysen imidlertid, at der inden for disse rammer ligger en stor udfordring i at *udvikle og udmønte samarbejdet* både inden for forvaltningen mellem faggrupper og professionelle, mellem forskellige afdelinger i forvaltningen på alle niveauer og mellem forskellige institutioner og tilbud.

Det vil være afgørende, at der organisatorisk formaliseres samarbejdsformer på tværs af afdelingerne på alle niveauer og med fælles værdier omkring fx en forebyggende og tidlig indsats. Der er erfaringen, at hvad man kunne kalde “det gode samarbejde” har de bedste betingelser, hvis det etableres på alle niveauer.

Udfordringen for samarbejdet gælder også i forhold til andre forvaltninger – og med fokus på udsatte børn og unge – særlig socialforvaltningen. I forhold til de udsatte børn og unge og deres familier er det væsentligt, at der både på det centrale niveau og decentralt i de enkelte distrikter formaliseres retningslinier og samarbejdsprocedurer med en klar ansvarsfordeling med henblik på en fælles indsats i forhold til de udsatte børn og unge og deres familier.

Analysen peger på, at det organisatorisk vil styrke indsatsen med *en decentralisering, som ud over opgaveudførelsen også omfatter tilførsel af ressourcer ud til distrikterne*. Det vil være afgørende for indsatsen i form af tilbud og foranstaltninger, at ressourcerne i højere grad flyttes ud i distrikterne efter behov fx til styrkelse af den helt nødvendige voksenkontakt til udsatte børn og unge, men fx også i forhold til en prioritering af småbørnsområdet med henblik på forebyggelse og med hensyn til at styrke familieorienteringen generelt. I den forbindelse vil det være en fordel for indsatsen på småbørnsområdet og den lokale indsats, at PPR bliver integreret i den nye centrale distriktsorganisering.

1.3 Dilemmaer i indsatsen

I analysen af materialet fremstår en række dilemmaer i indsatsen i forhold til de udsatte børn og unge.

- Der har været megen diskussion om rummelighed på institutionsområdet. Analysen bekræfter, at der lokalt i institutionerne og blandt medarbejdere udtrykkes vilje og opbakning til ideen om mere rummelighed. Bag opbakningen lyder der dog også kritik med ressourcemangel som begrundelse. Analysen bekræfter, at der faktisk foregår en segregering, og flere børn kommer i specialtilbud. Der er tale om et dilemma, hvor det er uklart, hvilke kræfter der driver udviklingen: Om opbakningen er reel, og om ressourcemangel kan legitimere modstanden, eller der reelt er en modstand?
- Der er tendens til at afvente strategier centralt fra i stedet for at udvikle dem lokalt eller måske omvendt: Man kan få en fornemmelse af centrale initiativer, som man kan have vanskeligt ved at implementere lokalt. Der synes at være et dilemma mellem en central styring og lokal implementering og lokal udvikling af de centrale udmeldinger.
- Der er et dilemma og uklarhed omkring visiteringen til de særlige tilbud og foranstaltninger for udsatte børn og unge. For at komme i særlige tilbud og foranstaltninger er der etableret procedurer og for en række tilbud er der forskellige visitationsudvalg – centrale som decentrale. På den anden side fremgår det af analysen, at mange familier oplever, at de er tovholder eller dynamo i afgørelsen og bestemmelsen af, hvilke særlige tilbud deres barn kommer i.
- Forventningen er, at de udsatte unge og deres familier kan tage ansvar for egen læring. Analysen viser, at de unge og familierne sjældent inddrages aktivt, når det gælder løsning af problemer og vanskeligheder i deres eget liv og i de tilbud, der omgiver dem. Det er indtrykket fra analysen, at de unge og familierne høres meget lidt, og undskyldningen fra de professionelle er ofte, at det er vanskeligt, og at de unge og familierne ikke har overblikket over deres behov.

1.4 Opmærksomhedspunkter

Analysen opererer med tre grupper af udsatte børn og unge: De meget udsatte børn og unge, risikobørnene eller gråzonebørnene og “børn med diagnose”. Analysen viser, at hvad angår tilbud, foranstaltninger og initiativer bliver:

Gråzonebørnene ofte klemte, fordi ressourcerne i for vid udstrækning bliver brugt i forhold til de meget udsatte og til “børn med diagnose”.

- Samtidig må det konstateres, at hjælpen til de meget udsatte er for begrænset og ofte kommer for sent.

Analysen peger på følgende opmærksomhedspunkter. Der er behov for:

- Mellemløst af tilbud, som i højere grad forebygger, at gråzonebørnene udvikler sig til meget udsatte børn og unge. Det gælder generelt, men særligt i tilbud for de større udsatte børn og unge i skolen.
- En sammenhængende indsats på småbørnsområdet, som prioriterer det forebyggende arbejde. Der er behov for en tværfaglig indsats herunder psykologstøtte og rådgivning til støtte for sundhedsplejerskernes indsats over for de udsatte familier og behov for familietilbud fx i form af familiegrupper.
- En drøftelse af prioriteringen af tilbud til socialt udsatte børn i misbrugsfamilier, fattige familier og familier, hvor forældrene er psykisk syge og så de mere højt specialiserede tilbud til børn, hvor årsagen er knyttet til deres fysik eller psyke. Der synes umiddelbart at være få tilbud til førstnævnte gruppe.
- En nytænkning af hele fritids- og klubstrukturen, som i langt højere grad er baseret på at inddrage og omfatte de udsatte børn og unge, og en erkendelse af, at fritidsområdet er en ressourcekrævende del af et sammenhængende socialiseringssystem. Der er behov for nye klubtilbud, klubstruktur og tilgang til de unge og behov for et mere differentieret udbud af ungdomsklubber, åbne fritidstilbud og væresteder m.v.
- Fokus på børns sundhed. Der er et manglende formelt fokus på børn, fra sundhedsplejersken stopper til første besøg i skolen, og der er behov for fokus og tilbud til overvægtige børn og unge.
- Foranstaltninger til unge med hashmisbrug. Hashproblemet har et omfang, som er stort, og meget stort blandt børn og unge i visse områder. Der er ingen foranstaltninger i forhold til denne gruppe af udsatte børn og unge, som ofte kommer ud i kriminalitet.

Sammenfatning

I det følgende vil der være tale om en sammenfatning, der følger de 4 hovedtemaer, som har været styrende for analysen.

- Hvordan er billedet med hensyn til tilbud og foranstaltninger i forhold til de udsatte børn og unge?
- Hvilke behov har de udsatte børn og unge og deres familier?
- Hvordan er forholdet og sammenhængen mellem de eksisterende tilbud og de udsatte børn og unges behov?
- Hvordan er forholdet og sammenhængen mellem de eksisterende tilbud og forvaltningens målsætninger og visioner for indsatsen?

1.5 De udsatte børn og unge

Undersøgelsen giver ikke et entydigt svar på, hvem de udsatte børn og unge er. Overordnet forstås de udsatte børn og unge med udgangspunkt i 4 bagvedliggende begrundelser for udsathed: Sygdom, miljørelaterede forklaringer (fx et lukket nærmiljø eller en ressourcervag familie), normløshed (børnene ved ikke, hvad der er rigtigt og forkert, mangler opdragelse osv.) og svigt (mangel på kærlighed, omsorg og interesse fra nære voksne).

Udsathed viser sig typisk hos børnene som psykosociale vanskeligheder, indlæringsvanskeligheder, sundhedsmæssige problemer og kriminalitetsproblemer. Men udsathedens udtryk er forskelligt alt efter aldersgruppe, og de udsatte børn og unge kan derfor bedst beskrives i aldersgrupper.

“... Jeg har mistet så mange skoleår på alt det andet, jeg har lavet, og hele 8. klasse. Efter juleferien begyndte jeg at pjække rigtig meget. Jeg gik bare på gangene sammen med dem, der var her på skolen, og lavede ballade. Jeg har haft det meget dårligt hjemme hos min far, og så en dag brød jeg sammen nede på kontoret, fordi jeg blev sendt derned. Jeg brød sammen, og så skulle jeg til psykolog.” (Pige i 9. klasse)

På tværs af aldersgrupperne og udsathedens udtryk er der 3 grupper, som er centrale i undersøgelsens materiale.

Første gruppe er *gråzonebørnene*. Det er børn, som er udsatte for psykosociale belastninger i en kortere periode på grund af en social begivenhed som fx arbejdsløshed, skilsmisse hos forældrene, sygdom eller dødsfald i nær familie, eller andre traumatiske oplevelser i nærmiljøet – eller vanskeligheder i tilknytning til eget liv og udvikling. Børnene har brug for ekstra hjælp, støtte og opmærksomhed fra det professionelle netværk i en periode for at forebygge, at vanskelighederne fører til en mere stationær udsathed, og at børnene føjes til gruppen af de mest udsatte børn og unge.

Den anden gruppe er *de mest udsatte børn og unge*, der ofte massivt og over en lang tidsperiode været udsat for og reageret på en række belastende forhold – uden effektiv hjælp og støtte. Børnene har store og vedvarende problemer med adfærd, tilpasning og trivsel og har brug for omfattende hjælp, hvis de skal klare sig videre i tilværelsen.

“Han havde også epilepsi, så den vej rundt kom han til undersøgelse på BBH, om han havde DAMP eller autisme eller noget andet. Så kom de heldigvis eller desværre frem til, at han ikke havde nogen diagnose, men at han havde brug for støtte, og derfor fik han støttepædagog i børnehaven.” (Mor til elev i 2. klasse)

Tredje gruppe er de såkaldte *“børn med diagnose”*, som tilsyneladende er øget voldsomt i antal over de seneste år. Det er en børne/ungegruppe, hvis symptomer og vanskeligheder ændrer sig med alderen – i udtryk, men ikke nødvendigvis i omfang. De vil derfor fortsat være meget ressourcekrævende. *“Børn med diagnose”* har ofte ressourcesterke forældre, som kender deres rettigheder og stiller høje og ressourcemæssigt tunge krav til tilbud og institutioner.

1.6 Tilbud og foranstaltninger

Der er i Børne- og Ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune mange forskellige tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til udsatte børn og unge. Tilbud, som dækker mange forskellige problemstillinger, indlæringsmæssige, sociale, psykologiske og sundhedsmæssige.

I kapitel 3 er der foretaget en belysning af de mange forskellige tilbud og foranstaltninger opdelt efter tilbud til udsatte børn i førskolealderen, udsatte børn og unge i skolealderen, og udsatte børn og unge i udskoling og overgang til voksenlivet. Oversigten viser, at der er tale om mange forskellige aktører i forhold til de udsatte børn og unge, og at der er et varieret udbud af tilbud, foranstaltninger og initiativer.

Der er forskelle i indsatserne og i antallet af tilbud og foranstaltninger i de 8 distrikter. En forskel, som afspejler de sociale forskelle, men som også afspejler nogle organisatoriske forskelle mellem bydelene, som bl.a. hænger sammen med, at nogle distrikter har været bydelsforsøg.

I vurderingen af tilbud og foranstaltninger på de enkelte områder peger analysen på følgende:

Hvad angår indsatsen på førskoleområdet peges på følgende:

- Ud over basisgrupper og basispleje er der meget få foranstaltninger og initiativer for småbørnsgruppen.
- Der er behov for familietilbud fx i form af familiegrupper.

- Der er for få eller utilstrækkeligt med støttepædagogtimer – specielt i de mere belastede distrikter.
- Der er ventetid på basispladser og generelt er der for få basispladser.
- Der er ikke et formelt fokus på børns sundhedsforhold, fra de bliver forladt af sundhedsplejersken, og til de kommer i skole.

Hvad angår indsatsen på skoleområdet peges på følgende:

- Det tager ofte lang tid at handle i forhold til de udsatte børn og unge med problemer, og der er meget lidt at handle med, idet tilbuddene er begrænsede. Der er således mange børn, der er i venteposition. Det er et stort problem for børnene, forældrene og for skoleklassen, hvor pågældende går.
- Der er specielt mangel på tilbud og foranstaltninger for udsatte børn fra 7. klasse og opefter. Der er kun meget få tilbud. De er svært tilgængelige eller som private tilbud meget dyre.

På fritids- og klubområdet:

- Der er behov for et mere differentieret udbud af ungdomsklubber, herunder åbne fritidstilbud til de 14-18 årige.
- Der er behov for nye klubtilbud, klubstruktur og tilgang til de unge.
- Der er ikke fritidstilbud til børn med særlige behov, der er i forskellige foranstaltninger (tilbud).

1.7 Overgange og samarbejde

Barnelivet fra 0-17 år kan ses som en kæde af overgange eller brud, som skal bindes sammen af det enkelte barn med hjælp fra netværket, både det private og det professionelle. Udfordringerne i overgangene ligger i, at de skal forbinde institutioner og verdener i børnenes liv, som kan have forskelligt fokus, forskellige relationer, forskellige værdier og “logikker”.

For de fleste børn er overgangene en positiv udfordring, som klares uden vanskeligheder. For udsatte børn og unge kan overgangene være besværlige og helt anderledes krævende, dels fordi der kan være flere af dem, dels fordi de ikke selv – og heller ikke deres netværk – har de ressourcer, der skal til for at klare udfordringerne uden problemer.

Undersøgelsen giver indtryk af, at der i alle distrikter arbejdes meget med overgange, men også at det er et problemfyldt farvand med vanskeligheder på mange forskellige niveauer.

- For de udsatte børn og unge er der problemstillinger omkring overgang fra normalsystemerne til specialtilbud: Udredninger og afklaringer tager for lang tid, og der opstår ventetid, som er risikofyldt for de udsatte.

- Udredninger og afklaringer spiller også en rolle i overgangen fra fx daginstitution til skole, idet problemstillingerne ofte skal genopdages.

Overgange har i vid udstrækning at gøre med kommunikation og med samarbejde. Det handler om samarbejde de forskellige fag imellem i Børne- og Ungdomsforvaltningens regi, om samarbejdet mellem forvaltningens institutioner og om samarbejde med andre forvaltninger, herunder socialforvaltningen.

Det tværfaglige samarbejde

Det tværfaglige samarbejde er en udfordring, fordi medarbejderne mødes med forskelligt vidensgrundlag, forskellig organisatorisk placering og forskelligt fokus på de udsatte børn og unge: Pædagogen med fokus på normaludviklingen, læreren på undervisningen, og sundhedsplejersken på sundhed og trivsel.

Medarbejderne inden for Børne- og Ungdomsforvaltningen lægger mange kræfter i fx at bedre overgangene gennem deres samarbejde. Det gælder sundhedsplejerskernes samarbejde med pladsanvisninger, daginstitutioner og pædagogiske konsulenter om hensigtsmæssig placering af de udsatte børn i daginstitutioner. Det gælder det samarbejde, som pågår i mange af distrikterne mellem skoler/fritidshjem, daginstitutioner og PPR med henblik på at sikre en tidlig indsats og de udsatte børns behov for støtte til skolestart – og det gælder fx samarbejdet mellem klublederne for at styrke det opsøgende og forebyggende arbejde blandt de unge – og for at udvikle klubberne til at være et mere attraktivt tilbud.

Analysen viser, at der også er mange barrierer i dette samarbejde, og at der er behov for at få fastlagt mere formelle retningslinier og samarbejdsprocedurer med henblik på at forbedre samarbejdet i distrikterne og drage fordel af at være en sammenhængende forvaltning.

Samarbejde med socialforvaltningen

En central samarbejdspartner er socialforvaltningen. Der findes 2 formelt nedsatte tværfaglige samarbejdsorganer, som er etableret i alle distrikter og med socialforvaltningen som samarbejdspartner. Det ene er det tværfaglige udvalg, som serviceloven stiller krav om, hvor forskellige faggruppers kompetencer kan supplere hinanden i undersøgelse og indsats over for de udsatte børn og unge. Det andet tværfaglige samarbejdsorgan er SSP, der er et lokalt samarbejde mellem skole, socialforvaltning, politi, fritidsklubber samt kultur- og fritidsforvaltningen. SSPs mål er at forebygge kriminalitet blandt børn og unge.

Derudover findes der en række samarbejdsfora, hvor typisk også socialforvaltningen deltager med en repræsentant. Det er et samarbejde, som ikke formelt er bundet til en paragraf, men som alligevel synes at være veletable-

ret i de fleste distrikter om end med lidt variation i mødehyppighed og deltagerkreds. Det gælder fx skolernes specialcenterkonferencer, det udvalg, der fordeler støttepædagogressourcer, "på tværs-udvalget", enkelte lokaldistrikters børnehavelederforum med tilknyttet sagsbehandler mv.

Samtidig er der et mere formelt samarbejde mellem de to forvaltninger på institutionsniveau: Det gælder fx Heldagsskolen i Valby, det private dagbehandlingstilbud Trianglen Skole, Flerfamilieskolen på Østerbro og Familieklassen på Sortedamsskolen.

Analysen viser, at der uanset samarbejdspartner og uanset samarbejdsmodel er områder, hvor samarbejdet og/eller organiseringen kan diskuteres: Det gælder:

- Ressourceforbruget på det tværfaglige samarbejde.
- Ansvarsfordelingen.
- Retssikkerheden.
- Familiernes deltagelse/tilstedeværelse i tværfaglige samarbejdsfora.

1.8 De udsatte børn og unges behov

"Det, der er bedre her, er, at jeg tror, jeg har lært mere dansk her, end jeg lærte på den anden skole, og jeg har gået her i 3 år nu. Jeg har lært mere her på 3 år, end jeg lærte der på 5 år. Ja, jeg lærer meget mere her. Det dårlige her er konflikterne, især når det kommer til at gå ud over undervisningen." (Dreng i 7. klasse)

Interviewene med de unge i særlige tilbud viser, at på trods af, at de har mistet flere års undervisning og ikke fagligt er på niveau, opnår de gennem den særlige indsats både at komme på et vist fagligt niveau i hovedfagene og få egne faglige ambitioner. Et problem for dem er, hvis sociale konflikter tager ressourcerne fra undervisningen.

De unge har behov for voksenkontakt. De lægger vægt på stabilitet og kontinuitet i voksenkontakten. Interviewene viser, at de unge har brug for voksne, der positivt vil dem. Voksne, der kender deres vilkår og viser forståelse, engagement og omsorg for dem. Desuden har de unge behov for at få venner og få nogle andre venner end dem, de ofte har indgået i en konfliktrelation med. Nogle fortæller om, hvordan de har lært at kontrollere deres temperament, når de er i sociale sammenhænge, også med de klassekammerater, som har mobbet dem.

"For mig har det betydet meget [at gå her]. På mit temperament, fordi jeg ikke har kunnet styre mit temperament... Jeg lærer også mere. Min lærer her har lært mig at styre mit temperament. Det er noget, der er kommet med årene." (Dreng i 7. klasse)

De interviewede unge er kritiske over for nogle klubber, fordi de ikke anerkendes der. Der er ikke noget at lave, og åbningstiderne er ikke tilpasset de udsatte unges hverdagsliv. Den gode klub defineres af de unge som den, hvor vennerne kommer, hvor de voksne er nogle, som kender deres kvarter og opvækst, måske fordi de selv er fra området, og hvor der er mulighed for at lave noget.

“I den anden klub forstår de ikke en. De har ikke noget med unge at gøre og forstår ikke unge. De, der er her, har prøvet at være lige som os, nogle af pædagogerne har selv oplevet det samme som os. Der er fx en, som også har boet her, og som også har lavet ballade. Han ved godt, hvordan vi har haft det. De andre pædagoger ved bare, at de skal passe deres klub, og slut færdig.” (Dreng 16 år)

Forældrene er positive over for at blive inddraget og fremhæver vigtigheden af, at der i de særlige tilbud er tale om samlede mål for både barn, skole, fritidstilbud og forældre, samt at de i praksis lærer, hvordan de bedst støtter deres barn.

“Allerede fra 1. klasse fik jeg mange sedler med hjem. Han var urolig, kastede ting ud ad vinduet, fik skoleinspektøren til at løbe efter sig nede i gården... Han var bedøvende ligeglad med alt, hvad lærerne sagde til ham... Dengang inspektøren løb efter ham – og han sagde: “Fuck dig – du bestemmer ikke over mig, det gør min mor”, da var jeg klar over, at han skulle have hjælp. Og så blev han bortvist. Da gik han i 3. klasse.” (Mor til elev i 7.klasse)

Forældrene peger på, at der er behov for handling fra skolens side, når børnene begynder at blive væk fra undervisningen. Desuden opleves støttepædagogfunktionen som mangelfuld. Støtten i forhold til det enkelte barn svarer ikke til forventningerne, og støtten er ikke kvalificeret nok i forhold til de sociale eller fysiske problemer.

Et problem, som kommer frem fra forældrene til børn med diagnose, er den manglende helhed i støtten til barnet. De oplever, at der enten er fokus på det undervisningsmæssige eller det sociale, men ikke at støtten bredt tilgodeser barnets problemstilling.

1.9 Er der sammenhæng mellem indsats og behov?

Det er meget svært at pege på problemstillinger i forhold til udsatte børn og unge i aldersgruppen 0-18 år, hvor der ikke er etableret et projekt, et tilbud, en foranstaltning eller et initiativ – det gælder børn i vanskeligheder, børn med adfærdsvanskeligheder, overvægtige børn, underbegavede børn, børn af fattige familier, børn af misbrugsfamilier osv. Der synes at være meget få huller i dækningen af problemstillinger og børn i forskellige aldersklasser.

Hvad angår sammenhængen mellem indsatser og behov peger analysen på følgende problemstillinger:

- Det er svært at skaffe sig et overblik over, hvad der er af tilbud, og klarhed om, hvad de enkelte tilbud kan.
- Det er svært at få indblik i, hvad de enkelte tilbud/projekter rent faktisk foretager sig – det gælder målgruppe, metoder og faktiske resultater af indsatsen.
- Det er svært at orientere sig og få klarhed på, hvordan visiteringen er til de enkelte tilbud, foranstaltninger og projekter, og hvem det er, der visiterer.
- Der er en afstand mellem behov og tilbud forstået på den måde, at tilbuddene er der, men de udsatte kunne måske profitere bedre af tilbuddene, hvis de var organiseret og tilrettelagt anderledes.
- Derudover er der på områder en klar mangel på ressourcer og antallet af tilbud. Der er mange eksempler på, at der er flere udsatte børn og unge med problemtyper, end tilbuddene kan omfatte, eller at der er for få ressourcer i de enkelte tilbud til, at de kan tage flere udsatte børn og unge.

1.10 Afstand mellem behov og tilbud

Der er mange eksempler på tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til de udsatte børn og unge. Der er imidlertid eksempler på, at tilbuddene ikke matcher de udsatte børn og unge på den måde, at alle grupper profiterer af tilbuddene. Det gælder prioriteringer af indsatsen og ressourcerne, og det gælder kvaliteten af det arbejde, der foregår i institutionerne og i tilbuddene. Analysen peger på en række forhold:

- **Behov for flere små grupper og støttepædagoger**

Stort set alle tilbud efterlyser ressourcer, der i højere grad gør det muligt for personalet at trække sig tilbage fra den store gruppe med en mindre gruppe af udsatte børn og unge: Det handler fx om flere muligheder for undervisning i små grupper i specialcentret. Hvis de udsatte skal rummes og trives i folkeskolen, må de have større mulighed for mindre enheder.

- **Behov for familiebehandling**

De udsatte børn og unges vanskeligheder er ofte tæt knyttet til familier og forældre, der ikke magter at støtte og hjælpe deres børn eller give den nødvendige omsorg. Der efterlyses generelt familiebehandlingspladser, som kan arbejde med hele familiens problemstilling, men også familieklasser, hvor der kan arbejdes mere målrettet på samspillet mellem forældre og børn – med barnets skoleindlæring i fokus.

- **PPR**

Der er en forventning om, at PPRs lidt snævre binding til skolerne bliver løst med den nye struktur. Alle steder, men også på skolerne efterlyses der yderligere PPR-indsats. Efterlysningen gælder både en større strukturel indsats med henblik på opkvalificering af de enkelte institutioners arbejde, fx supervision og klasseintervention, men også en mere omfattende støtte og rådgivningsindsats i enkeltsager, fx hjælp til familiearbejdet og undersøgelses- og visitationsarbejdet. Samtidig er der frustration over, at ventetiden på PPRs ydelser ofte er urimelig lang og blokerer for, at der kan etableres den relevante tidlige indsats over for udsatte børn. Indtrykket er, at PPR laver meget, men også at deres valg af indsats i for stor udstrækning er bundet af den enkeltes prioriteringer end af en fælles strategi tilrettelagt efter problemernes omfang og tyngde.

- **Specialskoletilbud**

Tilbud til de unge, der befinder sig i, men ikke kan være i den almindelige folkeskole. Det gælder både børn og unge med diagnose, men også børn og unge, der ikke er fanget i tide og nu står med så store adfærdsmæssige og indlæringsmæssige problemer, at de kræver specialtilbud.

Der er tilsyneladende et hul mellem skolernes almene tilbud, inklusive specialcenter osv., og risikoen for at ryge helt ud af skolesystemet. Hullet fyldes af den gruppe børn, som i dag i nogen udstrækning får et tilbud i private skoletilbud.

1.11 Er der sammenhæng mellem tilbud og de politiske målsætninger?

Analysen viser, at der mangler en strategi for forebyggelse og tidlig indsats både centralt og decentralt. Der er mange eksempler på forebyggelse både aldersmæssigt og indsatsmæssigt i de mange tilbud og foranstaltninger. Men der er også mange konstateringer af en manglende forebyggelse.

Her peger analysen på en række problemer, som virker som barrierer for en forebyggende og tidlig indsats.

- Administrative hindringer og for besværlige arbejdsgange er en hindring for at handle hurtigt. Der er for lang ventetid på udredninger og manglende psykologisk ekspertise til at rådgive og vejlede personalet vedrørende barnets problemstillinger.
- Institutionerne og de professionelle er ikke skarpe nok på, hvilke problemer de som institution og faggruppe kan gøre noget ved og hvilke ikke. Indtrykket er, at faggrupperne i for høj grad handler med udgangspunkt i egne vurderinger og ikke i en helhedsvurdering, og at det udgør en barriere for den tidlige indsats.

- De professionelle forventer samme fortolkning af udsathed, som de selv har. Der kan være stor uenighed samarbejdspartnerne imellem, der bl.a. bygger på forskellig praksiserfaring og viden.
- Institutionerne og de professionelle er for sene til at lave indberetninger: Børnenes problemer når at blive for alvorlige og børnene for store, før der skrives en indberetning. Der er en form for konfliktskyhed.

Familieorientering har at gøre med, i hvor stor grad der er fokus på barnets eller den unges familiesituation, og at forældrene informeres om situationen. Familieinddragelse derimod betyder, at familien direkte inddrages som ligeværdig samarbejdspartner.

Der er mange eksempler på familieorientering og inddragelse af familier. Men der er også en konstatering af, at familieinddragelse og inddragelse af børn og unge i forbindelse med indsatser og tilbud om hjælp og valg af tilbud mangler.

Analysen peger på, at medarbejderne i tilbud og foranstaltninger til de udsatte børn og unge i langt højere grad skal søge at involvere de ressourcer, der er i familierne og inddrage familier og de unge i valg af tilbud og foranstaltninger.

Der savnes en langt større helhedsorientering i forhold til familier med udsatte børn og unge. En helhedsorientering, som både er rettet mod det enkelte barn og den unge, men samtidig inddrager familien, fordi der for den helt store del af de udsatte børn og unge er en sammenhæng mellem deres situation og familiens situation.

1.12 Organisering af indsatsen

Med Børne- og Ungdomsforvaltningen er der skabt mulighed for en sammenhængende indsats i forhold til de udsatte børn og unge. Af muligheder for at forbedre den forebyggende og tidlige indsats peges på følgende forhold:

- At der bliver tale om en forvaltning for børn mellem 0-18 år, hvor man kan skabe en sammenhængende indsats i støtten til udsatte børn og unge og en sammenhængende indsats mellem forskellige aktører og mellem almene institutioner og særlige tilbud og foranstaltninger.
- At der bliver mulighed for at skabe sammenhængende forløb for de enkelte udsatte børn og unge og deres familier således, at de ikke oplever for store brud og vanskelige overgange mellem forskellige institutioner og tilbud.

- At der er muligheder for at skabe de organisatoriske rammer for at få overblik og muligheder for samarbejde.

Organisatorisk peger analysen på en række opmærksomhedspunkter:

- Der er behov for overblik over, hvad der er af tilbud, foranstaltninger og projekter i indsatsen for de udsatte børn og unge. Der er eksempler på mange projekter, og i den forbindelse efterlyses en ressourcebetragtning med henblik på en koordinering af aktiviteterne.
- Der er behov for afklaring af samarbejdet mellem det centrale niveau og de enkelte distrikter, og samarbejdet på det centrale niveau og i de enkelte distrikter mellem de 4 afdelinger, som tegner organisationen både centralt og decentralt.
- Der er behov for et samarbejde med socialforvaltningen. Med den nye struktur er der ikke længere på småbørnsområdet den tætte kontakt og dermed muligheder for at handle hurtigt i forhold til børnefamilierne. Det er derfor vigtigt, at der både på det centrale niveau og decentralt i de enkelte distrikter formaliseres et samarbejde med en klar ansvarsfordeling med henblik på en fælles indsats i forhold til de udsatte børn og unge og deres familier.
- Analysen viser, at der i forhold til indsatsen til udsatte børn og unge, er behov for en decentralisering af såvel opgaveudførelse, ressourcer, udvikling af tilbud som foranstaltninger og ansvar.

2 Udsatte børn og unge

2.1 De udsatte børn og unge

Undersøgelsen giver ikke et entydigt svar på, hvem de udsatte børn og unge er. Der er forskellige opfattelser, som naturligt nok har sammenhæng med, hvilken faggruppe der spørges, og hvilken institution, indsats, distrikt og lokalområde i distriktet som svaret tager afsæt i.

Overordnet forstås de udsatte børn og unge med udgangspunkt i 4 bagvedliggende begrundelser for udsathed: Sygdom, miljørelaterede forklaringer (fx et lukket nærmiljø eller en ressourcetsvage familie), normløshed (børnene ved ikke, hvad der er rigtigt og forkert, mangler opdragelse osv.) og svigt (mangel på kærlighed, omsorg og interesse fra nære voksne). Udsathed viser sig typisk hos børnene som psykosociale vanskeligheder, indlæringsvanskeligheder, sundhedsmæssige problemer og kriminalitetsproblemer. Men udsathedens udtryk er forskelligt alt efter aldersgruppe, og de udsatte børn og unge kan derfor bedst beskrives i aldersgrupper.

Udsatte børn og unge i førskolealderen

Første gruppe er de små fra 0-6 år, dvs. daginstitutionsområdet. Gruppen omfatter børn af misbrugere, psykisk syge eller svagt begavede forældre, der typisk lever i økonomisk ringe kår på overførselsindkomster og med lavt uddannelsesniveau, og de magter ofte ikke forælderrollen. Disse børn og familier beskrives som den socialt tungeste gruppe med meget komplicerede problemstillinger. Børnenes udsathed viser sig som manglende trivsel ved, at børnene ikke tager på i vægt, ikke får ordentlig mad, ikke har hensigtsmæssig påklædning eller ikke er rene.

Gruppen omfatter også børn af traumatiserede flygtninge, der lever isolerede fra omverdenen. Deres børn forstås som sekundært traumatiserede og deres problemer som en blanding af adfærdsmæssige, sociale og sundhedsmæssige problemer. Problemerne kan bl.a. bestå i, at børnene har en meget udadreagerende og til tider voldelig adfærd, de kan virke bange og utrygge uden tydelig begrundelse og fremtræder: *“som om de er omspændt af en hinde - det ligger som en tung sky rundt om dem”*. Det er børn, hvor nogle hænger meget på pædagogerne, mens andre klarer sig selv, og *“kan stå i et hjørne i måske en time for at prøve at knappe deres trøje”*. Der kan også være problemer med børnenes sprog, at det ikke er alderssvarende, det *“kan også være et grimt sprog, selvom det handler om børnehavebørn”*.

Det gælder for hele gruppen, at problemerne tager til i synlighed, når børnene er kommet igennem de første år, og forældrene skal til at opstille opdragelsesmæssige rammer og påtage sig forælderrollen. Børnegruppen er helt overvejende i dagtilbud, men der kan være problemer med fremmødet. Bl.a. hos gruppen af børn med anden etnisk baggrund, især hvis barnet pga. be-

hov for sprogstimulering er tilknyttet en institution, der ligger langt fra bo-pælen, og familien er ressourcесvag.

En helt særlig gruppe udsatte blandt disse de yngste børn er desuden de for tidligt fødte med senfølger, hvor barnet udvikler sig motorisk og emotionelt langsomt i forhold til andre børn i samme alder og derfor har brug for massiv støtte. Disse børn kan komme fra såvel ressourcefattige familier som fra ressourcerige familie, men begge har ofte brug for massiv støtte til barnets vanskeligheder i en periode.

Udsatte børn og unge i skolealderen

Den næste gruppe ligger aldersmæssigt mellem 6 og 12-13 år, de har etnisk dansk baggrund og kommer fra samme dårlige opvækstvilkår i danske familier, som beskrevet ovenfor: Psykisk syge forældre, familier præget af misbrug og vold, familier, der har svært ved at magte forælderrollen, og som ofte gennem længere tid har været på overførselsindkomster med deraf følgende vanskelige økonomiske vilkår samt en følelse af at være ekskluderet fra det øvrige samfund. Det er familier, som har problemer med at fremstå som positive rollemodeller for deres børn, og som har problemer med at give deres børn støtte og opbakning i hverdagen. Ofte er der tale om enlige mødre. Børnene i denne gruppe kommer som hovedregel i Børne- og Ungdomsforvaltningens tilbud. En del dropper dog ud mellem fritidshjem og fritidsklub.

Gruppen omfatter også børn med anden etnisk baggrund, hvis forældre står uden for det danske arbejdsmarked, og som har mange af de ovennævnte vanskeligheder, der desuden suppleres med problemer med det danske sprog og isolation, men også fx med traumer som følge af deres flygtningebaggrund. Disse børns familier bliver beskrevet som "*familier, der lukker sig om sig selv*", og som ikke ser den samme sammenhæng mellem skole, fritids- og foreningsliv, som den danske skole og socialiseringstænkning bygger på. En del af disse børn benytter ikke Børne- og Ungdomsforvaltningens fritidstilbud, fritidshjem og fritidsklub.

I forhold til hele denne aldersgruppe er det karakteristisk, at forældrene er blevet perifere i deres liv. Forældrene har ikke styr på, hvor børnene er, og børnene har hverken aftalte spisetider eller hjemkomsttider – de passer sig selv.

Børnene i disse to grupper viser deres udsathed på flere måder. De reagerer med emotionelle vanskeligheder, de reagerer typisk udadvendt, aggressivt og voldsomt. De mangler stopklodser og kan ikke håndtere at være i samspil med andre børn. Men blandt pigerne findes også "panelbørnene", der lever et stille liv i udkanten af institutionens rum og helst uden megen social kontakt med andre. Begge grupper har vanskeligt ved at indgå i lege med de andre børn og har svært ved frugtbare relationer. De har ikke nødvendigvis

specifikke indlæringsproblemer, men problemer med at finde den koncentration og ro i sig selv, som er en forudsætning for at modtage undervisning og for at lære. I begge disse grupper er der mange, som ikke passer skolen – eller reelt falder igennem skolesystemet. Det er børn, der i 4. klasse hverken kan læse, skrive eller regne – bl.a. fordi de ikke kan læse regnestykkerne.

Udsatte børn og unge i udskolingen og i overgang til voksenlivet

Den tredje gruppe er i princippet samme gruppe som gruppe 2 med de samme opvækstmæssige vilkår og familiemæssige baggrunde. Nu er de blot blevet ældre: 12-17 år. Denne gruppe har sjældent tilknytning til fritids- og ungdomsklubberne og i visse tilfælde heller ikke til skolerne. Det kan enten være, fordi de er droppet ud i utide, eller fordi de har afsluttet 9. klasse. Gruppen består overvejende af unge med anden etnisk baggrund, men omfatter også en del unge med etnisk dansk baggrund. Det er dog sjældent, at de to grupper færdes sammen. Gruppens familiebaggrund er ressourcefattig.

De unges udsathed viser sig bl.a. i en skolegang, der ofte er meget mangelfuld: *“De kan skrive deres eget navn, men ikke læse og udfylde en ansøgningsblanket, hvis de skal søge job”*. Nogle af de unge benævnes “vandre-pokaler”: De vandrer mellem skolerne et halvt år ad gangen. De passer ikke i et almindeligt skoletilbud, men *“de kommer ikke i specialtilbud, fordi tilbuddene ikke er der, og fordi man har besluttet, at skolen skal være rummelig”*. De unge i gruppen lever en stor del af deres liv på gaden, hvor de laver ballade. En del er også ude i alvorlig kriminalitet, og mange har et massivt hashmisbrug. På gaden fungerer de som uheldige rollemodeller for de yngre årgange, som er på vej til fuldt medlemskab af gruppen.

Udsatte børn og unge – “børn med diagnose”

På tværs af aldersgrupperne kan man udskille en fjerde gruppe, “børn med diagnose”, der i tilbud og institutioner omtales som “diagnosebørn”: Børn, der kan være diagnosticeret allerede i børnehave eller børnehaveklasse med diagnoser som ADHD, Asberger; Turette osv. Disse børns udsathed viser sig bl.a. ved indlæringsvanskeligheder og adfærdsmæssige vanskeligheder. Børnene kan have vanskeligt ved at tilpasse sig skolens rammer og har brug for ekstra hjælp og støtte for at være i både daginstitution og skole. De har ofte problemer med at indgå i og profitere af det sociale fællesskab og med at etablere sociale relationer i børnegruppen. De er i risiko for at blive ensomme og marginaliserede.

Gruppen har været i voldsom vækst, men omfatter også en del af de børn, som tidligere alene blev set som socialt belastede med adfærdsmæssige problemer, men uden diagnose. En del af børnene kommer fra ressourcestærke familier, der presser på for at få børnene i specialtilbud, og som i højere grad tager hensyn til børnenes ressourcer, problemer og behov. Denne gruppe børn er bl.a. synlig, fordi den tapper mange ressourcer i institutionerne, når børnene i første omgang søges fastholdt inden for normalinstitutionerne.

I alle grupperne er der desuden børn, der er udsatte på deres sundhed, fordi de er overvægtige. Ca. 20 % af en årgang skønnes at være overvægtige og dermed også i risiko for helbredsmæssige problemer på grund af overvægt. Dertil kommer de vanskeligheder, disse børn og unge risikerer på grund af deres overvægt – udstødelse og mobning og de følger for sociale, adfærdsmæssige og indlæringsmæssige problemer, det giver.

2.2 Gråzonebørn, de mest udsatte og “børn med diagnose”

Børnenes og de unges udsathed er selvfølgelig forskellig afhængig af, hvor massive de belastninger er, som børnene udsættes for – og hvor stor den modstandskraft er, som børnene, deres familier og det professionelle netværk har at sætte ind. Opsummerende kan man derfor på tværs af aldersgrupperne og udsathedens udtryk udskille 3 grupper som de centrale i undersøgelsens materiale.

Første gruppe er *gråzonebørnene*, som udgøres af den mindre gruppe af børn, der ikke kommer positivt gennem de belastninger, de udsættes for, selvom de i udgangspunktet tilsyneladende er af midlertidig karakter. Det er børn, der er udsatte for psykosociale belastninger i en kortere periode på grund af en social begivenhed som fx arbejdsløshed, skilsmisse hos forældrene, sygdom eller dødsfald i nær familie eller andre traumatiske oplevelser i nærmiljøet – eller har vanskeligheder i tilknytning til eget liv og udvikling. Gråzonebørnenes udvikling er i fare, hvis deres symptomer får mulighed for at udvikle sig i tid og omfang på grund af mangel på den rigtige hjælp. Børnene har brug for ekstra hjælp, støtte og opmærksomhed fra det professionelle netværk i en periode for at forebygge, at vanskelighederne fører til en mere stationær udsathed, og at børnene føjes til gruppen af de mest udsatte børn og unge.

Den anden gruppe er *de mest udsatte børn og unge*, der ofte massivt og over en lang tidsperiode har været udsat for og reageret på en række af de belastende forhold, som er beskrevet ovenfor, men især belastninger af mere massiv og langvarig karakter – uden effektiv hjælp og støtte. Børnene er derfor mere permanent marginaliserede. De har store og vedvarende problemer med adfærd, tilpasning og trivsel og har brug for omfattende hjælp, hvis de skal klare sig videre i tilværelsen.

Tredje gruppe er *“børn med diagnose”*, som tilsyneladende er øget voldsomt i antal over de seneste år. Børn med diagnose har ofte ressourcestærke forældre, som kender deres rettigheder og stiller høje og ressourcemæssigt tunge krav til tilbud og institutioner. Det er samtidig en børne/ungegruppe, hvis symptomer og vanskeligheder ændrer sig med alderen – i udtryk, men

ikke nødvendigvis i omfang. De vil derfor fortsat være meget ressourcekrævende.

Det er opfattelsen, at det er gruppen af gråzonebørn, der er de mest udsatte, når det handler om at få støtte og hjælp til at overkomme deres vanskeligheder. Opfattelsen er, at en helt overvejende andel af de professionelle ressourcer tilsyneladende prioriteres til gruppen af de mest udsatte børn og unge samt til “børn med diagnose”, og at det er gråzonebørnene, der efterlades i klemme og i mangel på tilstrækkelig støtte.

De udsatte børn og unge er ulige fordelt i de enkelte distrikter. Distrikter som Amager, Bispebjerg, Valby, Vesterbro/Kgs. Enghave og Nørrebro har alle områder og bydelskvarterer med boligområder eller såkaldte sociale ghettoer, hvor en del af de udsatte børn og unge er koncentreret – men også mere veletablerede boligområder, hvor antallet af udsatte børn og unge er ringe. I nogle distrikter er afgrænsningen markeret ved bydelsområder, i andre kan det være “på hver sin side af vejen” (Amagerbrogade og Valby Langgade fx). Byen rummer også distrikter, hvor især de mest udsatte børn og unge næsten er fraværende, og hvor det især er “børn med diagnose”, som optager institutionernes ressourcer. Det gælder fx Østerbro og i vid udstrækning Christianshavn.

3 Indsatsen for udsatte børn og unge i Børne- og Ungdomsforvaltningen

3.1 Indledning

Børne- og Ungdomsforvaltningen er en ny forvaltning, hvor alle tilbud og initiativer til børn i alderen 0-18 år er samlet, og som sådan fremstår og dækker et sammenhængende hele i forhold til børn og unge. Der er så at sige tale om en forvaltning, der har fokus på børn fra “vugge til voksen”.

I dette kapitel gives et overblik over den nuværende organisering af indsatsen for udsatte børn og unge med kort omtale af aktørerne på området samt de forskellige tilbud, foranstaltninger og initiativer, der er i forhold til de udsatte børn og unge.

Det skal understreges, at overblik og beskrivelse i vid udstrækning er baseret på de informationer, som er indsamlet blandt medarbejdere på forskellige niveauer i forvaltninger og i institutioner og tilbud. Der er taget udgangspunkt i aktører og tilbud i de 8 distrikter under Børne- og Ungdomsforvaltningen, og herudfra er der foretaget en udvælgelse blandt de mange institutioner og tilbud, hvor ledere og medarbejdere er blevet interviewet. Den tættere beskrivelse af nogle institutioner, tilbud, foranstaltninger og initiativer frem for andre, skal ses på denne baggrund.

Ud over en beskrivelse af de forskellige aktører og tilbud og erfaringerne med indsatsen er der foretaget en opsummering med en vurdering af tilbud og foranstaltninger på de forskellige indsatsområder i forhold til udsatte børn i førskolealderen, udsatte børn og unge i skolealderen og udsatte unge i udkolingen og overgang til voksenlivet.

3.2 Indsatsen i forhold til udsatte førskolebørn

De udsatte børn mellem 0-6 år er i Københavns Kommune som hovedregel tilmeldt de almindelige daginstitutioner. Det gælder både de socialt udsatte og “børn med diagnose.”

Området for de udsatte børn i førskolealderen har klart været påvirket af den forvaltningsmæssige ændring, der er sket med flytningen af institutioner og tilbud fra socialforvaltningen til Børne- og Ungdomsforvaltningen. Der er ikke tale om ændringer i de enkelte institutioner og tilbud eller deres roller, og der er ikke tale om nye tilbud, men der er tale om en ny organisatorisk forankring. Specielt i forhold til varetagelsen af indsatser i forhold til de udsatte børn og unge, som primært er formuleret i serviceloven, men også i lov om sundhedsfremme, ligger der en stor udfordring i den organisa-

toriske flytning fra socialforvaltningen til Børne- og Ungdomsforvaltningen.

3.2.1 Aktører og tilbud

Den tidlige og sundhedsmæssige indsats

Den generelle indsats i forhold til udsatte børn starter tidligt. Sundhedsplejerskerne har allerede før barnets fødsel og start på livet fokus på barnets sociale vilkår. Sundhedsplejerskerne er den faggruppe, som har den første naturlige og primære kontakt til barnet og familien.

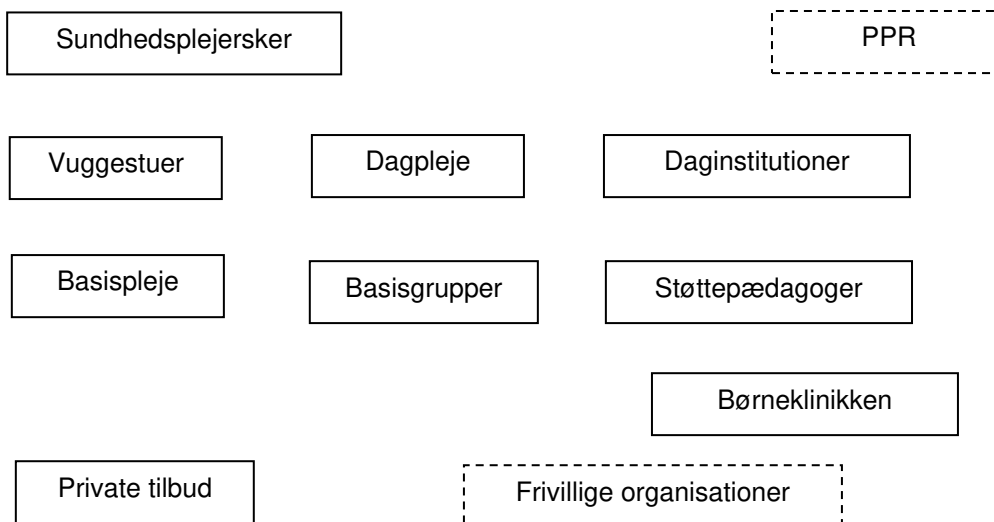
I Sundhedsstyrelsens beskrivelse af de forebyggende kommunale sundhedstjenesteydelser for børn mellem 0 og 15 år fremgår det, at hensigten er et øget tværfagligt samarbejde med henblik på, at de forebyggende tilbud og undersøgelser af børn fra 0 til 15 år kan udgøre en sammenhængende helhed. Det fremgår af loven om sundhedsfremme, at sundhedsplejersker skal tilse børn 5 gange, indtil barnet er 8 måneder og igen ved 1½ og 3 års alderen efter behov.

På nuværende tidspunkt er det tilsyneladende i nogle distrikter ikke muligt at aflægge de sidstnævnte besøg for en del af børnene på grund af manglende ressourcer og prioritering i forhold til behovsfamilier, og børnene tilses derfor kun efter 8 måneders alderen i tilfælde af særlige behov.

Dermed opstår der et betydeligt tidsmæssigt spring i sundhedsplejen, indtil barnet starter i skole i 6 års alderen, og sundhedsplejerskerne efterlyser selv en mere vedvarende sammenhæng og dermed mulighed for at opfange eventuelle vanskeligheder på et tidligt tidspunkt i barnets alder. Ifølge sundhedsplejerskerne er problemet netop de børn og unge, som befinder sig i "gråzonen", hvor der er *mistanke* om et problem, men hvor man ikke kan påvise det med sikkerhed. Dermed bliver indsatsens hovedfokus at opfange disse potentielle vanskeligheder og igangsætte handlinger, hvilket er tidskrævende og i realiteten ikke altid muligt at gennemføre.

Der er udsatte børn, som har brug for en særlig indsats, fordi det ikke er rimeligt at have dem i normalinstitutioner. De har i stedet brug for små og specielle miljøer, fx basispladser eller specialinstitutioner. I forhold til udsatte børn er der mulighed for en særlig støtte i basisplejen og i basisgrupper.

Aktører og tilbud til udsatte børn i førskolealderen

Daginstitutionerne

De udsatte børn på førskoleområdet er typisk i kommunens almindelige daginstitutioner, nogle med supplerende støtte. Generelt for de undersøgte distrikter gælder det, at daginstitutionsområdet både formulerer og praktiserer ønsket om en inkluderende pædagogik, og det sker tilsyneladende med opbakning fra forældrebestyrelserne. Der er derfor en relativt udbredt vilje i institutionerne til også at rumme de udsatte børn i de almene tilbud.

I den forbindelse peges der imidlertid på, at for mange udsatte børn med ekstra behov i de normale institutioner kan føre til eksklusion af de normalt velfungerende børn: *“Når der kommer til at mangle en sikker voksenhånd til de børn, der ellers godt kan klare sig i normalinstitutionen, risikerer disse børn udsathed og eksklusion. Eller at forældrene flytter børnene til en institution med “en bedre balance” i børnegruppen”*.

En central problemstilling er derfor antallet af udsatte børn med særlige behov i de almene tilbud og spørgsmålet om, hvorvidt institutionerne er blevet *for* rummelige – men omvendt findes blandt samarbejdspartnerne den opfattelse, at almene institutioner er *for lidt* rummelige.

Basisplejen

Basisplejen er en indsats for de socialt udsatte børn fra 0-3 år. Basisdagplejen dækker hele København og har i princippet 48 pladser, der dog omregnes i forhold til børnenes behov, hvilket i realiteten reducerer antallet af pladser. Børnene henvises til basisdagplejen fra hospitaler, læger og sundhedsplejersker, og en del forældre henvender sig også direkte, når de får kendskab til muligheden. Visitationen foregår centralt.

Basisplejen tager sig primært af for tidligt fødte børn eller børn med immunsygdomme, der betyder, at barnet ikke kan omgås andre børn i så stor udstrækning. Der kan også være tale om børn, hvor moderen fx er psykisk syg eller følelsesmæssigt sarte børn, der ikke tåler stimuli. Der er tale om børn, der ikke har behov for døgnanbringelse, og hvor der er en ressourceperson i familien. Visitationskriterierne er således forholdsvis fleksible.

Børnene passes i dagtimerne enten en til en eller indgår i mindre grupper afhængig af barnets ressourcer.

Der er ventetid på en basisplejeplads, men man arbejder i basisplejen ikke med en venteliste i traditionel forstand. Der er dog angiveligt et langt større behov for udbud af basisplejepladser.

Basispladser

Der er cirka 100 basispladser i Københavns Kommune placeret på 9 forskellige almene institutioner: vuggestuer og børnehaver. Basispladserne er pladser med ekstra normering til børn med typisk et fysisk handicap eller fx autisme eller en ADHD-diagnose, men giver i princippet adgang til børn med et bredt spektrum af særlige vanskeligheder og behov.

Indstillinger til basispladserne kommer fra distrikterne, men visitationen foregår centralt ved et møde en gang om måneden.

Samarbejdet mellem dagtilbud og PPR vedrørende basisbørn er formaliseret med netværksmøder, hvor forældre, sagsbehandler, primærpædagogen og talepædagogen deltager.

Et eksempel på basispladser er en integreret institution på Bispebjerg, der siden 2006 har haft 6 basispladser. Derudover deltager institutionen i et ABA-forsøgsprojekt for børn med autisme. Trods den ekstra normering viser erfaringerne, at ressourceforbruget vanskeligt kan rummes inden for normeringen: Der er mange forberedelser og møder, og barnet bliver derfor (for) ofte overladt til den øvrige børnegruppe.

ABA (Applied Behavior Analysis) er et forsøgsprojekt med adfærdsterapeutisk behandling af (i denne institution) 2 børn med diagnoser inden for det autistiske spektrum. Der er tale om en til en træning af funktionshæmmede færdigheder og tilsyneladende et projekt, der både medfører, men også tager mange ressourcer – forstået bredt – i institutionen.

Der er også ventetid på basispladser. Mens barnet venter på basisplads, er de i det almene tilbud, evt. med støttetimer. De almene institutioner finder det svært at skulle rumme disse børn på de givne betingelser, idet de tildelte støttetimer ofte er helt utilstrækkelige.

Støttepædagoger

Støttepædagog er en indsats i forhold til udsatte børn i dagtilbuddene. Støttepædagog tilkendes som ekstra støtte til børn og unge med sociale, adfærdsmæssige, emotionelle eller fx psykiske vanskeligheder. Det er typisk børn, som har tendens til at fylde meget, er meget udadreagerende og har vanskeligt ved at indgå i frugtbare relationer – og lege med andre børn.

Den samlede pulje til støttepædagog er udlagt til distriktet fra Københavns Kommune. Puljen er fordelt efter en nøgle, som er sammensat på baggrund af antallet af normerede pladser i distriktet, en konkret vurdering af, hvordan distriktet tidligere har været dækket, distriktets demografi samt en vurdering af den psykosociale belastning i distriktet.

Støttepædagoger visiteres i de enkelte distrikter af et lokalt visitationsudvalg. S sammensætningen af visitationsudvalgene er forskellig fra distrikt til distrikt. På fx Nørrebro består visitationsudvalget af: Chefen for Støtte og Rådgivning, den koordinerende støttepædagog, den pædagogiske konsulent for området, to institutionsledere, en støttepædagog, distriktets psykolog, en socialrådgiverkonsulent og en lægekonsulent. I fx Vanløse distrikt består visitationsudvalget af: Børnefamilieteamchef, pædagog, pædagogisk konsulent, leder af en integreret institution, en børnehaveleder, en vuggestueleder og en sekretær.

Erfaringerne med støttepædagogindsatsen er set fra dagtilbuddenes side blandede. På den ene side er det erfaringen, at støttetimerne giver mulighed for nogle ekstra hænder i forhold til nogle udsatte børn. På den anden side sker det ofte, at ansøgninger om støttetimer ikke efterkommes, eller at de støttepædagoger, der kommer i dagtilbuddene ikke er kvalificerede til opgaven, da de ikke har en faglig funderet baggrund. Praksis er ofte, at dagtilbuddet selv finder en vikar, og at primærpædagogen går ind og laver det særlige støttende arbejde. Men denne praksis sker indirekte på bekostning af de andre børn. Desuden er ressourcerne i støtten utilfredsstillende, fordi de meget tunge børn typisk får maks. 10 timer om ugen.

Støttepædagogindsatsen er imidlertid forskelligt prioriteret og organiseret i de enkelte distrikter. På Nørrebro er der fx et korps på 12 støttepædagoger. Det er tilsyneladende mange flere end i andre distrikter. Korpset på Nørrebro er et særligt korps, som bliver efteruddannet og superviseret. Deres opgave er at give støtte i de enkelte institutioner i henhold til særlige handleplaner for det enkelte barn.

Undersøgelsen af støttepædagogindsatsen møder også diskussionen om rummelighed. I nogle institutioner er det således opfattelsen, at rummeligheden har skubbet normalitetsbegrebet så meget, at udsatte børn, der burde støttes ekstra med støttepædagog, ikke får støtten. Dels fordi normalitets-

begrebet er flyttet for langt, dels fordi det er *“meget vanskeligt at få bevillet støttepædagog”*.

Børneklubben

Børneklubben i Københavns Kommune er et landsdækkende tilbud til familier med børn i førskolealderen, der har kommunikative problemer. Hovedopgaverne er at foretage undersøgelser og udredninger af førskolebørn med høreproblemer eller kommunikationshandicap. Derudover er der tale om rådgivning og vejledning af familier samt tilbud om undervisning og kurser.

Børneklubben er i undersøgelsen mødt gennem dens samarbejdspartnere. Indtrykket er, at der generelt er stor respekt om klinikkens faglige kompetence, men desuden endog meget stor frustration over klinikkens ventetider på udredning. De børn, der afventer udredning på Børneklubben, venter som hovedregel i den almene institution og ifølge institutionerne ofte med helt utilstrækkelig støtte.

Pædagogisk Psykologisk Rådgivning

Kun ca. 10 % af PPRs psykologressourcer lægges i dag på dagtilbudsområdet, mens alle børnehaver har tilknyttet en talepædagog. Ressourcerne har tidligere primært været brugt i småbørnscentrenes månedlige konferencer, hvor bl.a. opmærksomhedsbørn og skolestartsproblemer er blevet drøftet. Fra januar 2007 skal PPR yde samme støtte og rådgivning til dagtilbudsområdet som til skoleområdet. Tidligere har en del af denne indsats i forhold til de udsatte børn primært været varetaget af distrikternes pædagogiske konsulent eller af socialforvaltningen.

Vurderingen i distrikterne er generelt, at PPRs hidtidige indsats med psykologstøtte til dagtilbudsområdet har været for begrænset: Det efterlader institutionerne for ensomme med de udsatte børn og deres familier, og tilgodeser ikke den opkvalificering af den forebyggende og tidlige indsats, som en styrket professionel indsats kunne betyde, og som er ønsket for at få fat på de udsatte børn tidligt. Mest efterlyses en indsats centreret om supervision af personalet, men også hjælp til støtte i vurderingen af udsathed i enkeltsager.

I nogle distrikter (PPR-Nordvest) har PPR og pædagogisk konsulent gode erfaringer med samarbejdet på netop dagtilbudsområdet. I et distrikt er der bl.a. udarbejdet en skriftlig aftale for overgangen mellem børnehaver og skole/fritidshjem med procedurer for samarbejdsrelationen i løbet af året, hvor skoleplaceringen for børn med særlige behov vurderes og besluttet. Talehørekonsulent og psykolog fra PPR deltager fx på ledermøde for daginstitutionerne i september måned, og pædagogisk konsulent mødes med PPRs småbørnscenter i oktober, hvor der udarbejdes handleplaner for de børn, der er bekymring om, og hvor der udpeges en tovholder for sagen.

Tilbud, der omfatter forældrene

Der er tilsyneladende stor mangel på tilbud for børn i førskolealderen, som inddrager forældre eller familien sammen med barnet. I en række distrikter med mange udsatte børn og med udsatte familier efterlyses og efterspørges der tilbud, hvor familien inddrages eller indgår i et fælles tilbud. I Nørrebro distrikt er der to daginstitutioner med hver 5 *familiepladser*. Der er tale om pladser, hvor der samarbejdes med Børnefamilieteamet, fordi det er børn med sociale problemer i familien. Det er pladser, der ressourcemæssigt tæller for 2 pladser, ligesom det er tilfældet med basispladser.

Centralt i forvaltningen er der tanker om at etablere familiegrupper efter samme model som på Nørrebro. Det er tanken at etablere tilbuddet i 4 distrikter og derefter evaluere på det med henblik på at udbrede det som et tilbud generelt i kommunen.

3.2.2 Opsummering af indsatsen i forhold til udsatte i førskolealderen

Analysen af indsatsen i forhold til udsatte børn i førskolealderen viser, at der med sundhedsplejerskernes besøg i hjemmene er tale om en tidlig sundhedsmæssig og social indsats. Sundhedsplejersken ser børnene og møder familierne, men samtidig står de i forhold til de udsatte børn og deres familier meget alene og har få tilbud til familierne. I forhold til de udsatte er der dog en risiko, idet der ikke er et formelt fokus på børns sundhedsforhold fra de bliver forladt af sundhedsplejersken, og til de kommer i skole,

Hvad angår udsatte børn i førskolealderen er der generelt få tilbud. Der er derfor behov for at pege på følgende opmærksomhedspunkter:

- Ud over henvisningsmulighed til basisgrupper og basispleje er der meget få foranstaltninger og initiativer for småbørnsgruppen.
- Der er behov for familietilbud fx i form af familiegrupper.
- Der er behov for psykologstøtte og rådgivning til støtte for sundhedsplejerskernes indsats over for de udsatte familier. Man ser frem til at få PPR ude i distrikterne.

På daginstitutionsområdet

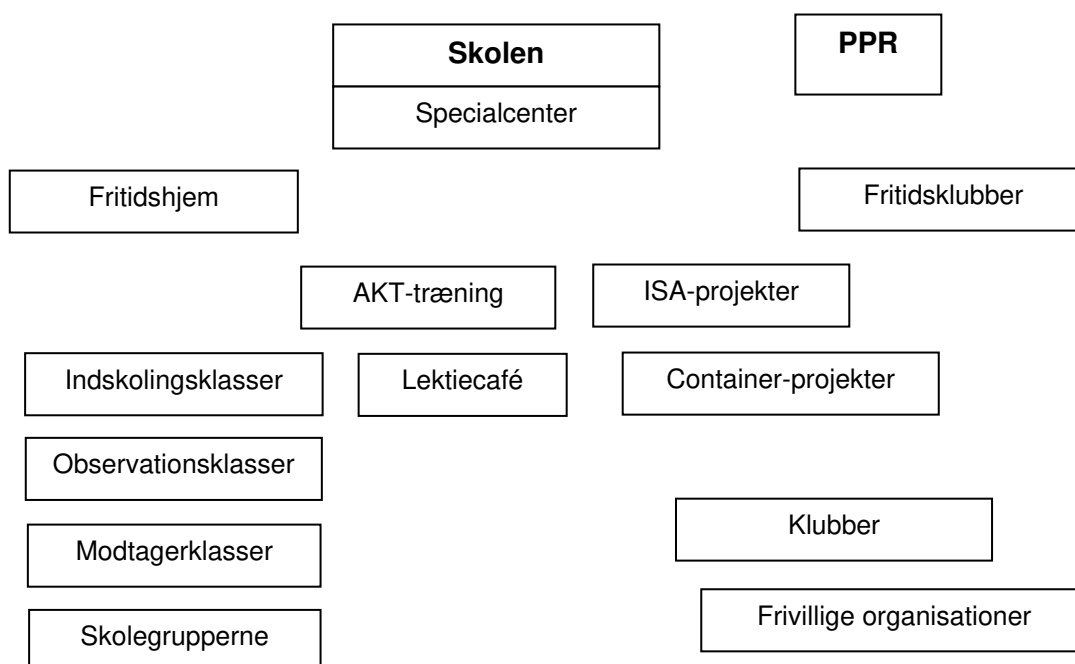
- Lokalt bekræftes ideen med og viljen til rummelighed i daginstitutionerne. Analysen viser imidlertid, at institutionerne er tilbøjelige til at mene, at de skal rumme *for* meget, som måske skal ses i samspil med en opfattelse af mangel på ressourcer til at understøtte rummeligheden, herunder for få støttepædagogressourcer – specielt i de mere belastede distrikter.
- Generelt er der for lang ventetid på udredning og visitation på Børneklinikken og i PPR.
- Daginstitutionsområdet ser frem til mere samarbejde med og flere ressourcer til området fra PPR. Der efterspørges især støtte til supervision til institutionernes arbejde med de udsatte børns familier.

- Et andet tilbud er basispladser. Der er ventetid, og det tager for lang tid, og generelt er der alt for få basispladser.

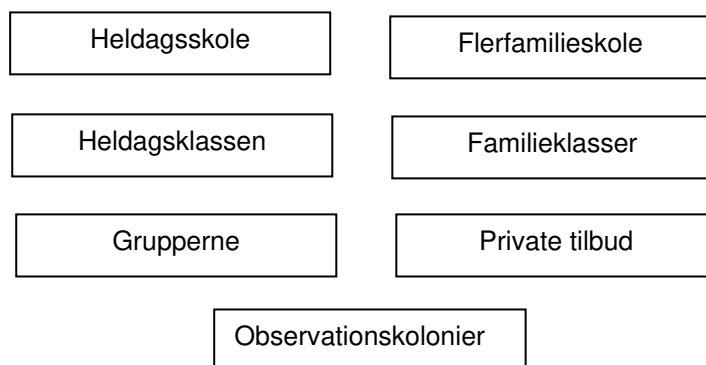
3.3 Indsatser i forhold til udsatte børn i skolealderen

Til forskel fra indsatsen i forhold til udsatte børn og unge i førskolealderen er der ikke sket organisatoriske ændringer for børn og unge i skolealderen. Derimod er der sket en række fornyelser og mange forskellige nye tiltag i form af foranstaltninger og tilbud.

Aktører og tilbud til udsatte børn og unge i skolealderen

Specialtilbud

3.3.1 Aktører og tilbud

Organisering – specialcenter og PPR

Organiseringen af indsatsen omkring primært indlæringsvanskeligheder, men også andre typer problemer for udsatte børn og unge i skolealderen, er koncentreret omkring den enkelte skoles specialcenter. Hver skole har et specialcenter, som rummer den støtteressource, den lokale skole råder over, og hvis indsats kan forstås som det første led i mindste-indgrebs-princippet.

Specialcentret holder typisk konference ca. hver 14. dag, hvor der tages stilling til, hvad der kan tilbydes det enkelte udsatte barn og den udsatte unge: Dels i forhold til forvaltning af de støtteressourcer, som skolen råder over og har andel i, dels i samråd med, og med støtte og rådgivning fra PPR i forhold til de forskellige tilbud, foranstaltninger og initiativer, som findes lokalt i distriktet eller er et tilbud i kommunen i forhold til de vanskeligheder og den udsathed, som karakteriserer barnet og den unge.

Til gruppen af udsatte børn og unge med indlæringsvanskeligheder er indsatsen primært specialundervisning i den almene skoles eget regi.

Visiteringen til specialundervisning er ændret. Hvor der tidligere var tale om børn og unge med udelukkende faglige vanskeligheder, er det i dag overvejende børn og unge med socioemotionelle vanskeligheder. Det er også baggrunden for, at en del af den faglige støtte er gået over til AKT-træning, og der er i dag en ændret fordeling således, at specialcentrets arbejde i højere grad er ligeligt fordelt på faglig og socioemotional undervisning.

Specialcentrets lærere kan tilbyde støttende undervisning i små grupper, tage det enkelte barn ud til eneundervisning, selv arbejde med i en klasse som ekstralærer o.l. Skolerne har desuden læsevejledere.

Prioriteringen af indsatsen er forskellig fra skole til skole afhængig af de problemstillinger, som karakteriserer børnene. Men på mange skoler foregår der en prioritering til fordel for de laveste klassetrin. Det betyder, at andelen af støttetimer falder med klassetrinnene: Behovene på mellemtrinnet, hvor problemerne ofte træder tydeligt frem, kan være svære at dække, og det behov, der er i udskoling, kan sjældent tilgodeses, fordi ressourcerne ikke rækker.

“Børn med diagnose” optager mange af specialcentrets ressourcer, og opfattelsen er, at det skaber problemer med at give den nødvendige forebyggende indsats til de “normale børn”, som kunne behøve lidt støtte til en start.

PPR

PPR varetager opgaver i forhold til børn og unge med udviklingsmæssige, faglige, sociale og personlige vanskeligheder inden for aldersgruppen 0-18 år. Det drejer sig både om indlærings- og udviklingsvanskeligheder samt

om sociale og personlige vanskeligheder. PPR er i 4 distrikter og servicerer syd, sydvest, nordøst og nordvest.

Opgaverne varetages af psykologer og tale- og hørepædagoger, som dækker dagtilbud, skoler og privatskoler. Der ydes individuel rådgivning og generel rådgivning – forebyggende og helhedsorienteret, og det er både børn, forældre, institutioner og skoler, der ydes rådgivning til.

PPR har en central visitationsfunktion i forhold til de udsatte børn og unge i skolen, dels i forhold til individuel udredning og støtte, dels som samarbejdspart i en række af de tværfaglige sammenhænge, hvor udsatte børn og unge og deres vilkår og behov drøftes.

PPRs arbejde sker primært via indstillinger typisk fra skolerne og fra hjemmet. Indstillingerne udgør arbejdsopgaver, som i en vis grad prioriterer sig selv for at undgå for lange ventelister. I PPR ser man presset fra indstillingerne som tid, der bl.a. tages fra det forebyggende arbejde, som der i for ringe grad er plads til. Presset fra indstillingerne hænger tilsyneladende sammen med en oplevelse af et stort pres fra især forældre, men også fra institutioner, som vil have børns adfærds- og indlæringsmæssige vanskeligheder diagnosticeret: *“For 15 år siden var der i København måske 10 autistbørn, nu har vi skoler med knap 200 børn – og de banker hele tiden på døren”*.

Det typiske mønster – dog afhængigt af skolestørrelse – er, at hver skole har en psykolog fra PPR tilknyttet ca. 1 dag om ugen. En del af denne arbejdstid går med mødevirksomhed, og på mange skoler har det været opfattelsen, at der er helt urimelig lang ventetid på undersøgelser og udredning af udsatte børn med den konsekvens, at de i alt for lang tid “opbevares” i skoleordninger, som de ikke profiterer af, og hvor de måske ødelægger læringsmiljøet for klassekammeraterne.

Der er tilsyneladende også en problemstilling omkring stor udskiftning af medarbejderne i PPR med konsekvenser for indsatsernes stabilitet samt utilfredshed med et for begrænset eller unuanceret kendskab til kommunens forskellige tilbud. Oplevelsen er, at det fører til fejlvisiteringer og forkert anvendelse af særtilbud.

Det overordnede indtryk er, at PPR har mange opgaver, og deres kompetence er meget efterstræbt, men deres mål og indsats synes i nogen grad for uprioriteret.

Mønsterbrydning

I forbindelse med tankerne om, at skolerne i højere grad skulle bryde med tidligere mønstre for manglende rummelighed og eksklusion – dvs. forsøge at være mere inkluderende, blev der oprettet en pulje, som skulle admini-

streres af PPR med henblik på lokalt at støtte tiltag og indsatser for udsatte børn og unge.

Mønsterbrydningsmidlerne er blevet udmøntet forskelligt i de forskellige distrikter afhængig af de problemstillinger, som er i distrikterne. Fx har man i Distrikt Syd valgt at bruge midlerne til ansættelse af to lærere på Heldags-skolen i Valby. I distrikt Nordøst har man valgt at bruge halvdelen af puljen i 2006 til at ansætte to AKT-konsulenter.

Resten af puljen har PPR valgt at bruge på skolerne. Desuden er der givet midler til supervision af lærere ved Sortedamsskolens familieklasse af mønsterbrydningsmidlerne. I distrikt Nordvest har man også anvendt midlerne på AKT-området til udvikling af et team på en enkelt skole og generelt udvikle AKT-området i samarbejde med PPR.

AKT

Skolens AKT-vejledningsfunktioner er især målrettet arbejdet med de børn, der har adfærdsmæssige problemer og er tænkt som interventionsmuligheder før PPR og specialundervisning. Vejledningen praktiseres og administreres forskelligt på skolerne, men timerne bruges som hovedregel til klasseintervention, kollegial rådgivning og samtalegrupper med eleverne. Mere konkret kan indholdet være observation i klasser med henblik på kollegastøtte til problemafdækning, udarbejdelse af handleplaner på problemerne, "mobbeplan" mv.

AKT-vejlederne kan også arbejde individuelt med at træne børn, der har problemer med adfærd, kontakt og trivsel. Denne træning foregår primært på mindre klassetrin og med god erfaring.

Der er fra skoleåret 2006/2007 AKT-funktion på alle skoler. Vurderingen er, at der helst skal være et par vejledere på hver skole. Der er i en række distrikter etableret et netværk mellem AKT-lærerne med henblik på udveksling af erfaringer, og hvor der samarbejdes med en medarbejder fra PPR, der bistår AKT-netværket med rådgivning og supervision.

Konfliktmægling

En ny indsatsstype i Københavns Kommune er konfliktmægling. Københavns Kommune påbegyndte i 2005 et konfliktmæglingsprogram med henblik på at uddanne både lærere og elever til konfliktlødere ved små og større hverdagskonflikter på skolen. En række lærere, børn og unge uddannes til konfliktmæglere, og mægling er iværksat i det seneste år på en række københavnske skoler.

Målsætningen er en tryggere skole – og arbejdsmiljø samt at få mere holdbare løsninger på hverdagens konflikter, når de stridende parter hjælpes til selv at finde løsningen på problemerne.

Lektiecafé

Lektiecafé er et tilbud til eleverne uden for skoletid, hvor de kan få dækket behov for støtte til bl.a. lektier. Det er et tilbud til alle børn, herunder tosprogede børn, hvis forældrene ikke kan hjælpe dem.

Der er foretaget en evaluering af lektiecafeerne, der viser, at der er stor tilfredshed med tilbuddet. Hovedparten af skolerne angiver, at de retter henvendelser til elever og forældre, når der skønnes behov for lektiehjælp. Det er dog få skoler, der vurderer, at det er de elever, der har behov, som i høj grad benytter lektiecafeen. Derimod er der en større del, der vurderer, at dem med behov sjældent bruger lektiecafeen.

Fra distrikterne påpeger man en manglende forældreopbakning. De børn, der har behov, kommer ofte fra familier, hvor forældrene ikke følger med i børnenes hverdag, og de pålægger dem derfor heller ikke at deltage i lektiecafeen – at blive den time ekstra. Børnene er ofte trætte efter en skoledag og snyder sig derfor fra lektiecafeen. Vurderingen på nogle skoler er, at lektiecafeen i forhold til ressourcerne ikke er nok besøgt.

Ud over lektiecafeen på de enkelte skoler, er der i en række distrikter tilbud om lektiecafé fra en række private organisationer, fx Ungdommens Røde Kors og organisationen LINK.

3.3.2 Indsats for udsatte med særlige behov for støtte

For udsatte børn og unge, der har mere omfattende behov for støtte, findes der fra skolestart modtagerklasser og indskolingsklasser og i skoleforløbet observationsklasser, skolegrupper, grupper samt en række private skoletilbud.

Modtagerklasser

Modtagerklasser er for børn og unge af anden etnisk baggrund helt uden dansksproglige forudsætninger, som skal starte i en dansk folkeskole. Modtagerklasser er opdelt i tre klassetrin fra børnehaveklasse til 2. klasse, 3.-6. klasse og fra 7.-9. klasse, og eleverne kan gå der op til to år. Målgruppen indikerer, at det ikke nødvendigvis drejer sig om udsatte børn, eneste problem kan være manglende danskundskaber.

Indskolingsklasser

Indskolingsklasser er et tilbud, som ligger på udvalgte skoler i kommunen. Indskolingsklasser er målrettet socialt og psykisk sårbare elever, hvor der kan være tvivl om, hvordan de skal kunne klare sig i en almindelig klasse. Men indskolingsklassen rummer også mange obs-børn (obs for autisme, ADHD, Asberger mv.). Visitationen sker med støtte fra PPR, der ofte kender børnene fra småbørnsinstitutionerne, hvor der allerede er etableret et samarbejde med forældre og personale.

Indskolingsklassen arbejder med lavt elevtal og tæt kontakt mellem lærer og elev og vurderes som et godt tilbud, der burde være på alle skoler. Indskolingsklassen har dobbelt lærerdækning.

Skoleforløbet er i princippet toårigt, men børnene skal ikke nødvendigvis gå der i to år, men kan skifte til almindelig klasse, så snart de kan klare sig. Selvom indskolingsklassen er en særlig klasse på skolen, er erfaringen, at skolen fungerer og opfattes som fuldt integreret i den almene skole af børn og lærere. Skolerne tilbyder eleverne at fortsætte i den almene skole, når de udsluses fra indskolingsklassen.

Observationsklasser

Observationsklasser er også et tilbud på udvalgte skoler, og visitation sker via PPR og skolens specialcenter. Observationsklasserne er som modtagerklasserne opdelt i 3 klassetrin, og de er målrettet børn, der har det vanskeligt både fagligt og socialt og ikke skønnes at kunne rummes i den almindelige klasse. Observationsklasserne arbejder med meget små elevtal.

I PPR Nordøst havde man tidligere tre observationsklasser for de store elever, der havde adfærdsmæssige vanskeligheder. Der var dog ikke tilfredshed med de 3 klasser, så PPR nedlagde i samarbejde med skolelederne de 2 klasser. Argumentet var, at der ikke skete nogen udvikling i klasserne, og at der var tale om opbevaring. Nu findes der kun en klasse, som hele sidste år kun havde en elev – denne klasse ønskes også nedlagt.

Målet er at få eleverne i dagbehandling i stedet eller beholde så mange som muligt i klasserne: Der er en tro på, at de AKT-uddannede læreres indsats på skolerne kan betyde, at en del af disse børn kan fastholdes i den almene skole.

Skolegrupper

Er et tilbud til elever, der har meget store vanskeligheder psykisk, socialt og fagligt og ikke kan rummes i den almindelige skoleklasse. Skolegrupper findes også på udvalgte skoler. Skolegrupperne er i realiteten en venteplads på et alternativt tilbud, et dagbehandlingstilbud, en undersøgelse på BBH e.l., og der skal foreligge en plan for fremtiden uden for den almene skole ved placeringen.

Målgruppen kan fx være de ovennævnte børn og unge, som har det så dårligt, at de ikke kan finde sig til rette i eller profitere af den almene skoles undervisning og/eller måske har brug for dagbehandling eller et helt alternativt skoletilbud. I skolegrupperne modtager de unge ca. 3 timers undervisning om dagen i grupper med meget få elever.

Grupperne

Grupperne er et skoletilbud til de meget udsatte børn og unge primært mellem 14-17 år, som på grund af eksistentielle begivenheder, psykiske og sociale vanskeligheder ikke kan rummes i folkeskolens almene tilbud.

Skolen underviser eleverne i grupper placeret rundt i kommunens lokaler. Der er tale om en skole med et terapeutisk undervisningsmiljø for de unge. Der gives individuelt tilrettelagt specialundervisning i folkeskolens fag med mulighed for at tage folkeskolens afgangsprøver. Det daglige arbejde sker ud fra en overordnet vurdering af den relevante indsats for den enkelte elev.

Grupperne bliver i distrikterne omtalt som “det hemmelige tilbud”, og som et tilbud “det er umuligt at få børn og unge visiteret til”. Opfattelsen er, at grupperne er selvvisiterende, dvs. at ledelsen entydigt bestemmer målgruppe og optag. Vanskelighederne med optag i grupperne og manglende kommunal kapacitet, når det gælder særlige tilbud til de udsatte børn og unge med alvorlige skolemæssige problemstillinger, gør det nødvendigt for distrikterne at købe sig ind i private skoletilbud, som fx Den gule flyver, Sputnik osv. Opfattelsen er, at det er meget vanskeligt at få forvaltningen til at bevilge pladser til de unge her, da de er meget omkostningstunge. Men det er også opfattelsen, at der er tilbud, som er kompetente – og burde være kommunale tilbud.

Heldagsskoler

Københavns Kommune har besluttet at igangsætte et forsøg med heldagsskoler i områder særligt præget af etnisk og social polarisering. Målgruppen for heldagsskolerne er børn med behov for særlig støtte til “udvikling af sprog, omverdensviden og sociale kompetencer” – og skoleforsøgene ligger desuden i områder, der har vanskeligt ved at rekruttere de tosprogede børn til fritidsinstitutionerne.

Forsøgsskolerne er Tingbjerg Skole, Klostervængets Skole og Hillerødsgades Skole. Hovedelementerne i heldagsskoleforsøgene er: Stærk fokus på faglighed, tæt integration af undervisning og fritid med fokus på det enkelte barns udviklingspotentiale, gratis fritidstilbud til alle, billig sund og økologisk skolemad.

Observationskolonier

Der er 3 observationskolonier, som modtager børn med adfærds-, kontakt- og trivselsvanskeligheder på døgnbasis. Børnenes problemstillinger er ofte knyttet til relations- og funktionsforstyrrelser i familien. Børnene henvises til et ophold via en skolepsykologisk indstilling. Hver koloni kan have 20 børn fra indskoling og almindeligvis til og med 7. klassetrin. Der er tale om midlertidige, frivillige ophold som led i afklaring af problemerne.

Opholdets varighed varierer alt efter den individuelle problemstilling, men gennemsnitligt er der tale om cirka 7 måneder. Formålet med opholdet er at finde og udvikle børnenes kompetencer og potentialer og derved vende en negativ udvikling til en positiv og give børnene et fagligt løft.

Opgaven er at lave et pædagogisk/specialpædagogisk udredningsarbejde med henblik på, hvilke dispositioner der skal iværksættes efter opholdet. Erfaringerne peger på, at observationskolonierne har modtaget en gruppe af udsatte børn og unge med mere komplekse problemstillinger end den tilsigtede målgruppe for tilbuddet. Der er derfor i øjeblikket overvejelser om koloniernes fremtidige opgaver og mål.

3.3.3 Forskellige nytænkende tiltag

Set i lyset af, at en gruppe af de udsatte børn og unge har vanskeligheder i skolen, som har sammenhæng med hele familiens sociale situation, er der i nogle distrikter taget initiativer til at udvikle tilbud inden for skoleregi, som i højere grad medtænker familierne. Der er tale om tilbud, som tager fat på både de udsatte børn og unges indlæringsproblemer og på deres sociale problemer – med den hensigt, at holde børnene i folkeskoleregi. Der er således tale om alternative tilbud til en gruppe af børn og unge, som har så store vanskeligheder, at de ikke kan rummes i de almindelige klasser, men på den anden side ikke er så dårlige, at de har behov for specialskoler eller særlige private tilbud.

Der er tale om specialtilbud i form af heldagsskoler fx Heldagsskolen i Valby og heldagsklasser fx Heldagsklassen i Tingbjerg. Derudover er der specialtilbud som Flerfamilieskolen på Østerbro og etablering af familieklasser fx Familieklassen på Sortedamsskolen.

Heldagsskolen i Valby

Heldagsskolen i Valby er en specialklasserække fra 1.-9. klasse, der fungerer som en særskilt afdeling under Kirsebærhavens Skole. Skolen er i princippet bydækkende, men optager primært elever fra distrikterne Valby og Vesterbro/Kgs. Enghave.

Heldagsskolen har i sin nuværende form fungeret ca. 10 år. Skolen er normeret til 32 elever med svære AKT-problemer. Børnene har været udsat for en eller anden form for omsorgssvigt, har typisk svære koncentrationsproblemer og er belastede af sociale og følelsesmæssige problemer og traumer, som de har reageret på med voldsom adfærd, vold, kriminalitet mv. Børnene har stort set alle tidligere modtaget forskellige tilbud i normalskole.

Børnene henvises til Heldagsskolen af den lokale skolepsykolog og familiens sagsbehandler. Visitationsudvalget består af teamcheferne fra socialforvaltningerne på Vesterbro/Kgs. Enghave og Valby samt områdechefen for PPR.

Heldagsskolens mål er at resocialisere børnene, så de igen kan indgå i større sammenhænge og så vidt muligt vende tilbage til folkeskolen igen efter maks. et par år på Heldagsskolen. Skolen fungerer som et tilbud, der ligger mellem en forbliven i den almindelige folkeskole og en anbringelse uden for hjemmet. Det er et vigtigt element i skolens idé, at skolens placering sikrer børnene en mulig tilknytning til lokalområde og tidligere netværk, fx ved at fortsætte tilknytningen til det hidtidige fritidshjem eller fritidsklub.

Børnene arbejder på skolen i 6-8 mandsgrupper og har hver en fast kontaktperson, som støtter og vejleder barnet i hverdagen og holder en tæt kontakt til barnets hjem. Barnets udvikling på skolen vurderes ved tværfaglige statusmøder halvårligt eller efter behov. Familiens sagsbehandler deltager altid i statusmøderne og har ofte samtidig med barnets placering på Heldagsskolen et sideløbende og supplerende samarbejde med barnets forældre.

Foreløbige erfaringer viser, at ca. 35 % af eleverne vender tilbage til folkeskolen i lokalområdet. Ca. 45 % af eleverne kommer videre til andre af Børne- og Ungdomsforvaltningens specialskoler, mens de resterende ca. 20 % går videre til mere vidtgående specialundervisning, døgninstitutioner mv. Disse børn er på Heldagsskolen i ventetiden på den rigtige placering, hvis det er muligt for hensynet til skolens andre elever.

Flerfamilieskolen

Flerfamilieskolen er et bydækkende tilbud, der arbejder med udgangspunkt i Marlboroughmetoden. Skolen ligger på Østerbro. Tilbuddet dækker 10-12 familier. Der undervises 4 dage ugentligt, og i undervisningen deltager en af børnenes forældre eller en anden primær voksen. Den sidste ugedag er børnene tilbage i deres gamle klasser. Tanken er, at de skal tilbage til deres skoler efter 3-6 måneder.

Målgruppen er børn i indskolingsalderen og på mellemtrinet (0.-6. klasse), som ikke trives i skolen på grund af adfærdsproblemer og følelsesmæssige vanskeligheder. Det er børn med AKT-problemer og ikke børn med indlæringsproblemer. Der har indtil nu været flest udadreagerende børn på skolen, men man vil gerne have de stille børn også. Opfattelsen på skolen er, at de visiterede børn indtil videre især er de børn, som lærerne vil af med.

Eleverne visiteres via PPR. Familierne skal være positive og have mulighed for at deltage i undervisningen. Der er ingen venteliste til skolen, men psykologerne fra PPR ringer, hvis de har et barn, som har behovet, og hvis der ikke er plads, bliver der ikke udformet en indstilling til skolen. Skolen har stigende søgning.

PPR, som indstiller til skolen, er sagsholder hele vejen igennem forløbet, og er en af skolens vigtigste samarbejdspartnere. PPR præsenterer skolen for forældrene og for barnets skole.

Grundtanken bag skolen er relationsarbejde: at se på børn i mødet med andre mennesker og udfordringer, børn som i relationer til andre børn og voksne nogen gange reagerer på en uhensigtsmæssig måde. Målet med arbejdet er at skabe forandringer, som man kan bygge videre på.

Det er familiernes iagttagelse af og arbejde med problemerne, der er udgangspunkt for tilbuddet og forløbet. Det handler om at bryde nogle mønstre i familien eller i forhold til skolen ud fra helhedstanken: at problemet ikke er i barnet, men i helheden. Skolen forsøger gennem indsatsen at skabe nye mønstre. Flerfamilieskolen er et skoletilbud og ikke et behandlingstilbud.

Udgangspunktet for forældreinddragelsen er, at det er forældrene, der har ansvaret for børnene og for deres trivsel. Målet for arbejdet med forældrene er, at de skal opleve, at det, de gør, er med til at skabe forandringer, og at de kan yde deres bidrag til, at børnene ændrer sig.

I indslusningsperioden opstilles konkrete mål for ændringer af barnets adfærd. Målene fremkommer ved, at børnenes forældre, den indstillende psykolog, skolen, fritidshjemmet samt evt. sagsbehandler, støtteperson eller hjemme-hos'er taler om, hvilke problemstillinger der er, og hvilke der er de vigtigste at få ændret, så barnet kan rummes i den almene skole igen. Undervejs arbejdes med målene med scorecards og løbende vurderinger.

Forældrene er hovedkraften i undervisningen af børnene. De har informationer om, hvad der arbejdes med i barnets almene skoleklasse, men har frihed til at tilrettelægge undervisningen, så den passer til barnets behov og samværet på skolen. Sideløbende arbejdes der i en "voksengruppe" med forældre, terapeut, psykolog og lærere om forældrenes problemer i deres relation til barnet. Her støttes forældrene i at håndtere problemerne med barnet af dels hinanden, dels af de professionelle.

Familieklasse – på Sortedamsskolen

Familieklassen er et rent skoleprojekt. Familieklassen er et tilbud til de af Sortedamsskolens egne elever, der ikke trives i den almindelige klasse. Eleven beholder forløbet igennem kontakten til sin oprindelige klasse således, at det ikke bliver problematisk at vende tilbage til denne.

Klassen startede i november 2005 for børn fra alle klasser. Der undervises i klassen 3 timer 2 dage om ugen. Den øvrige tid er eleverne i egen klasse. Det er et 12 ugers forløb med løbende optag og med 5-6 børn fra skolens egne klasser. Klassen ledes af to lærere fra skolen, som også er AKT-lærere. Der er desuden tilknyttet psykolog fra PPR.

Målgruppen for Familieklassen er børn, der ikke får det ud af skole og undervisning, som de burde få, og som ikke får udnyttet deres kompetencer el-

ler potentialer. Der lægges ved visitering til klassen derfor vægt på, at der er et forandringspotentiale hos barnet, og at der kan ske en positiv forandring inden for forholdsvis kort tid. Forældrene skal desuden være positive over for tilbuddet og indvilge i aktivt at deltage i undervisningen. Disse krav til visitation vurderes gennem samtale med elev, lærere og forældre.

Det er lærernes vurdering, at mange forældre ser det som en investering i deres barns skoleliv, og at de er i stand til at tilrettelægge deres arbejdsliv, så de kan deltage. Der kan evt. søges økonomisk støtte i socialforvaltningen.

Ved starten af forløbet sættes nogle konkrete mål op for, hvilken adfærd i skolen der skal ændres i positiv retning. Målene sættes i et samarbejde mellem klassens lærere, elevens klasselærer samt forældrene. Problemerne kan være rent faglige, fx at de ikke forbereder sig, eller ikke har orden i deres ting. Eller at de har konflikter med andre børn. Det kan også være stille børn, som måske bliver truet eller mobbet eller er bange for at blive det. Eleven bliver i hver time vurderet i forhold til målene, og resultaterne bliver evalueret i Familieklassen. Alle eleverne og forældrene i klassen indgår i dialogen om resultaterne.

Metodisk arbejder Familieklassen også med flerfamiliesamtalen, og opfattelsen blandt de professionelle er, at det er i dette gruppearbejde, den største udvikling i arbejdet med forældrene sker.

Heldagsklasse i Tingbjerg

Heldagsklassen i Tingbjerg har eksisteret siden 1994, hvor der også var et par andre heldagsklasser i København. Heldagsklassen i Tingbjerg er en specialindsats for 7-10 årige børn med sociale og emotionelle vanskeligheder. Klassen er normeret til 7-8 børn. Der er for øjeblikket 5 elever i klassen.

Ledelsesstrukturen er under omorganisering, men det tegner til, at Heldagsklassen fremover vil være normeret med 2 skolelærere, 2 pædagoger, en psykolog på 15 timer og en leder på 15 timer. Tidligere var der en styregruppe bestående af en skoleleder, en teamchef fra SOF og en leder fra PPR. Finansieringen er delt mellem SOF og BUF.

Børnene visiteres enten gennem PPR eller gennem SOF. De kommer fra distriktet. Når PPR indstiller, foretager SOF en § 38 undersøgelse, og når SOF indstiller, gennemfører PPR en skoleundersøgelse.

Det er målsætningen, at børnene skal tilbage i almindelig skole efter at have gået i Heldagsklassen i cirka 2 år. Erfaringerne viser, at ca. 50 % af børnene vender tilbage til folkeskolen. Den anden halvdel kommer til private hel-

dagstilbud, nogle skifter bopæl og flytter fra området, og cirka 10 % kommer videre i døgnbehandling.

3.3.4 Opsummering af indsatsen til udsatte i skolealderen

Der er i de seneste år foretaget såvel organisatoriske som tilbudsmæssige fornyelser, som har betydet, at der i højere grad bliver taget hånd om udsatte børn i skolerne med forskellige problemstillinger. Det gælder specialcenterlederfunktionen, og det gælder AKT-funktionen og konfliktmægling. Derudover er der kommet flere tilbud fx i form af familieklasser, flerfamilieskoler og heldagsskoler. Selvom de er bydækkende, fungerer de dog reelt meget lokalt, idet det først og fremmest er børn og unge fra det lokale distrikt, der henvises og går i tilbuddene.

Hvad angår de udsatte børn og unge i skolealderen, skal peges på følgende opmærksomhedspunkter:

- Det tager ofte for lang tid at handle i forhold til de udsatte børn og unge, og der er meget lidt at handle med, idet tilbuddene er begrænsede i forhold til behovene. Der er således mange børn, der er i venteposition. Det er et stort problem for børnene, forældrene og for skoleklassen, hvor pågældende går.
- Der er specielt mangel på tilbud og foranstaltninger for de lidt større udsatte børn. Der er kun meget få tilbud. De er svært tilgængelige eller som private tilbud meget dyre.
- Der er behov for flere tilbud, som arbejder helhedsorienteret og ser barnets problemer i tilknytning til familiemæssige vanskeligheder. Tilbud, der fastholder forældrenes ansvar, men giver professionel støtte til at forvalte det.

3.4 Indsatsen for børn og unge i udskolingen og overgang til voksenliv

Indsatsen i forhold til de større udsatte børn og unge er et samspil mellem primært skolen, fritidsklubber og klubber og SSP. Problemstillingerne for de større udsatte børn og unge i forhold til indlæringsvanskeligheder er de samme som for børn og unge i skolen. Men blikket på vanskelighederne med de større børn rækker ud over skolen, nemlig tiden efter skolen.

For det første er der ikke så mange tilbud til de større udsatte børn og unge i skolesystemerne, og vanskelighederne følger også tiden efter skolen, idet det er karakteristisk for mange af de udsatte unge, at de ikke kommer i fritidstilbuddene og klubberne. Der er en langt større differentiering mellem de større udsatte børn og unge og derfor behov for et langt mere differentieret udbud af tilbud både i skolen og i fritidsklubber og klubberne.

For de mest udsatte større børn og unge er der risiko for, at de bliver involveret i kriminelle forhold, og derfor er det kriminalpræventive arbejde i for-

hold til denne gruppe unge meget væsentlig. En væsentlig aktør i denne forbindelse er SSP som et forebyggende samarbejdsorgan mellem skole, socialforvaltning, politi og fritidsklubber.

For de unge, som forlader skolen, er det afgørende, at de kommer i gang med en uddannelse eller får et ordinært arbejde, hvor de kan forsørge sig selv. For de unge, som har vanskeligheder, når de forlader skolen, er Ungdommens Uddannelsesvejledning en vigtig aktør.

3.4.1 Aktører og tilbud

Fritidshjem, fritidsklubber og klubber

De udsatte børn og unge har tilbud om fritidshjem, fritidsklubber eller klubber. I undersøgelsen har bl.a. områder på Amager, Vesterbro/Kgs. Enghave og Nørrebro distrikter meldt om manglende kapacitet primært i forhold til ungdomsklubber.

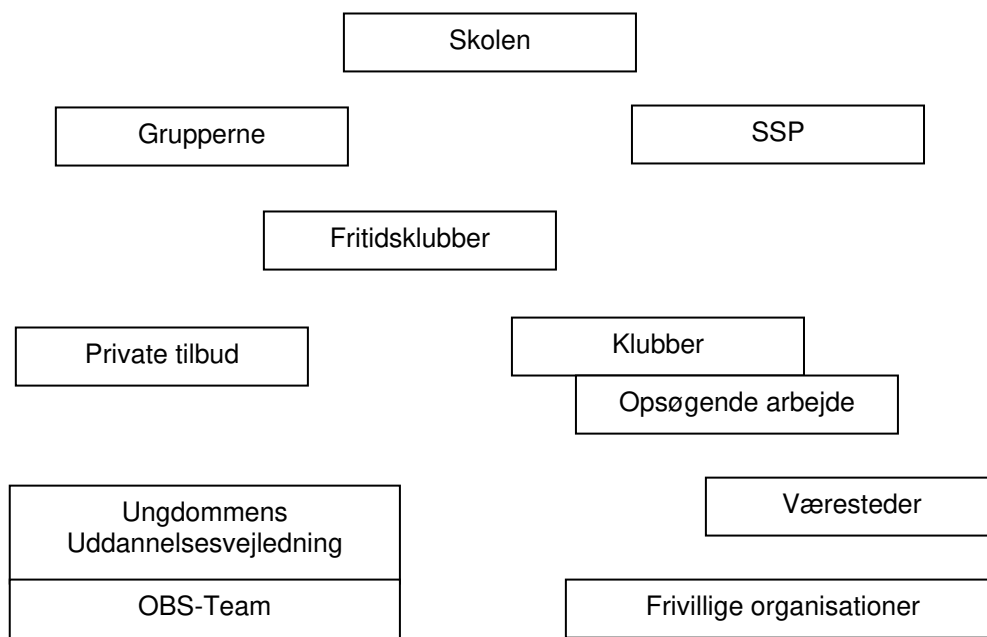
Problemet er desuden, at en del af børnene og de unge vælger institutionerne fra. Det gælder bl.a. fritidsklubber og klubber. Enkelte klubber har valgt at udelukke en større gruppe unge, som de ikke mener at kunne have som medlemmer pga. destruktiv og ofte også voldelig adfærd, hashrygning mm. Andre klubber med lignende problemer har valgt helt at lukke.

Ifølge mange aktører på området mangler der en gennemtænkning af både fritidsklubtilbuddet og ungdomsklubtilbuddet. Tilbuddene skældes ud for at være kedelige og for ikke at matche de unges behov, hverken når det gælder indhold eller åbningstider. Påstanden er, at hverken fritidsklub eller klubtilbud har ændret sig de sidste 30 år.

I nogle distrikter, fx distrikt Nørrebro, er der rigtig mange projekter, som tager fat om problemstillingerne i forhold til de større udsatte børn og unge både i forhold til etablering af fritidstilbud til de udsatte og med hensyn til opsøgende arbejde for at få de unge ind i de etablerede tilbud. Derudover er der etableret et sammenhængende kriminalpræventivt arbejde, der involverer en række projekter, klubber, politi, SSP m.m. Ideen er at tænke i helheder og bruge ressourcerne fornuftigt og i et samarbejde mellem de mange aktører.

I distrikt Valby har man nedsat et forum af klubledere, som har fået til opgave at afdække problemstillingen med medlemsløse klubber. Opgaven er bl.a. at knytte kontakt til ungdomsgruppen og komme med forslag til indsats, herunder forebyggende initiativer, men arbejdet er angiveligt ikke rigtigt kommet i gang.

Aktører og tilbud til udsatte børn og unge i udkolingen og overgang til voksenliv

Opsøgende arbejde i klubberne

I henhold til den nye klubstruktur er klubberne blevet forpligtet på at foretage opsøgende arbejde, dels med henblik på at opspore og gøre en indsats i forhold til udsatte børn og unge, som ikke kommer i fritidsklubber eller klubber, dels med henblik på at få dem ind i fritidsklubberne eller klubberne.

I distrikt Bispebjerg er et opsøgende team BOT2400. Det er en indsats rettet mod de klubløse bestående af to medarbejdere, som tilsammen er ansat i en fuldtidsstilling, resten af deres arbejde er i to forskellige klubber i området. Teamet har fungeret siden 2006 efter et halvt år med opkvalificering, sammen med de øvrige distrikter i København, og en screening af området i forhold til, hvad der kunne være behov for. Medarbejderne er således ansat i klubber, men repræsenterer ikke klubberne i det opsøgende arbejde. Indsatsen udspringer af lovændringen og Klubbydelsforum.

Det overordnede formål er at få de klubløse unge ind i fritidsklubber og klubber. Erfaringerne viser imidlertid, at klubberne ikke er gearret til de unge, som det opsøgende team kommer i kontakt med og måske heller ikke er interesserede i at optage dem, fordi de har svært ved at rumme dem.

BOT2400 laver forskellige gadeaktiviteter og får på den måde samlet både de unge, som ikke går i klub, og de unge, som deltager i klubberne. Deres erfaring er, at det kan være vanskeligt at lave opsøgende klubarbejde, hvis man ikke har noget at byde på. Derfor har de valgt den aktivitetsrettede til-

gang og har foreløbig gode erfaringer med dem. Det er imidlertid en balancegang, fordi de ikke må være et konkurrencetilbud til klubberne.

Det opsøgende team kan ses som et fleksibelt aktivitetstilbud til de unge klubløse, som klubberne ikke kan eller vil rumme. De er tilsyneladende bekymrede for, om de vilde unge vil ødelægge deres klub eller afholde dem, som allerede er i klubben, fra at komme. Det er et dilemma, at det opsøgende arbejdes formål er at få de unge ind i klubberne, hvis klubberne ikke reelt er åbne for dem. BOT2400 kører bare derudad og laver aktiviteter for de unge, så de i hvert fald har noget 1 til 2 gange om ugen, som de unge kan komme til.

For at tilgodese de unge, som har en sporadisk skolegang, er der en ungdomsklub i distriktet, som har åbnet om eftermiddagen.

Ud over klubbernes opsøgende arbejde er der i distrikterne både tilbud og projekter, som laver opsøgende arbejde, ligesom SSP fortsat driver opsøgende arbejde i forhold til de unge, som ikke er i fritidsklubber eller klubber.

Uddannelsesvejledning

For de unge, der har forladt skolen, er det afgørende spørgsmål, om de går i gang med en uddannelse eller, om de opnår et ordinært job, hvor de kan forsørge sig selv. Hvis ikke det er tilfældet, risikerer de at havne i en udsat gruppe, som bliver arbejdsløse og marginaliserede i samfundet.

Det bydelsdækkende instrument til at få unge i arbejde eller uddannelse hedder Ungdommens Uddannelsesvejledning og herunder Upsteamet. Ungdomsvejledningen rådgiver alle unge i Københavns Kommune op til 19 år, der er gået ud af folkeskolen, men som ikke er i gang med en ungdomsuddannelse eller relevant beskæftigelse. Også her viser det sig, at unge med ringe sociale ressourcer er dem, der fylder, og unge med dårlige sociale vilkår har større risiko for frafald fra uddannelserne. Desuden kræver de tosprogede elever mere støtte, hvis flere skal gennemføre en ungdomsuddannelse.

Vejledningen er et rent frivilligt tilbud til de unge og tilrettelægges bl.a. alle 6.000 erhvervspraktikker i Københavns Kommune foruden al vejledning i uddannelse på både privat- og folkeskoler fra 6. klasse og opefter.

Det kriminalpræventive arbejde – SSP

Indsatsen for gruppen af unge med risiko for kriminalitet varetages i vid udstrækning af SSP. SSP er et forebyggende samarbejdsorgan. Skole, socialforvaltning, politi, fritids- og ungdomsklubber, bibliotek, ungerådgivningen m.fl. deltager i SSPs lokaludvalg. Sundhedsplejerskerne er ikke med i SSP bortset fra på Nørrebro, hvor de netop er taget ind, fordi de har kendskab til

familien, som har respekt for dem og altid samarbejder med sundhedsplejerskerne.

SSP arbejder lokalt i 15 distrikter. Ved samarbejds møder fremlægges og diskuteres problemer i de respektive områder, og der foretages konkrete tiltag i samarbejde på tværs af de forskellige institutioner, og som noget særligt i SSP-samarbejdet kan der diskuteres konkrete personsager. En betydelig del af SSP-samarbejdet er af opsøgende karakter i form af kontakt til de opsøgende gademedarbejdere fra klubberne.

I det lokale SSP-ledernetværk er typisk en skoleinspektør, en klubleder, en fra politiet, en fra socialforvaltningen og en fra kultur- og fritidsforvaltningen. Således er de forskellige forvaltningsgrene repræsenteret i ledernetværket. Ledernetværket formidler bl.a. SSPs årsplansarbejde og drøfter engang imellem bekymringsbørn. Den ledelsesmæssige begrænsede kompetence påpeges som problematisk, fordi lederen udelukkende har kompetence over for SSP-repræsentanten på egen institution.

SSP har i distrikterne en lokal profil, som bl.a. kommer til udtryk i de valgte indsatser, der spænder fra sportsarrangementer over kampagner (fx "Gi' den gas uden hash") til integrationsinitiativer som "Ung i Job" og initiativer omkring butikstyveri, misbrug, kvalificering af forældre med anden etnisk baggrund til dansk skole, ungdoms- og socialiseringskultur osv.

Det fremhæves i nogle distrikter, at SSP-møderne nogen gange bliver ineffektive, fordi der er for mange deltagere (der nævnes eksempler på op til 20 mødedeltagere) – eller fordi ikke alle deltagere tager arbejdet lige seriøst. I fx Valby er opfattelsen på centralt plan, at SSP er for usynlig, mens SSP Nørrebro opfattes som et konstruktivt initiativ, der ofte fungerer problemløsende i forhold til distriktets problemer.

Den sundhedsmæssige indsats

Der foretages en screening af alle børn og unge under tilsyn af kommunal-læge, som har kontakt til børnene ved skolestart, og når de unge forlader folkeskolen i 9. klasse. Hensigten med indskolingssamtalen er at danne sig et samlet billede af barnet, og de svære sociale vilkår er ikke nødvendigvis fremtrædende lige med det samme. Mange børn og ikke mindst forældre er gode til at skjule eventuelle problemer, og det er derfor nødvendigt at danne sig et grundigt helhedsbillede af barnet ved skolestart, hvor forældrene spørges om arvelig sygdom, livsstil, sociale og familiære situationer.

Ved udskolingssamtalen er der fortsat fokus på livsstil, kost, motion og ikke mindst alkohol og rygning. Sociale problematikker træder her i baggrunden, og de unge udtrykker til tider ønske om, at lægen ikke blander sig for meget, da vedkommende unge ønsker ro i sin tilværelse og mere selvstændig stillingtagen uafhængigt af forældrene.

Den sociale udsathed er gennemgående det område, som både sundhedspleje og kommunallæge har sit primære fokus på, og de påpeger, at langt det meste af deres tid går hertil. Dette betyder dog ikke, at de rent sundhedsmæssige aspekter forsvinder.

Der er kommet mere fokus på det sundhedsmæssige område og igangsat projekter på visse skoler, hvor hovedsigtet er at få børn og unge, som ikke kommer i fritidstilbud, til at bevæge sig med kropslig udfoldelse. To projekter er ISA-projektet "Idræt og samvær" og containerprojektet, der begge er projekter, som er tilknyttet bestemte skoler i områder, hvor der er mange udsatte børn og unge, og hvor fritidsaktiviteterne ikke ligger lige om hjørnet. Efter skoletid er der mulighed for at dyrke idræt under opsyn af en lærer, og hvor der samtidig for de større unge er mulighed for at uddanne sig til ungdomstræner.

Der er også kommet opmærksomhed omkring overvægtige børn og sat forskellige projekter i gang, og der er ved at blive samlet et overblik over disse aktiviteter.

3.4.2 Opsummering af indsatsen til udsatte unge i udskolingen

Problemstillingerne for de større udsatte børn og unge er i forhold til indlæringsvanskeligheder de samme som for børn og unge i skolen. Men blikket på vanskelighederne med de større børn rækker ud over skolen, nemlig tiden efter skolen.

Der er en langt større differentiering mellem de større udsatte børn og unge, og der er derfor behov for et langt mere differentieret udbud af tilbud både i skolen og i fritidsklubber og klubberne.

På den baggrund skal peges på følgende opmærksomhedspunkter:

- Der er behov for at specialcentrenes tilbud også kan række til de udsatte unge i udskolingen med henblik på at reducere antallet af unge, der forlader folkeskolen med for ringe skolefærdigheder.
- Hele fritids- og ungdomsklubområdet bør gennemtænkes. Der er mange problemstillinger: Ungdomsklubberne er udviklingsmæssigt ikke fulgt med de unge, hverken i indhold eller åbningstid, hvorfor de unge ikke kommer i klubberne, og i nogle klubber er de mest udsatte udelukket fra at komme. Der er behov for et mere differentieret udbud af ungdomsklubber.
- Behovet for en gennemtænkning af fritids- og klubområdet skal ses i sammenhæng med både muligheden for at få fat i de udsatte unge i skolen og i forhold til det forebyggende kriminalitetsarbejde. Et godt fritidsliv kan være med til at skabe forudsætningerne for et bedre skoleudbytte. Men de manglende eller utidssvarende fritids- og klubtilbud øger kravene til det kriminalitetsforebyggende arbejde.

- Der er behov for fritidstilbud til børn med særlige behov og i skoletilbud, der ikke stiller fritidstilbud til rådighed, når skoletilbuddet er lukket.

4 Overgange

4.1 Brud i de udsatte børn og unges livsforløb

Barnelivet fra 0-17 år kan ses som en kæde af overgange eller brud, som skal bindes sammen af det enkelte barn med hjælp fra familien og netværket, både det private og det professionelle. Udfordringerne i overgangene ligger i, at de skal forbinde institutioner og verdener i børnenes liv, som kan have forskelligt fokus, forskellige relationer, forskellige værdier og “logikker”. Værdierne i hjemme kan være forskellige fra de værdier, som er gældende i institutionen. Hjemme er relationerne båret af intimitet og nærhed, mens børnene i institutionerne mødes af den offentlige og professionelle omsorg. Barnet går fra at være den største i børnehaven til at være den mindste i skolen, fra at være fortrolig med de sociale spilleregler i en institution til at være nybegynder i den næste, eller til forskellige krav i fx skole og fritidshjem – men man kan også gå fra at være integreret til at være ekskluderet, fra at være indenfor til at være udenfor.

For de fleste børn er overgangene en positiv udfordring, som klares uden vanskeligheder. For udsatte børn og unge kan overgangene være besværlige og helt anderledes krævende, dels fordi der kan være flere af dem, dels fordi de ikke selv – og heller ikke deres netværk har de ressourcer, der skal til, for at klare udfordringerne uden problemer.

Udover, at der generelt arbejdes med at få overgangene til at fungere smidigt, kan disse børn være afhængige af, at de professionelle yder børnene en særlig indsats.

Undersøgelsen giver indtryk af, at der i alle distrikter arbejdes meget med overgange, men også at det er et problemfyldt farvand med vanskeligheder på mange forskellige niveauer.

4.2 Overgang mellem almene tilbud

Overgangen mellem almene tilbud viser i undersøgelsen især to problemområder: For det første overgangen mellem almene tilbud inden for samme kategori fx mellem to daginstitutioner eller to skoler, for det andet overgangen mellem almene tilbud i forskellige kategorier fx mellem daginstitution og skole, mellem skole og fritidshjem, fritidshjem, fritidsklub og ungdomsklub osv.

Overgangen mellem almene tilbud inden for samme kategori kan for de udsatte børn være vanskeliggjort af det frie valg og af den kendsgerning, at der i flere af distrikterne er ledige institutionspladser. Problemstillingen er, at udsatte børn kan flytte fra institution til institution eller fra skole til skole

uden videregivelse af information om barnets særlige vanskeligheder og behov og derfor uden, at der kan handles eller sikres kontinuitet i indsatsen på barnets problemer.

For *de mindste* blandt de udsatte børn spiller ledig institutionskapacitet, det fri institutionsvalg, men også vanskelighederne med videregivelse af information en rolle her. Sundhedsplejerskernes og daginstitutionernes anbefalinger til institutions- eller skolevalg med henblik på kontinuitet i indsatsen over for de udsatte børn bliver ikke altid fulgt af forældrene. I flere distrikter har man imidlertid (indledt) et målrettet samarbejde mellem sundhedsplejersker, daginstitutioner, pædagogiske konsulenter og pladsanvisningen for at løse problemerne – i samarbejde med forældrene.

Problemstillingen omkring videregivelse af informationer om de udsatte børn er næsten konstant i spil. Undersøgelsen viser generel høj etik omkring beskyttelsen af familiernes integritet og viden om, hvornår informationer må videregives og hvornår ikke. Tilsyneladende er problemet i en vis udstrækning, at familierne undrer sig, når sundhedsplejerske, daginstitution og socialforvaltning ikke har de samme oplysninger, og familierne finder det vanskeligt, at det er dem, der "*skal holde styr på alting*". Undersøgelsen viser, at flere vælger den enkle løsning – at søge familiernes tilladelse til videregivelse og indhentning af information.

I flere distrikter fremhæves *overgangen fra daginstitution til børnehaveklasse/skole* som noget nødlidende, når det gælder de udsatte børn. Problemet kan være, at det arbejde, som en børnehave har udført sammen med barn og familie, bliver tabt på gulvet, fordi der ikke sikres en overlevering og en smidig overgang, så den oparbejdede viden videreformidles, og barnet undgår yderligere nederlag. Skal skolen først genopdage problemerne, kan der fra bekymringsfase til iværksættelse af relevant indsats gå 2-3 skoleår, før den rette støtte sættes ind.

Forklaringen på den nødlidende overgang er både en for mangelfuld samarbejdsstruktur mellem daginstitutioner og skoler og muligheden for/viljen til at dele viden: Den mangelfulde samarbejdsstruktur handler bl.a. om, at der kun afholdes få møder om overgangen mellem skoler og daginstitutioner, men også om, at samarbejdet næsten kan være umuliggjort af forældrenes frie skolevalg: Rådmandsgade Skole får fx børn fra 28 forskellige børnehaver.

Vidensdeling er også her et problem, og der er ikke en entydig holdning til emnet. Et synspunkt er ønsket om mere systematisk og formaliseret videregivelse af information ved overgangen mellem daginstitution og skole. Det kunne fx gælde børn, som daginstitutionen har lavet underretning til socialforvaltningen om og børn, der er indstillet til PPR. Håbet er, at den nye forvaltningsstruktur vil smidiggøre disse informationsstrømme. Men et andet

synspunkt er, at videregivelse af informationer ikke altid er til gavn for barnet, der derved kan stemples på forhånd.

En særlig problemstilling omhandler de udsatte børn, som skønnes ikke at kunne magte overgangen mellem daginstitution og skole, og derfor anbefales et ekstra år i daginstitutionen. Det er de udsatte børn, der har mindre handicap, mangelfuld sprogudvikling, psykosociale vanskeligheder mv., og som skønnes at kunne profitere af et ekstra år i daginstitutionen for at blive stærkere før skolestart. I fx Bispebjergdistriktet samarbejder den pædagogiske konsulent, PPR, skole og børnehave om at støtte forældrene i at give deres børn en senere skolestart. De store institutioner etablerer særlige grupper med disse børn, der får en slags særstatus i institutionen, og på denne måde sikres en blidere overgang til skolen. Men der savnes et særligt tilbud til de børn, der ikke profiterer af at blive i samme institution et år mere – et særligt børnehaveklassetilbud, der er målrettet alderstrinnet.

4.3 Overgangen mellem skole og fritidshjem, fritidshjem og fritidsklub, fritidsklub og ungdomsklub

Overgangen mellem skole og fritidshjem kan være vanskelig på grund af de forskellige forventninger og krav, som to forskellige institutioner kan have til børnene, og som især gør brudfladerne vanskelige at takle for de udsatte børn. Det stille og indadvendte barn værdsættes i skolen som den flinke elev, men bliver i fritidshjemmet set som det udsatte og meget vanskelige barn, fordi det her handler om at indgå i sociale relationer, agere i et kollektiv, være kreativ, kunne træffe valg i legene og skabe kammeratskaber osv.

En del af de udsatte børn i bl.a. distrikterne Amager, Bispebjerg og Valby benytter sig tilsyneladende i mindre grad af fritidshjem og fritidsklubber. Det handler primært – men ikke kun – om børn med anden etnisk baggrund. De udsatte børn – både etnisk danske og børn med anden etnisk baggrund – går efterhånden alle i daginstitution, men efter skolestart er problemet i nogle distrikter, at fritidshjemmene ikke vælges til.

Problemstillingen ses *dels* som et spørgsmål om økonomi: En fritidshjemsplads er dyr i en trængt økonomi – når den kun bruges måske 3-4 timer dagligt, *dels* som et spørgsmål om en anden kultur eller tradition, når det gælder børnene med anden etnisk baggrund. Opfattelsen er, at familierne mangler forståelse for, at fritidshjemmene har en værdi for børnenes opvækst og hverdagsliv også i forhold til skolen. De kommer til at mangle den socialisering til fremtiden og den sociale sammenhæng og helhed i hverdagen, som fritidshjemmene tilbyder. Mange af disse børn tilbringer fritidslivet efter skoletid på gaden. Det er også opfattelsen, at en del af pigerne tages hjem for at hjælpe med husholdningen, pasning af børn osv.

Problemet fortsætter tilsyneladende i flere af distrikterne med overgangen til fritidsklubber og ungdomsklubber. Men billedet er ikke entydigt. På Vesterbro, hvor Studentersettlementet står for fritidsklubber og ungdomsklubber, er der stor søgning, og fritids- og ungdomsklubber er fyldt til bristepunktet og må afvise større grupper af drenge mellem 12-15 år, som ikke kan komme ind i klubberne, fordi kapaciteten er opbrugt. Det samme billede ses på store dele af Nørrebro. Omvendt er det i andre distrikter, hvor det tilsyneladende er vanskeligt at tiltrække de udsatte børn og unge til fritids- og ungdomsklubber.

Igen handler det overvejende om unge med anden etnisk baggrund, men også en del etnisk danske udsatte børn falder fra. Den økonomiske forklaring er igen fremme: En udgift på 500 kr. om måneden til en fritidsklubplads er meget, når barnet måske kun prioriterer at være i fritidsklubben enkelte dage om ugen.

Flere distrikter fortæller om store problemer med at tiltrække de udsatte unge til klubberne. De tilbringer i stedet fritiden på gaden i grupper, der laver ballade i boligkvartererne, er kriminelle og storforbrugere af hash.

En forklaring er, at hverken fritidsklub eller ungdomsklub har været i stand til at indstille sig på en ny tid. At klubbernes indholdsmæssige tilbud til de unge og deres åbningstid er utidssvarende og ikke relateret til de unges behov. Klubberne er derfor heller ikke i stand til at tiltrække *mindre* udsatte børn og unge, som kunne styrkes gennem voksenkontakt og de fælles normer og spilleregler i klubbernes fællesskab.

En anden forklaring er, at det pædagogiske personale ikke har den faglighed, der skal til, for at arbejde med så udsatte børn og unge. Nogle af klubberne har derfor lukket for medlemstilgang af bestemte unge, som de ikke mener at kunne rumme. Store familier og trange boliger giver ikke disse unge alternative muligheder til opholdet på gaden. Denne gruppe omfatter bl.a. de unge, som måske på grund af økonomi har sprunget fritidsklubben over og nu søger ind i klubben, hvor de ikke kan tilpasse sig efter at have levet efter gadens spilleregler i et par år og derfor afvises.

Uanset årsag tyder det på, at den rolle, fritidsinstitutionerne kunne spille for de børn, der er truet af marginalisering i skolen, ved at være en arena med gode voksenkontakter og andre muligheder for succes og styrkelse af selvværdet – den rolle synes de i de fleste distrikter ikke at spille godt nok.

Men billedet er som nævnt ikke entydigt. Både Østerbro – som har en mere ressourcestærk ungdomsgruppe – og også Nørrebro og Vesterbro har tilsyneladende bedre fat om de udsatte unge: På Vesterbro, hvor søgningen er stor, er det opfattelsen, at baggrunden for succesen for drengenes vedkommende er en blanding af *aktiviteterne* (meget sport og især fodbold), *rekrut-*

teringspolitikken, der er *meget* aktiv opsøgende, *arbejdsmetoden*, der beskrives som kønsdifferentieret, aldersintegreret og kontingentdifferentieret og *klubstrukturen*: Man arbejder med meget små enheder af unge og med det samme gennemgående personale, som kan skabe tryghed og kontinuitet i relationen til børnene. Netop de små enheder tillægges stor værdi, og man satser derfor på at kunne fastholde sin egen klubstruktur med de små enheder, selvom strukturen i Københavns Kommune angiveligt bevæger sig mod større enheder.

Succesen er også relativ stor i forhold til pigerne. For dem handler det blot ikke om sportsaktiviteter, men om “samtalerummet”, der er et drenge/man-defrit rum, men ellers struktureret efter de samme principper.

4.4 Overgange mellem almene tilbud, særtilbud og specialtilbud – og tilbage igen

Ventetider er tilsyneladende det helt store problem, når det drejer sig om overgange fra almene tilbud til særtilbud og specialtilbud. Der er *meget* lange ventetider på udredning og visitation, når PPR, børnepsykiatrien på Bispebjerg Hospital eller Børneklubben er involveret – ofte op til 1 år eller mere. Men også visitation til en støttepædagog kan være langvarig i de fleste distrikter. Derefter følger ventetiden på den visiterede ydelse, en basisplads, en støttepædagog, en plads på en specialskole mv.

Typisk tilbringes ventetiden i normaltilbuddet eller særtilbuddet, hvor støtten til det barn, der med fx en ADHD- eller Asberger-diagnose er visiteret til et særtilbud, er helt utilstrækkelig. En kombination af ventetid på udredning og visitation og lange ventetider på tilbud betyder fejlplaceringer i tilbuddene og manglende match på personalets faglige kvalifikationer. Problemet er, at disse børn trods ihærdig indsats fra personalet i institutioner og skoler – og kompenserende midlertidige lappeløsninger – blokerer undervisningen for de øvrige børn, når de er fejlplacerede. Og børnene selv føler sig ensomme og isolerede i forhold til kammeraterne.

Opfattelsen er i mange skoler og institutioner – men det gælder ikke alle – at normalskolen er blevet *for* rummelig og er medansvarlig for, at nogle udsatte børn ikke i tide får den nødvendige hjælp: Der prøves for meget med mindre indgribende løsninger, støtte i klassen, familiesamtaler og skoleskift eller enkeltmandsundervisning, før vanskelighedernes omfang erkendes. Konsekvensen for de udsatte børn og unge er, at de når at blive sat udenfor, – at blive marginaliseret på skolen og i klassen, hvor de er “på tålt ophold”, før der sættes ind. Overgangen for et sådant barn kan blive specielt vanskelig, fordi der så ofte ikke er de ressourcer tilbage, som nye udfordringer kræver.

Omvendt rummer undersøgelsen også eksempler på, hvordan der ihærdigt arbejdes med overgangene for de børn, der er viderevisiteret til et særligt tilbud/specialtilbud eller fra tilbuddet og tilbage til det almene system igen.

Det gælder bl.a. et eksempel fra pasning i basisdagplejen tilbage til almen vuggestue eller børnehave. Basisdagplejen prioriterer ressourcer til at følge barnet til den nye institution, og barnet er derfor i princippet indskrevet i to pasningstilbud i denne overgangsfase.

Et bevidst arbejde med at lette overgange er også en prioriteret del af arbejdet på Heldagsskolen i Valby. Heldagsskolen afholder indskrivningsmøder med afgivne psykolog og skolelærer, fritidshjem eller fritidsklub og forældre. Der arbejdes med, at barnet så vidt muligt bevarer en tilknytning til nærmiljøet gennem fastholdelse af hidtidige fritidshjemsplads 1-3 gange ugentligt. Målet er at mildne overgangen fra normal skole til heldagsskole og sikre, at hele barnets netværk og kammeratskabskreds ikke pludselig forsvinder. Samtidig er ordningen også med til at fastholde perspektivet på at lette og forberede barnets tilbagevenden til normalskolen.

Samarbejdet mellem skolen og fritidshjemmet eller fritidsklubben er vigtigt, fordi fritidshjemmet på denne måde er med til løbende at evaluere arbejdet på Heldagsskolen: Det er fritidshjemmet eller fritidsklubben, der som normalinstitutionen er barnets "træningsplads" og derfor ser barnets udvikling i praksis. Det er på fritidshjemmet, at personalet, men også barnet selv oplever, at resultaterne kommer, at børnene pludselig klarer sig bedre og mere konstruktivt i børnegruppen, at de igen kan begå sig i større sammenhænge, at de kan løse konflikter osv.

Samtidig understreges det, at overgangen også søges tilrettelagt med respekt for barnet, der ofte ønsker at starte på en frisk og "*ikke vil have nogen rendende efter sig*".

4.5 Overgange mellem institution/skole og barnets hjem

Skole og hjem er to verdener i barnets liv, som kan fungere meget forskelligt. Problemerne opstår, når værdier og normer, handlinger og adfærd i henholdsvis familier og skole er så forskellige, at dagligdagen bliver uden sammenhæng for barnet, eller når forskellighederne er så store og uhenigtsmæssige, at de ikke kan fungere konstruktivt, dvs. være med til at lære barnet social tilpasning/at zappe rundt i forskellige situationer og sammenhænge. Men værst selvfølgelig når familiens værdimæssige udgangspunkt og handlestrategier er så destruktive, at de i realiteten kommer til at udgøre en barriere for barnets udvikling. Det udfordrer og stiller ekstra krav til personalet i institutionerne at hjælpe de udsatte børn og unge med at skabe sammenhænge og overgange i disse situationer. Og kravet kan bl.a. være en tæt forældrekontakt.

Heldagsskolen i Valby giver eksempler på emner, som de tager op med forældrene – nogle gange over mange samtaler, og i yderste konsekvens kan det i en periode være ved daglig kontakt.

- Det kan være med de forældre, der ikke forstår, at børnene skal lære at læse og skrive med henblik på arbejde og eventuelt også uddannelse. Forældrene har måske aldrig selv været på arbejdsmarkedet og kender ikke til, at der forventes noget af dem fra samfundet, og de mener heller ikke, at man skal stille krav til deres børn.
- Nogle af de meget udadreagerende børn slår meget, både på andre børn og på de voksne. For mange af børnene har vold været en stor del af hele deres opvækst. Det er ikke tilstrækkeligt at arbejde med børnene om problemet, hvis de er vokset op i familier, hvor *“de tæver løs på hinanden”*, og problemet tages derfor også op med forældrene.
- Det kan også handle om problemer, der vedrører den daglige madpakke eller barnets påklædning og hygiejne. Personalet på skolen vejleder forældrene i at løse disse opgaver på en bedre måde.

Heldagsskolen prøver således med forældresamarbejdet at sikre, at der skabes en sammenhæng/overgang i de værdier og krav, som børnene skal leve deres liv efter.

Heldagsskolen møder også de forældre, som er så belastede, at de ikke kan støtte op om barnet, *“smøre madpakke eller hjælpe med at finde en elevplads”*. Når det er de store børn, der har disse betingelser, arbejder Heldagsskolen med at få børnene til at erkende denne virkelighed og hjælper dem til at lære at tage hånd om sig selv og blive de ansvarlige for eget liv. Disse børn må med de professionelles hjælp og støtte selv skabe sammenhængene og magte overgangene.

Fra en daginstitution og et fritidshjem giver undersøgelsen eksempler på, hvordan den mangelfulde overgang mellem de to verdener i børnenes liv ses rent fysisk: Det ses i børnenes fremmøde – de er ofte fraværende, de ting, børnene laver i institutionen, kommer ikke med hjem, forældrene tager ikke de sedler, der lægges til dem, beskeder høres ikke, og forældrene spørger ikke til deres børns liv i institutionen. Pædagogerne oplever, at børnene bliver frustrerede over at skulle leve deres liv i to adskilte verdener og mener, at det er en af årsagerne til det, de beskriver som børnenes vanskeligheder ved at falde til ro, ved at udforske og udfordre de muligheder, institutionen giver, og ved at træffe valg mellem tilbud og muligheder i legene.

Problemstillingen handler om både etnisk danske børn og om børn med anden etnisk baggrund. Når det vedrører den sidste gruppe, er en del af forklaringen hos medarbejderne, at forældrene ikke forstår institutionslivets betydning for børnenes socialisering: at de fx gennem legen skal lære at udvikle fantasien, lære at løse konflikter, lære at tage hensyn til andre og over-

holde regler og dermed lægge grunden til læringen og livet i skolen. Forældrenes oplevelse er, at *“de er her jo bare for at lege”*.

Pædagogerne lægger derfor mange kræfter i at forklare forældrene, at institutionslivet er et vigtigt led i børnenes socialisering til livet i skolen. De arbejder med at inkludere børnenes andet kulturelle udgangspunkt, når det gælder forældre og børn med anden etnisk baggrund. De sikrer sig, at disse forældre altid indkaldes til forældremøder mindst 2 gange – hver gang. En indkaldelse ca. en måned før mødet, en ny umiddelbart før mødet og endelig indkaldes forældrene til sidst ved en opringning ved mødets start, hvis de ikke er mødt. Det understreges, at en stor del af denne problematik også vedrører de etnisk danske børn fra meget ressourcetsvage familier.

Overgange har i vid udstrækning at gøre med kommunikation og med samarbejde. Det handler om samarbejde de forskellige fag imellem i Børne- og Ungdomsforvaltningens regi, om samarbejdet mellem forvaltningens institutioner og om samarbejdet på tværs af forvaltninger.

5 Samarbejde

5.1 Samarbejde i Børne- og Ungdomsforvaltningen

Det tværfaglige samarbejde er en udfordring, fordi medarbejderne mødes med forskelligt vidensgrundlag, forskellig organisatorisk placering og forskelligt fokus på de udsatte børn og unge: Pædagogen med fokus på normaludviklingen, læreren på undervisningen og sundhedsplejersken på sundhed og trivsel.

Medarbejderne i Børne- og Ungdomsforvaltningen synes umiddelbart at tage samarbejde mellem fag og professioner som givet og ser det som et centralt led i at sikre en helhedsorienteret og kvalitetspræget indsats i forhold til de udsatte børn og unge. I alle distrikterne er det generelt opfattelsen, at forvaltningsopdeling, sektoropdeling, specialiseret kundskabs- og funktionsdifferentiering betyder, at sammenhæng og helhed i indsatsen bliver vanskelig, hvis man ikke samarbejder på tværs. Det samme gælder udnyttelsen af ressourcerne, både de enkelte faggruppers ressourcer og også de ressourcer, der ligger i de forskellige tilbud til de udsatte børn og unge. Enkelte nævner også i denne sammenhæng de ressourcer, som børn, unge og deres familier har – ressourcer, som kan være synlige eller hentet frem i en institution, men som er helt fraværende eller ikke set i en anden institution.

Medarbejderne inden for Børne- og Ungdomsforvaltningen lægger mange kræfter i fx at bedre overgangene gennem deres samarbejde. Det gælder sundhedsplejerskernes samarbejde med pladsanvisninger, daginstitutioner og pædagogiske konsulenter om hensigtsmæssig placering af de udsatte børn i daginstitutioner. Det gælder det samarbejde, som pågår i mange af distrikterne mellem skoler/fritidshjem, daginstitutioner og PPR med henblik på at sikre en tidlig indsats og de udsatte børns behov for støtte til skolestart – og det gælder fx samarbejdet mellem klublederne for at styrke det opsøgende og forebyggende arbejde blandt de unge og for at udvikle klubberne til at være et mere attraktivt tilbud.

5.2 Samarbejdet mellem forvaltninger

En central samarbejdspartner er socialforvaltningen og sagsbehandleren, der har sit fokus på bl.a. lovgivningen og det teoretiske og praktiske kendskab til, hvilke kriterier der skal opfyldes, før man i socialforvaltningen mener, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte.

Der findes to formelt nedsatte tværfaglige samarbejdsorganer, som er etableret i alle distrikter og med socialforvaltningen som samarbejdspartner:

Serviceoven stiller i § 37a krav om, at der skal arbejdes tværfagligt i sagsbehandlingen, så forskellige faggruppers kompetencer kan supplere hinanden i undersøgelse og indsats over for de udsatte børn og unge. Det tværfaglige udvalg er typisk sammensat af pædagoger, lærere, sundhedsplejersker, psykologer fra PPR og sagsbehandlere samt kommunallæge.

Det andet tværfaglige samarbejdsorgan er SSP, der er et lokalt samarbejde mellem skole, socialforvaltning, politi, fritidsklubber samt kultur- og fritidsforvaltningen. SSPs mål er at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. Det overordnede ansvar for SSP i København ligger hos bestyrelsen, som i samarbejde med sekretariatschefen fastlægger de overordnede administrative og økonomiske rammer for SSP-samarbejdet og desuden udstikker en overordnet fælles strategi for arbejdet. SSP gives i de lokale distrikter en lokal profil, som afspejler de lokale problemer og behov i arbejdet.

Derudover findes der tilsyneladende en række samarbejdsfora, hvor typisk også socialforvaltningen deltager med en repræsentant. Det er et samarbejde, som ikke formelt er bundet til en paragraf, men som alligevel synes at være veletableret i de fleste distrikter om end med lidt variation i mødehyppighed og deltagerkreds. Det gælder fx skolernes specialcenterkonferencer, det udvalg, der fordeler støttepædagogressourcer, "på tværs-udvalget", enkelte lokaldistrikters børnehvelederforum med tilknyttet sagsbehandler mv. Og Børne- og Ungdomsforvaltningen har fx i Bispebjergdistriktet en medarbejder siddende i et ugentligt mødeforum med socialforvaltningens ungegruppe, hvor man drøfter de børn og unge, som er truet af udelukkelse fra skolen.

Samtidig er der et mere formelt samarbejde mellem de to forvaltninger på institutionsniveau: Det gælder fx Heldagsskolen i Valby, som har fælles visitation og finansiering, det private dagbehandlingstilbud Trianglen Skole, der også er halvt finansieret af socialcentret og halvt af Børne- og Ungdomsforvaltningen. Desuden Flerfamilieskolen på Østerbro og Familieklassen på Sortedamsskolen, hvis arbejde bl.a. er baseret på socialforvaltningens eventuelle økonomiske støtte til deltagende forældre.

Flere distrikter (bl.a. Bispebjerg, Nørrebro og Vesterbro) fortæller i undersøgelsen, hvordan § 37a udvalget fungerer i praksis som et rådgivende tværfagligt forum for dels anonymiserede bekymringssager, dels enkeltsager med indhentet tilladelse fra forældremyndighedsindehaver.

Udvalget bruges som et rådgivende og vejledende forum, hvortil medarbejdere kan indsende bekymringssager og få sparring fra mødets forskellige fagfolk både med hensyn til afklaring af de konkrete problemer, men også med forslag til videre handling. Det er et mødeforum, som flere udtaler sig positivt om, og som anvendes mere og mere.

Lokaldistriktet Bispebjerg har en tværfaglig og tværsektoriel rådgivning (sundhed på tværs), som i princippet fungerer lidt på samme måde. Rådgivningsgruppen er oprettet i henhold til lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge (Lov nr. 438, som trådte i kraft i 1996). Rådgivningen foregår 1 gang om måneden i 3 timer og er målrettet de professionelle, der arbejder med børnegruppen 0-6 år.

Rådgivningsgruppen består af en sagsbehandler og en psykolog fra Børnefamilieteamet i socialforvaltningen, talepædagog og psykolog fra PPR, en sundhedsplejerske, en daginstitutionsleder, den pædagogiske konsulent, en læge samt evt. en repræsentant fra psykiatrien. En gang om måneden kan institutioner og sundhedsplejersker via en skriftlig fremstilling – fremsendt minimum 14 dage før mødets afholdelse – drøfte bekymringssager og få faglig og tværfaglig sparring. Rådgivningsgruppen er ikke sagsbehandlende, og sagerne kan ikke “efterlades” i den tværfaglige gruppe, men gruppen hjælper frontmedarbejderne videre med bekymringssagerne via deres ideer, den faglige sparring, inspiration osv. De konkrete sager, der tages op, kan handle om alt fra bekymring om stagnation i et barns trivsel og udvikling, sygdom, tegn på omsorgssvigt, pludselig ændret adfærd, krise og sorgreaktioner eller fx afklaring af, om der skal formuleres en underretning til socialforvaltningen.

Den samme sag kan tages op flere gange, hvis de professionelle frontmedarbejdere har brug for det. Rådgivningsgruppen selv har ingen formel opfølgingspraksis. Henvendelse og drøftelse sker som på Nørrebro enten efter aftale med forældrene eller i anonymiseret form. Det rådgivende møde har kun været brugt i begrænset omfang (den relativt begrænsede mødetid angives som en af forklaringerne), men de institutioner og professionelle, der har afprøvet bekymringssager i gruppen, giver positive tilbagemeldinger, bl.a. ved at møde op med nye sager. Ønsket er derfor at få udbredt gruppens anvendelse og desuden at få udvidet aldersgruppen til også at omhandle skolebørnene.

Kun Valby har tilsyneladende en fælles overordnet struktur, som det tværfaglige samarbejde i hele distriktet er bygget op omkring. Det er det såkaldte brosamarbejde, der bl.a. trækker på traditioner fra bydelsforsøget.

Brosamarbejdet er et tværfagligt samarbejde mellem bl.a. skoler, daginstitutioner, dagpleje, fritidshjem, sundhedspleje, PPR og en repræsentant fra Børnefamilieteamet. Organiseringen fungerer med en central styregruppe, der desuden varetager den overordnede § 37a funktion, og et antal broer og minibroer, der er organiseret omkring skoledistrikterne. Broerne er målrettet de professionelle, der arbejder med børn i skolealderen, mens minibroerne retter sig mod de professionelle, der arbejder med førskolebørn. Broerne arbejder bl.a. som rådgivende forum som ovenfor beskrevet.

Hver bro/minibro afholder ca. 8 møder årligt. Strukturen er stram med bl.a. fast dagsorden og tovholder, der skal sikre mødernes gennemførelse, og med referatpligt til styregruppen, der samler referaterne fra de enkelte broer og ad denne vej prøver at lytte sig til udviklingstendenser. Styregruppen søger på et mere overordnet plan at analysere og planlægge indsatser i forhold til udviklingen.

Det overordnede formål med brosamarbejdet er at etablere en samarbejdsstruktur, der kan sikre en tidlig og relevant forebyggende indsats omkring børn og unge, hvis udvikling er truet. Det understreges i målformuleringen, at *“tværfagligt forebyggende arbejde er nødvendigt, da der ofte er flere faggrupper, som iagttager og registrerer børn og unges adfærd og livsvilkår hver dag. Hver for sig har de et brudstykke, som kun sammen kan danne det hele billede. Endvidere har hver faggruppe sin særlige faglige indfaldsvinkel, som kan nuancere og uddybe barnets/den unges og familiens signaler”*.

Det fremhæves desuden, at broen udover at være et koordinerende forum også ses som et forum, der kan nedbryde fordomme mellem de forskellige faggrupper, som kan skabe grundlag for gensidig inspiration, læring og udvikling i de faglige kompetencer, være et forum for faglig sparring og fungere som konsultativt forum for frontpersonalet i bekymringsager og endelig som et forum, der er opmærksom på udviklingstendenser i lokalområdet.

Brosamarbejdet bliver beskrevet som velfungerende af stort set alle informanter både på centralt og decentralt niveau. Det fremhæves, at brosamarbejdet på det overordnede plan (styregruppen) bruges forebyggende ved at diskutere nye udviklingstendenser i børne/ungegruppen eller mere generelle problemstillinger og indsatsområder, som der også iværksættes opkvalificerende tiltag omkring for medarbejderne i institutionerne.

På lokalt plan beskrives brosamarbejdet også i overensstemmelse med formålet: Man drøfter generelle problemstillinger i distriktet og drøfter desuden anonymiserede enkeltsager/bekymringsager eller evt. navngivne enkeltsager, når der er givet forældretilladelse. Det fremhæves, at brosamarbejdet skærper både opmærksomheden og fagligheden på arbejdet og mere konkret nævnes det:

- at samarbejdet hele tiden er med til at *udfordre normalbegrebet*, som ellers kan risikere at blive enten for rummeligt eller for snævert
- at samarbejdet *udfordrer fagligheden og de private holdninger*: De andre faggruppers vinkel på et barns problemstilling kan tilføre nye erkendelser på egen faglighed, fx hvorvidt man har ladet problemerne udvikle sig for langt eller har ladet sin faglighed styre af en solidarisering med forældrene, når man, fx som sundhedsplejerske, kommer i deres hjem
- at brosamarbejdet bidrager til at *modvirke en fagmonopolisering* af arbejdet med de udsatte børn og unges problemer. Brosamarbejdet fører til en

større villighed til at trække andre faggruppers kompetencer ind i vurderingen og behandlingen af et problem i stedet for at fastholde det i sit eget fagområde, så der i højere grad gennemtvinges et helhedssyn

- at man får *udfordret den ensartethed* i vurderingen af børns udsathed, som kan følge af en faggruppes tætte praksissamarbejde
- at samarbejdet i enkelte sager er med til at *modarbejde splittelsesforsøg* mellem de professionelle fra familierne
- at brosambejdet giver et *personligt kendskab til samarbejdspartnerne* i de andre faggrupper. Netop det personlige kendskab ses som en vigtig faktor, når det handler om at diskutere vanskelige spørgsmål og fremlægge usikre vurderinger.

Nørrebro's tværfaglige samarbejdsstruktur er meget udbredt og forstås lokalt som funderet i positive erfaringer fra bydelsforsøgstiden, men er ikke som i Valby bygget op omkring en fast model. Samarbejdet foregår på mange niveauer, i formelle strukturer, men ofte også i ad hoc nedsatte og mere uformelle strukturer etableret mellem samarbejdspartnere i og uden for forvaltninger og fra forskellige sektorer, projekter, private indsatser og initiativer.

Indre Nørrebro er også et eksempel på et lokaldistrikt, der har sammensat SSP med en lokal profil og inddrager både sundhedsplejersker og repræsentanter fra fx boligsociale projekter i det tværfaglige samarbejde for at matche de særlige problemer, som findes i området.

Nørrebro har tilsyneladende også et meget tæt samarbejde med socialforvaltningen på udvalgte områder: Socialforvaltningen har navngivne kontaktpersoner til alle skoler og institutioner på indre Nørrebro og bidrager på den måde til at begrænse afstanden og lette kommunikationsvejene mellem de to forvaltninger. Daginstitutionslederne er samlet i netværk med 5 i hver. De mødes en gang om måneden og har en sagsbehandler fra Børnefamilie-teamet som deltager på mødet.

Lokaldistrikt Amager har heller ikke en gennemgående samarbejdsmodel. En del af samarbejdet er dog formaliseret i tværfaglige samarbejdsgrupper eller møder, fx månedlige konferencer på distriktets skoler om dels konkrete udsatte børn og unge, dels mere generelle, men aktuelle problemstillinger. En sådan konference samler typisk: En repræsentant fra Børnefamilie-teamet, skoleleder, funktionslærer, SSP-ansvarlig, skolesundhedsplejerske, PPR og leder fra et fritidshjem.

Derudover beskrives det tværfaglige samarbejde på Amager som et i udpræget grad lokalt forankret samarbejde mellem de respektive institutioner, og som desuden er meget afhængigt af personlige samarbejdsrelationer og af "hvem, der kender hvem". Samarbejdet beskrives som værdifuldt, men også som både tids- og ressourcekrævende og i visse tilfælde i nogen grad

overlappende, når den samme problemstilling om det samme barn bliver behandlet i forskelligt regi.

I de lokale distrikter findes hos nogle af de professionelle ønsket om en mere fast og formel ramme omkring det tværfaglige samarbejde – fx en model som brosamarbejdet i Valby. Andre finder det væsentligt, at det tværfaglige samarbejde hele tiden også organisatorisk kan udvikle sig og i deltagerkreds og indhold afspejle den lokale virkelighed og de aktuelle problemer.

5.3 Underretninger

Samarbejdet med socialforvaltningen bliver som hovedregel beskrevet som godt i undersøgelsen. Men det tema, der i stort set alle distrikter straks meldte sig i forhold til erfaringerne med det tværfaglige samarbejde, var underretninger til socialforvaltningen.

Undersøgelsen giver indtryk af, at de enkelte faggrupper kender deres udvidede underretningspligt, når de i deres arbejde bliver bekendt med forhold, der giver mistanke om, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte. Pligten gælder, når institutionen ikke har mulighed for selv at afhjælpe vanskelighederne. Frustrationerne omkring underretninger sætter især to institutioner i fokus.

Den første er skolerne. Synspunkterne er:

- at skolerne er *for sene* til at lave underretninger: Børnenes problemer når at blive for alvorlige og børnene for store, før der skrives en indberetning: Lærerne er for konfliktsky
- at skolerne er *for rummelige* og lærerne for tilbøjelige til at søge alternative løsninger i eget system
- at skolerne ikke er skarpe nok på, hvilke problemer de som institution og faggruppe kan gøre noget ved og hvilke ikke. Lærerne undervurderer problemernes alvor og tror, de kan magte dem selv. Indtrykket er således, at lærerne i for høj grad *handler med udgangspunkt i egne vurderinger* og ikke søger hjælp hos professionelle samarbejdspartnere med henblik på en helhedsvurdering. Det udgør en barriere for den tidlige indsats
- at skolerne forventer samme fortolkning af udsathed, som de selv har. Der kan være stor uenighed samarbejdspartnerne imellem i disse sager, uenigheder der bl.a. bygger på forskellig praksiserfaring og viden. Konsekvensen er, at skolerne måske er for urealistiske i deres forventninger til forvaltningens handlinger. Skolerne kan have svært ved at forstå, at den sag, de sidder med, måske ikke er en sag i socialforvaltningens forståelse.

Selvom samarbejdet med socialforvaltningen i materialet som nævnt generelt fremhæves som godt, formuleres der følgende kritiske synspunkter, når det konkret handler om underretninger:

- Det er opfattelsen, at socialforvaltningen har *for stor berøringsangst* i forhold til at gribe ind over for familiernes omsorgssvigt. Synspunktet er, at der skal meget til, før man bliver hørt: Det formuleres i materialet på følgende måde: *“Skolerne har det problem, at når de har sendt en bekymringssskrivelse til en socialforvaltning, så tror de, at socialforvaltningen rykker på den. Og det gør de ikke. De skal have en hel stak, før de rykker. De skal plastres til, ellers sker der ikke noget.”* Opfattelsen er således, at det er den kvantitative mængde af underretninger, der vil gøre udslaget og ikke en underretnings kvalitative indhold.
- *Ressourcespørgsmålet* bliver også nævnt. Sagsbehandlerne i socialforvaltningen har alt for travlt, er vanskelige at komme i kontakt med, skifter hele tiden, så man konstant skal forholde sig til en ny.
- Manglende *tilbagemeldinger* fra socialforvaltningen. Det giver frustrationer og usikkerhed, når man ikke får en tilbage melding – også selvom det begrundes med en henvisning til reglerne. Det handler ikke om bekræftelsen på, at underretningen er modtaget, den får man (dog ikke i alle distrikter), men om en orientering om forvaltningens initiativer som følge af underretningen: *“Det er utilfredsstillende for en lærer, at man ikke bliver indkaldt eller får en tilbage melding om, at “nu gør man sådan og sådan””*. Det handler altså også om, at man skuffes i sin forventning til at “nu sker der noget”.

Institutionernes opfattelse af, at sagsbehandlerne er berøringsangste og kun handler ved gentagne henvendelser samt frustrationen over ikke at blive holdt løbende underrettet om initiativer fra socialforvaltningens side og oplevelsen af, at der ofte ingen initiativer spores efter en indberetning, er gennemgående i materialet.

Det er først og fremmest sagsbehandlerne i socialforvaltningen, der har både det teoretiske og praktiske kendskab til, hvilke kriterier der skal opfyldes for, at man i socialforvaltningen mener, at der er behov for særlig støtte. Den indsigt mangler de andre faggrupper, som har et begrænset kendskab til både lovgivning og praksis. Deres underretninger vil formentlig i større omfang være præget af et umiddelbart ønske om at hjælpe og støtte et barn, hvis forhold de opfatter som bekymrende, men som ikke er det i en socialforvaltnings verden. Men eftersom det er et problem, der tilsyneladende betyder tilbageholdenhed med underretninger, må det tages op.

5.4 Opmærksomhedspunkter

Analysen viser, at der uanset samarbejdspartner og uanset samarbejdsmodel er områder, hvor samarbejdet og/eller organiseringen af det kan diskuteres. Det gælder:

- *Ressourceforbruget* på det tværfaglige samarbejde. Det handler bl.a. om, at deltagerkredsen i samarbejds møderne til tider synes at være omfattende, men det handler også om ressourceforbrug i tilknytning til priorite-

ringen af indsatsen og valg af indsats: Fx er efterspørgsel på psykologhjælp til de udsatte børn og unges problemer stor og kunne måske give anledning til at overveje alternative tiltag, men også om visitationen til psykologhjælp er klar.

- *Ansvarsfordelingen.* Der efterlyses i undersøgelsen mere klar ansvarsfordeling, så det står klart, hvem i samarbejdet (institution, enkelt person) der følger eventuelle beslutninger op og sikrer, at de føres ud i livet – og som kan fungere som familiens ansvarlige samarbejdspartner.
- *Retsikkerheden.* Der er udsagn i undersøgelsen, der tyder på, at reglerne omkring tavshedspligt og inddragelse af familierne ikke altid overholdes, fordi de skønnes for besværlige i forhold til det, de professionelle skønner er nødvendige drøftelser til gavn for de udsatte børn og unge og deres familier.
- *Familiernes deltagelse/tilstedeværelse i tværfaglige samarbejdsfora.* Det kan diskuteres, hvilken rolle familier og fx også de unge skal spille i et tværfagligt samarbejdsforum. Men undersøgelsen har i overraskende grad vist manglende familieinddragelse.

6 Karakteristik af indsatsen for udsatte børn og unge

6.1 Indledning

I dette kapitel vil der blive set på indsatsen i forhold til udsatte børn og unge. Hvad er det, som karakteriserer indsatsen specielt med henblik på forebyggende og tidlig indsats og med hensyn til familieinddragelse? Det er således en karakteristik af indsatsen set ud fra de særlige vinkler, der er lagt vægt på i formuleringen af programmet "Faglighed for alle". Hvordan er den nuværende indsats i forhold til udsatte børn og unge? Hvordan opfatter aktørerne forebyggende arbejde og tidlig indsats, og hvad er barrierer og muligheder? Hvad mener aktørerne med familieinddragelse, og hvad er barrierer og muligheder?

Kapitlet er helt overvejende baseret på de samtaler, der har været med aktørerne i de forskellige institutioner og tilbud – først og fremmest ledere og professionelle, som har kontakt med og medvirker i indsatsen over for udsatte børn og unge. Hvad peger de på af problemstillinger i forhold til de særlige vinkler, og hvad peger de på i organiseringen og indholdet af indsatser for at fremme målsætningerne om forebyggende og tidlig indsats, og en indsats som i højere grad involverer familierne?

6.2 Forebyggende og tidlig indsats

Forebyggende indsats defineres forskelligt. Forståelsen af forebyggelse hænger i høj grad sammen med selve karakteren af indsatsen og fokusområdet samt af de involverede faggruppers syn på deres arbejde.

Der er to betragtninger, som er gennemgående. Det ene er en aldersmæssig betragtning på den måde, at forebyggende indsats bliver forstået som indsatser, der bliver sat ind tidligt i det enkelte barns udvikling. Gennemgående peger alle aktører på sundhedsplejerskerne som en væsentlig brik i et forebyggende arbejde, både fordi de ser børnene tidligt, og fordi de netop ikke kun er i kontakt med familierne, men kommer i hjemmene og dermed ser og oplever mere end de fleste andre aktører.

Det andet er en betragtning om, at enhver indsats, som medfører, at problemerne ikke bliver forværret, er en form for forebyggende indsats – uafhængigt af hvilken situation og hvilket alderstrin det enkelte barn befinder sig på.

Aktørerne anvender og bruger udtryk og sætninger, som går igen, og peger fx således på at forebyggelse er:

- “at fastholde en positiv udvikling”
- “at være tidligt ude/hurtig blive klar over, at der er problemer i en familie
- “at inddrage forældrene – dialog før foranstaltning”
- “viden om signaler, som professionelle skal være opmærksomme på”
- “at samarbejde om indsatsen”
- “at have en opsøgende funktion”
- “en hurtig indsats, når behovet er der”
- “et godt og tæt forældresamarbejde”
- “at undgå underretning til socialforvaltningen”
- “inklusion af de udsatte børn og unge i stedet for eksklusion”
- “at sikre, at der er det faglige netværk, der skal til”
- “at på klubområdet forebygge kriminalitet”
- “at forberede de unge til uddannelse gennem klubaktiviteter”
- “at give den enkelte unge redskaber til forpligtende samvær og personlig udvikling”.

Det er vanskeligt at sammenfatte de forskellige udsagn i en definition, men en pædagogisk konsulent anvendte en definition, som sammenfatter nogle af de forskellige udsagn, idet vedkommende definerede forebyggelse som:

“Forebyggelse er at fastholde en positiv udvikling, være opmærksom på, hvis noget ryger lige ud over kanten og så være på forkant med at få det ind på banen igen. Det er forebyggelse i sin fineste form. Det er forebyggelse, hvis kan vi få fat i problemstillingerne så tidligt, at det ikke bliver værre. Og at man samarbejder om det og ikke moraliserer. Og ikke sætter ind med foranstaltninger, men hvor foranstaltningen er dialogen.”

Tidlig indsats opfattes først og fremmest som tidlig i forhold til børnenes alder. Og for de fleste hænger forebyggelse og tidlig indsats i høj grad sammen. Tidlig indsats opfattes derfor, ligesom forebyggelse, som indsats tidligt i *barnets alder* fx hos sundhedsplejerskerne med fokus på barnets sundhed og udvikling og i daginstitutionerne med brug af talepædagoger til at screene for høre- eller talevanskeligheder. Derudover opfattes tidlig indsats som *hurtig indsats* i problemernes potentielle udvikling.

En væsentlig del af selve det forebyggende arbejde, der foregår på tværs af de forskellige indsatser, er konkret at lokalisere, hvilke børn og unge der har brug for støtte og hjælp. I dette arbejde er der ikke mindst tale om en prioritering i brugen af knappe ressourcer og en prioritering mellem de forskellige opgaver.

Der er gennemgående to aspekter i det forebyggende arbejde, som er fremtrædende. For det første er det et spørgsmål om *graden* af udsathed og problemets synlighed, før der iværksættes indsatser, og for det andet et spørgsmål om, *hvor hurtigt* der handles på problemet.

Hvad angår graden af udsathed og problemets synlighed, er der stor variation og en stor forskellighed med hensyn til, hvornår der gribes til handling, fx videre undersøgelse, henvisning til specialundervisning eller indberetning til socialforvaltningen. Visse problemstillinger gribes der hurtigt ind over for, mens der ved andre kun reageres ved tydelig udsathed. Hvornår der handles, synes i høj grad at være afhængig af og et spørgsmål om de involverede fagpersoner og den enkelte institution. Flere interviewpersoner på tværs af de forskellige indsats peger bekymrende på, at barnet eller den unge ofte skal reagere kraftigt, eller at der skal ske noget "alvorligt", før nogen form for indsats igangsættes – og på dette tidspunkt ofte for sent.

Det andet aspekt ved den forebyggende indsats er, hvor hurtig der handles. Her efterlyses der hos interviewpersonerne langt større grad af fleksibilitet og handlemuligheder. Fx skal behandlingstid ved underretninger og indberetningssager være kortere, og den tværsektorielle indsats skal være målrettet og fælles både på tværs af indsats, institutioner og forvaltninger. Der er ofte tale om ventetid fx ved overgang til specialtilbud på grund af manglende pladser, og ikke mindst udredningstid for at stille den nødvendige diagnose, og for at barnet kan indstilles til fx specialskole.

6.3 Barrierer og muligheder

Der er en række barrierer for en forebyggende og tidlig indsats. Et af problemerne omkring tidlig indsats er ofte, om det er muligt at spotte problemerne blandt børn og unge. Blandt aktørerne og de professionelle er det dog ikke opfattelsen, at det er det store problem. De fleste professionelle både blandt sundhedsplejersker og pædagoger er rimelig gode til at spotte udsatte børn.

Problemerne for de professionelle i institutionerne og skolerne hænger i langt højere grad sammen med:

- Viden om tilbud, og hvad tilbuddene kan. Der mangler overblik over, hvilke foranstaltninger der kan hvad, og hvad de indeholder.
- Administrative hindringer og for besværlige arbejdsgange er en hindring for at handle hurtigt. Der er for lang ventetid på udredninger og manglende psykologisk ekspertise til at rådgive og vejlede personalet vedrørende barnets problemstillinger.
- At institutionerne er for rummelige, og de professionelle er for tilbøjelige til at søge alternative løsninger i eget system.
- At institutionerne og de professionelle ikke er skarpe nok på, hvilke problemer de som institution og faggruppe kan gøre noget ved. Indtrykket er, at faggrupperne i for høj grad handler med udgangspunkt i egne vurderinger og ikke i en helhedsvurdering, og at det udgør en barriere for den tidlige indsats.

- At de professionelle forventer samme fortolkning af udsathed, som de selv har. Der kan være stor uenighed samarbejdspartnerne imellem, som bl.a. bygger på forskellig praksiserfaring og viden.
- At institutionerne og de professionelle er for sene til at lave indberetninger: Børnenes problemer når at blive for alvorlige og børnene for store, før der skrives en indberetning. Der er en form for konfliktskyhed.

Helt generelt peges der på barrierer i forhold til den nye forvaltning. Det gælder:

- Samarbejdet mellem socialforvaltning og Børne- og Ungdomsforvaltningen. Specielt blandt sundhedsplejersker og pædagoger peges der på, at der med den nye struktur er tale om udfordringer for samarbejdet med fx Børne- og familieteamet. Der er ikke længere den tætte kontakt og dermed muligheder for at handle hurtigere. Det er en barriere, der kræver etablering af samarbejdsrelationer på tværs af forvaltningerne.

Blandt de forebyggende indsatser peger aktørerne på følgende:

- Sundhedsplejerskernes arbejde i forhold til alle familier med nyfødte børn med hjemmebesøg.
- Screening af alle børn og unge hos sundhedsplejerskerne. Ved planlagte besøg opdages mange problemstillinger, der ellers ikke ville være kommet frem, og ved kontakt til børnene gennem en lang årrække opstår der tillid.
- På skoler og institutioner arbejdes der forebyggende ved, at medarbejdere er opmærksomme på børn med problemer. I skolerne og institutionerne peges på fx støttepædagoger og AKT-lærere.
- SSPs kriminalpræventive arbejde med vægt på det tværfaglige arbejde.

Af muligheder for at forbedre den forebyggende og tidlige indsats peges på følgende forhold:

- At der bliver tale om en forvaltning for børn mellem 0-18 år, hvor man kan se et sammenhængende forløb både imellem de forskellige aktører og institutioner og sammenhængende forløb for de udsatte børn og unge.
- At mulighederne for at gribe tidligt ind bliver bedre ved, at småbørnsområdet får tildelt en langt større psykologrådgivning og bistand og vejledning. Ved at forbedre den faglige kvalitet i småbørnsarbejdet vil der være mulighed for at forbedre den tidlige indsats i forhold til det enkelte barn.
- At der bliver umiddelbar mulighed for at forbedre overgangene mellem forskellige institutioner, som hidtil har været en risiko for de udsatte børn og unge.

6.4 Forebyggelse og strukturel synsvinkel

Muligheden for at handle hurtigere har sammenhæng med samarbejdsprocedure og samarbejdsvillighed samt kendskab til tilbud og foranstaltninger.

Dels skal der arbejdes mere på tværs af forvaltninger og indsatser, dels skal der ligeledes være bedre kendskab til eksisterende tilbud på tværs af institutioner og fagområder. Graden af oplysning hos forældre og professionelle om, hvor man konkret kan henvende sig afhængig af det aktuelle problem, har betydning for den forebyggende og tidlige indsats.

I Valby har man arbejdet målrettet på at få opbygget et tværfagligt samarbejde, som overkommer nogle af de vanskeligheder, som et samarbejde mellem forskellige faggrupper, der alle arbejder som frontmedarbejdere, kan give. Det gælder også vanskeligheder som det, at der arbejdes med forskelligt vidensgrundlag, forskellig organisatorisk placering og forskelligt fokus på de udsatte børn og unge – pædagogen på normaludviklingen, læreren på undervisningen og sundhedsplejersken på sundhed og trivsel.

Det overordnede formål med brosamarbejdet er at etablere en samarbejdsstruktur, der kan sikre en tidlig og relevant forebyggende indsats omkring børn og unge, hvis udvikling er truet.

I Valby har man således taget et initiativ på et strukturelt niveau, som kan fungere som en ramme for et fokus på en forebyggende og tidlig indsats.

Et andet tiltag på strukturelt niveau er udarbejdelsen af den såkaldte Valbymodel, der på et mere indholdsmæssigt plan sigter mod en kvalificering af det forebyggende arbejde og den tidlige indsats. Valbymodellen er udviklet med en økonomisk bevilling fra Københavns Kommunes Kompetenceudviklingspulje og søsat i 2004 med det formål "at være en hjælp for medarbejderne i det forebyggende arbejde med børn/unge og familier, der har brug for særlig støtte".

Valbymodellen kaldes en handleguide, og den beskriver kort bl.a. de gældende rammer for det forebyggende arbejde, de etiske aspekter af samarbejdet med forældre og børn, eksempler på signaler, der bør vække bekymring og retningslinier for, hvordan de enkelte faggrupper skal handle i forbindelse med bekymringer for et barn, vejledninger til underretninger, samtykkeerklæringer mv.

Forebyggelse handler således ikke alene om at handle hurtigt i forhold til det enkelte udsatte barn eller den unge, men også at skabe de organisatoriske rammer for overblik og muligheder for samarbejde. Det gælder såvel horisontalt, det vil sige at skabe de formelle rammer mellem forskellige institutioner og faggrupper, men også vertikalt. Det vil sige, at der på alle niveauer er en organisering og en samarbejdsform, som afspejler en målsætning om forebyggelse og tidlig indsats.

6.5 Familie- og helhedsorientering

Opfattelsen af familieorientering går fra at orientere forældrene skriftligt til, at forældrene indgår i det daglige arbejde. Graden af familieorientering og inddragelse er forskellig fra indsats til indsats, og orientering og inddragelse er ikke nødvendigvis det samme.

Familieorientering har at gøre med, i hvor stor grad der er fokus på barnets eller den unges familiesituation, og at forældrene informeres om situationen. Familieinddragelse derimod betyder, at familien direkte inddrages som ligeværdig samarbejdspartner.

Familien anskues ofte som aktør i barnets eller den unges tilværelse, der skal påvirkes for at ændre den aktuelle situation, men sjældent som en ligeværdig samarbejdspartner. Dette kan skyldes, at en del problemstillinger direkte kan henvises til barnets og den unges familiære situation med eventuelt misbrug, psykisk sygdom, vold eller manglende økonomiske eller sociale ressourcer. Udsathed skyldes i mange tilfælde den familiære situation, og her kunne familien inddrages som ligeværdig samarbejdspartner i yderligere grad i flere indsatser, end det er tilfældet på nuværende tidspunkt.

Hvad angår helhedsorientering handler det om at anskue barnet eller den unge "hele vejen rundt", dvs. socialt, økonomisk, psykisk osv. Kendetegnet ved mange af indsatserne er, at de hver især har fokus på nogle elementer, og at en helhedsorientering udfordrer et samarbejde på tværs af indsatserne.

De professionelle er ofte specialister på et givent område, hvilket kan medføre en risiko for, at hver enkelt fagperson med kontakt til barnet eller den unge ikke automatisk tænker helhedsorienteret.

6.6 Barrierer og muligheder

Sundhedsplejen er som tilbud familieorienteret – det drejer sig om tilknytning og relation mellem forældre og børn. Formålet med sundhedsplejen og indsatsen er at se på barnets trivsel og i den faglige tilgang inddrage forældrene som medspillere.

Sundhedsplejerskerne oplever imidlertid, at der er barrierer for familieorienteringen i forhold til børn i skolealderen. Sundhedsplejerskerne ser barnet i skolen, men af strukturelle og tidsmæssige årsager er forældreorienteringen ofte svag. Der kan være en tendens til, at der primært snakkes med lærere, fordi de er til stede på skolen. Hvad angår de udsatte børn og unge, vil der ofte blive taget kontakt til forældrene, men der er behov for forbedring af forældreorienteringen for skolebørn i sundhedsplejeregioner.

Erfaringerne viser, at forældrene gerne vil inddrages, også selvom de ikke så gerne vil konfronteres med, at børnene har problemer. Alle forældre vil deres børn det bedste. Det er erfaringen og udgangspunktet for de professionelle. Nogle forældre modarbejder, eller de flytter, når de konfronteres med problemerne. Ved "børn med diagnose" er der tale om anderledes forældreinvolvering.

På dagtilbudsområdet arbejdes der på, at forældrene skal inviteres med. Vurderingen er, at det er blevet bedre. Forældrene inddrages konkret ved, at der i dagtilbuddene tages samtaler med forældrene, så snart der er overvejelser om problemstillinger eller tiltag. Forældrene inviteres sammen med fagpersonerne. Det sker i mange tilfælde, men ikke i alle, dog er alle opmærksomme på det.

For de mindste børn er der tilsyneladende mere fokus på deres udsathed i forhold til deres forældres manglende omsorgskompetencer og på inddragelse af forældrene. For de ældre børn er tilgangen mere isoleret rettet mod den unge.

Skolerne oplever, at der er forældre, som ikke i så høj grad tager ansvar og ikke reagerer og deltager. Der skal i forhold til de udsatte børn og unge i skolerne arbejdes meget mere med hjemmet og orienteres om, at forældrene har et ansvar.

6.7 Eksempler på familieorientering

Inddragelse af familierne er ikke noget nyt, men det kan være vigtigt at se på rammerne, mulighederne og den konkrete praksis. Specielt i forhold til udsatte børn og unge, fordi problemstillingerne ofte har sammenhæng med familiernes vilkår og hverdagsliv.

I analysen af indsatserne for de udsatte børn og unge er der mange eksempler på både familieorientering og familieinddragelse.

I det følgende beskrives eksempler på netop inddragelse af familien.

Børnehuset i Læssøsesgade er en institution med basispladser for børnehaven og fritidshjemsbørn. I Børnehuset har familiesamarbejdet en grundlæggende og fremtrædende værdi, og alle handlinger omkring barnet eller den unge sker i et fælles samarbejde med forældrene.

Mange af institutionens børn og unge kommer fra særligt socialt udsatte familier. Disse har ofte dårlige erfaringer med det offentlige system, og det påvirker deres tiltro til institutionen som institution. Derfor gøres der meget i institutionen for, at forældrene oplever, at de inddrages og "får en ordentlig" behandling. Eksempelvis vises alle skrivelser til forældrene, før de sen-

des, og på hverdage serveres kaffe og te om morgenen. Der afholdes fælles-spisning, og institutionen kan lånes til arrangementer. Alt dette gøres for at opnå en tæt, tillidsfuld og personlig relation til familien, og for at familierne får en relation til hinanden.

Heldagsskolen

Familierne til et barn, der visiteres til Heldagsskolen i Valby, forpligter sig til et tæt samarbejde med skolen. Det er et samarbejde, der ofte rækker langt ud over de formelle samarbejdsstrukturer, som forældrene også indgår i, bl.a. de halvårslige statusmøder. Og det er et samarbejde, som Heldagsskolen beskriver som "ofte meget vanskeligt", men samtidig helt nødvendigt, fordi de fleste af skolens børn har massive problemer, som forældrene på den ene side ikke erkender, men som på den anden side ofte kan spores direkte tilbage til de værdier og den adfærd, familiernes hverdagsliv er præget af.

Skole og hjem er to sfærer i barnets liv, som fungerer ud fra forskellige logikker. Problemerne opstår, når værdier og normer, handlinger og adfærd i henholdsvis familie og skole er så forskellige, at dagligdagen bliver uden sammenhæng for barnet, eller når forskellighederne er så store og uhenigtsmæssige, at de ikke kan fungere konstruktivt, dvs. være med til at lære barnet social tilpasning/at zappe rundt i forskellige situationer og sammenhænge. Men værst selvfølgelig når familiens værdimæssige udgangspunkt og handlestrategier er så destruktive, at de i realiteten kommer til at udgøre en barriere for barnets udvikling.

Heldagsskolen giver følgende eksempler på emner, som de tager op med forældrene – nogle gange over mange samtaler og i yderste konsekvens kan det i en periode være ved daglig kontakt.

Et eksempel kan være med de forældre, der ikke forstår, at børnene skal lære at læse og skrive med henblik på arbejde og måske også uddannelse. Forældrene har aldrig selv været på arbejdsmarkedet og kender ikke til, at der forventes noget af dem fra samfundet, og de mener heller ikke, at man skal stille krav til deres børn.

Et andet eksempel handler om vold. Nogle af de meget udadreagerende børn slår meget, både på andre børn og på de voksne. For mange af børnene har vold været en stor del af hele deres opvækst. Det er ikke tilstrækkeligt at arbejde med børnene om problemet, hvis de er vokset op i familier, hvor "de tæver løs på hinanden". Men det kan også handle om problemer, der vedrører den daglige madpakke eller barnets påklædning og hygiejne.

Heldagsskolen forsøger med forældresamarbejdet at sikre, at der skabes en sammenhæng i de værdier og krav, som børnene skal leve deres liv efter.

Heldagsskolen møder også de forældre, som er så belastede, at de ikke kan støtte op om barnet, *“smøre madpakke eller hjælpe med at finde en elev-plads”*. Når det er de store børn, der har disse betingelser, arbejder Heldagsskolen med at få børnene til at erkende denne virkelighed og hjælper dem til at lære at tage hånd om sig selv og blive de ansvarlige for eget liv.

Akacieparken

I Akacieparken lægges der mange kræfter i samarbejdet med børnenes familier. Familierne er overvejende familier med anden etnisk baggrund og ofte traumatiserede flygtningefamilier. Institutionen tager i sin forståelse af børnenes problemer (sekundært traumatiserede) tilsyneladende udgangspunkt i, at børnenes individuelle problemer skal forstås i et bredere perspektiv, herunder familiens tidligere liv og oplevelser, men også i de problemer, som skabes af aktuelle psykosociale vanskeligheder og integrationen i det nuværende liv i Danmark.

Det er vanskeligheder, som dels påvirker barnets liv i institutionen, dels er med til at lave voldsomme brud i barnets hverdag – mellem familieliv og institutionsliv. Et væsentligt fokus i samarbejdet med familien er derfor på det, som pædagogerne ser som en manglende sammenhæng mellem familielivet og livet i daginstitutionen. Institutionen mener, det er vigtigt for børnenes socialisering, at de udvikler evnen til at omstille sig og integrere sig mellem de to verdener.

Den manglende sammenhæng ses rent fysisk: Dels i børnenes fremmøde – de er ofte fraværende, dels i at de ting, børnene laver i institutionen, ikke kommer med hjem, forældrene tager ikke de sedler, der lægges til dem, beskeder høres ikke, og forældrene spørger ikke til deres børns liv i institutionen. Pædagogerne oplever, at børnene bliver frustrerede over at skulle leve deres liv i to adskilte verdener og mener, at det er en af årsagerne til det, de beskriver som børnenes vanskeligheder ved at falde til ro, ved at udforske og udfordre de muligheder, institutionen giver, og ved at træffe valg mellem tilbud og muligheder i legene.

Forældrene forstår ifølge institutionens leder ikke institutionslivets betydning for børnenes socialisering: at de fx gennem legen skal lære at udvikle fantasien, lære at løse konflikter, lære at tage hensyn til andre og overholde regler og dermed lægge grunden til læringen og livet i skolen. Forældrenes oplevelse er, at *“de er her jo bare for at lege”*.

Pædagogerne lægger derfor mange kræfter i samarbejdet med familien i et forsøg på at etablere denne sammenhæng i børnenes liv. De gør det for det første ved at tale med forældrene om, at de ser en sammenhæng mellem forældrenes situation og børnenes vanskeligheder: *“Vi taler meget med forældrene, prøver at få dem til at tale om deres oplevelser, siger det har betyd-*

ning for deres børn". (Synspunktet er, at forældrene skal tale med deres børn om deres traumatiske oplevelser før og under flugten).

For det *andet* ved at bruge megen tid på at forklare forældrene, at institutionslivet er et vigtigt led i børnenes socialisering til livet i skolen: *"at de ikke kun er her for at lege, men også for at lære. At vi lægger bunden for den læring og indlæring, der sker i skolen. Forældrenes synspunkt kan være o.k., men det er ikke det, der er grundlaget for børns liv i Danmark, og derfor kan de børn blive udsatte"*.

Et led i dette samarbejde er også at inkludere børnenes andet kulturelle udgangspunkt: En forælder har fx været inviteret til at deltage i et eventyrprojekt med oplæsning af arabiske eventyr. Ved arrangementer i institutionen trækkes de med via opgaver, som kan give dem en aktiv rolle. Der afholdes Ramadanfest i institutionen, hvor forældrene inddrages i både planlægning og afvikling og bl.a. kommer med maden.

For det *tredje* ved at sikre, at disse forældre altid indkaldes til forældremøder mindst 2 gange – hver gang. En indkaldelse ca. en måned før mødet, en ny umiddelbart før mødet og endelig indkaldes forældrene til sidst ved en opringning ved mødets start, hvis de ikke er mødt: *"Vi lægger et meget større arbejde i forældresamarbejdet end institutioner med flere majoritetsbørn. Andre institutioner kan nøjes med en seddel med hjem om forældremøder. Vi skal sige det 50 gange, og vi laver dobbelt antal sedler"*.

For det *fjerde* arbejder institutionen med det, man kan kalde et ressourceformidlende familiesamarbejde. De hjælper familierne med at udfylde fx ferie-sedlerne i institutionen, eller de kan *"finde på at gå sammen med forældrene og barnet til tandlægen for at give mor tryghed, for at sikre, at der kommer en tolk og for at sikre, at det sker."*... *"Vi socialiserer forældrene til det danske samfund"*.

Lykkebo

På institutionen Lykkebo (fritidsklubdelen) beskrives etnisk danske børn fra socialt svage familier med en del af de samme problemer: De mangler sammenhæng mellem deres liv hjemme og livet i institutionen. Opfattelsen er, at der ikke er nogen sammenhæng mellem børnenes liv hjemme og i institutionen, at det er to forskellige verdener, og at *"sammenhængen måske er, at det er to forskellige verdener"*. Institutionen har altid børn, som prøver at undslippe deres verden hjemme ved at gemme sig omkring lukketid.

Også her bruges der mange ressourcer på den formelle samarbejdsstruktur: at få forældrene med til forældremøder: *"Det kræver mange flere ressourcer at få dem kaldt ind. De læser ikke en seddel i børnenes taske"*. Også her ender man ofte med en opringning, når forældremødet er startet, og erfarin-

gen er, at det giver resultat, når institutionerne ringer og understreger, at forældrenes fremmøde er vigtigt.

Det er institutionens opfattelse, at de har meget kontakt til familierne til de udsatte børn. Hvis der opstår problemer, kontaktes familierne altid, og man prøver at tale med de børn, som man ved, har vanskelige vilkår hjemme om, hvordan det går. Men ressourcerne til dette arbejde er for få, mener institutionen. Det er tydeligt, at samarbejdet med familierne her er mere bundet til de formelle strukturer, men det kan også skyldes, at institutionens personale ikke så tit ser børnenes forældre, eftersom børnene selv kommer til og går fra fritidshjemmet.

Endelig er der et tæt samarbejde med forældrene omkring indberetninger. Det gælder både processen før: *“Vi laver aldrig en indberetning uden at have talt med forældrene. Det kan være telefonisk, men helst ansigt til ansigt”*. Men det gælder også informationen til forældrene, når det er besluttet at skrive indberetningen: *“Forældrene læser altid de indberetninger, vi laver. De kommer herved og taler med de to medarbejdere, der har lavet indberetningen, så vi kan forklare, hvad det er, vi har skrevet”*.

7 De udsatte unges og forældrenes perspektiv

Udsatte børn og unge og deres forældre er brugere af de indsatser, som denne analyse omhandler. I opdraget til analysen står, at der med udgangspunkt i de udsatte børn og deres familiers behov skal peges på, hvilke konkrete tidlige, forebyggende og familieorienterede tilbud der i fremtiden skal udvikles i kommunen.

Den korte tidsperiode, der har været til rådighed for gennemførelsen af analysen, har ikke gjort det muligt at foretage en decideret brugerundersøgelse. Det har derimod været muligt at indhente informationer og viden om brugernes oplevelser af tilbuddene gennem kontakt til og interview med udvalgte udsatte unge og forældre til børn og unge, som i efteråret 2006 deltager i forskellige særlige tilbud for udsatte børn og unge fx basisplads i dagtilbud, AKT, specialskoler, klub og familieklasser.

Vi har gennem interview med udsatte unge og forældre til udsatte børn og unge lagt vægt på at få konkrete vurderinger og erfaringer med de tilbud, de er i. Desuden at indkredse brugernes ønsker til tilbud, som de erfaringsmæssigt har savnet. For en uddybning af metoden samt interviewguide henvises til bilag.

I dette kapitel stiller vi skarpt på resultaterne af interview med unge og forældre. Gennem direkte citater fra interviewene fremstilles de unge og forældrenes synspunkter, oplevelser og holdninger efter følgende disposition:

1. Hvordan kontakt til tilbud?
2. Oplevelsen af tilbud i forhold til problemstilling.
3. Forældreinddragelse.
4. Behov for og ønsker til yderligere eller andre tilbud.

7.1 Hvordan kontakt til tilbud?

Forud for det tilbud, som interviewpersonerne deltager i på interviewtidspunktet, har de erfaringer med flere skoleskift og forskellige mindste indgrebsindsatser. Der er tale om en proces, hvor forældrene overvejer, hvad der er i vejen, og hvor de unge reagerer på forskellig vis.

De udsatte unge fortæller historien om, hvordan de pjækker fra skole og kommer i konflikt med både lærere og elever.

Nogle bliver udelukket fra institutioner og tilbud i perioder, og andre har erfaringer med selv at vælge andre almene skoletilbud i håb om, at nye institutionelle rammer og sociale relationer vil forbedre deres situation.

“Nødt til at prøve mulighederne af”

Interviewpersonerne har erfaringer med forskellige mindste indgrebsindsatser. Nogle mener ikke, at den nuværende indsats kunne have været iværksat tidligere.

“Jeg tror ikke, det kunne have været gjort tidligere, for man er nødt til at prøve mulighederne af (fx AKT og psykolog). Det kunne jo bare være en kort periode, hvor der var problemer.”

(Mor til dreng i 7. klasse)

Andres erfaring er, at indsatsen kunne være tidligere, og at de forskellige tiltag, som blev givet som støtte gennem årene, ikke var tilstrækkelige.

“Jeg har haft det med temperamentet, som jeg nu har fået hjælp med. Jeg tror, hvis de havde sendt mig her hen i starten, og jeg også havde fået de samme samtaler på den måde, som de gør det her, så havde jeg måske ikke været her nu, men måske på en normal skole. Hvis jeg var blevet hjulpet før. Det tror jeg. Jeg skulle have haft hjælp noget før. Læreren hjalp mig ikke, hun hadede mig, og så hadede jeg også hende, så jeg har ikke rigtig fået noget hjælp i de 3 år. Det er bare gået den forkerte vej næsten. Jeg var ked af at gå i skole dengang.”

(Dreng i 8. klasse)

“Der kunne være grebet ind tidligere. Ovre på fritidshjemmet slog han med en ketsjer efter en anden dreng. Jeg ringede så til skolepsykologen og sagde: “Jeg er nødt til at få en tid hos dig” – og jeg fortalte historien. Og så sagde hun, at der nok er 3 måneders ventetid. Ok, tænkte jeg så – den holder jo ikke, når drengen er truende over for andre.” (Mor til dreng i 7. klasse)

Interviewmaterialet peger på en tendens til at trække den enkelte udsatte unge ud af sammenhængen for så at få det almene til at fungere eller sætte støtte på, men uden, at der er det nødvendige fokus på den enkelte udsattes problematik, og hvordan dette eventuelt forholder sig i relationen til resten af klassen. En oplevelse af, at tilbuddet bliver givet for at give det almene tilbud fred, men ikke som en indsats til at hjælpe det udsatte barn videre.

“De havde fået bevilget to ekstra lærere pga. ham. Men han havde ingen glæde af de to støttelærere.” (Mor til dreng i 6. klasse)

“Der er en proces i forhold til at finde ud af, at der er noget galt”

For forældrene er der tale om en proces i forhold til at erkende, at der er noget særligt galt. Derudover er der overvejelserne om, hvorvidt det er noget, barnet vokser fra eller ej, om det har noget med barnet at gøre eller med den institutionelle struktur, som barnet er i eller en kombination af mange forskellige ting.

“Allerede fra 1. klasse fik jeg mange sedler med hjem: Han var urolig, kastede ting ud ad vinduet, fik skoleinspektøren til at løbe efter sig nede i gården... Han var bedøvende ligeglad med alt, hvad lærerne sagde til ham. ... Dengang inspektøren løb efter ham – og han sagde:

“Fuck dig – du bestemmer ikke over mig, det gør min mor”, da var jeg klar over, at han skulle have hjælp. Og så blev han bortvist. Da gik han i 3. klasse.” (Mor til dreng i 7. klasse)

Nogle beskriver, hvordan det går op og ned. Der er perioder, hvor det går godt og andre, hvor problemerne er voldsomme. Der er ikke nødvendigvis tale om en lineær proces, hvor problemstillingerne bliver værre og værre.

“Så kom de heldigvis eller desværre frem til, at han ikke havde nogen diagnose”

For forældre til udsatte børn og unge er der ofte et dilemma mellem på den ene side en klassificering af barnets problemstilling ved fx en diagnose og dermed en indsats på ekspertniveau og på den anden side integration og normalisering.

“Han havde også epilepsi, så den vej rundt kom han til undersøgelse på BBH, om han havde DAMP eller autisme eller noget andet. Så kom de heldigvis eller desværre frem til, at han ikke havde nogen diagnose, men at han havde brug for støtte, og derfor fik han støttepædagog i børnehaven.” (Mor til dreng i 2. klasse)

Udsagnet er bemærkelsesværdigt ved, at moren på den ene side er glad for, at hendes søn hverken har ADHD eller autisme. På den anden side, siger hun også, at han desværre ikke får konstateret en diagnose. Det er uheldigt, fordi støttetilbuddet bliver en støttepædagog, og på sigt viser det sig, at dette tilbud ikke er tilstrækkeligt til at afhjælpe problemstillingen.

For en anden familie er dilemmaet også tydeligt. På den ene side efterspørger de en specialiseret støtte til barnets problemstilling, og på den anden side er barnet integreret i en almen institution, som vanskeligt kan honorere forældrenes forventninger til en specialiseret indsats.

“Tilbuddet er godt, men børnene skal være tunet efter den institution, de bliver bragt i, forstået på den måde, at deres respektive handicap skal tilgodeses, der hvor de er...” (Far til dreng i børnehaven)

En anden af de interviewede forældre beskriver, at de efter store overvejelser er afklarede i forhold til, at enkelt integration i det almene tilbud er bedst for deres barns udvikling.

“En dag brød jeg sammen nede på kontoret”

For det udsatte barn eller den unge er der forskellige mere eller mindre synlige tegn på mistrivsel.

“... Jeg har mistet så mange skoleår på alt det andet, jeg har lavet, og hele 8. klasse. Efter juleferien begyndte jeg at pjække rigtig meget. Jeg gik bare på gangene sammen med dem, der var her på skolen, og lavede ballade. Jeg har haft det meget dårligt hjemme hos min far, og så

en dag brød jeg sammen nede på kontoret, fordi jeg blev sendt derned. Jeg brød sammen, og så skulle jeg til psykolog.” (Pige i 9. klasse)

“Var glade for at få hjælp, simpelthen at få hjælp”

Forældre og barn kommer i en desperat situation, fordi der ikke sker nogen ændring, og fordi barnets sociale og faglige situation er uændret eller forværret.

“Vi vidste ikke, hvad vi skulle gøre ved ham, og var glade for at få hjælp, simpelthen at få hjælp.” (Mor til dreng i 7. klasse)

Familierne er nået dertil, hvor der bare må ske noget, uanset hvad, også selvom de ikke altid ved noget om tilbuddet på forhånd. Forældrene beskriver, hvordan deres børn er kørt helt ned, ikke har lyst til hverken at gå i skole eller at leve.

“Det er endt der, hvor han er fuldstændig socialt isoleret. Der er ingen børn, der har lyst til at være sammen med ham. Det var et meget trist forløb, for vi kunne se, han visnede helt hen, fordi han ikke havde nogen legekammerater, og der skete ingenting for ham andet end skæld ud. Han ville helst blive hjemme fra skole... Så gik jeg på barsel et par måneder inde i 2. klasse og kunne hente ham tidligt og kunne på den måde aflaste både dem og især ham. Det var hårdt for ham.” (Mor til dreng i 3. klasse)

“Forældrenes personlige indsats er afgørende for, om barnet kommer det sted hen eller ej”

Skolepsykolog, klasselæreren, den unge selv, storebrødrene og især forældrene spiller en central rolle, hvad angår den handling, som fører til kontakt til et særligt tilbud. For de unge kan det være voldsomme reaktioner fx at bryde sammen på skolens kontor, kaste med ting eller løbe fra skolelederen, som får nogle til at handle. Nogle forældre oplever, at det er dem, der er dynamo i at skabe kontakt til tilbuddet.

“Symptomatisk for den måde, dette system virker på, hvad enten man vil det eller ej, så er det meget forældrenes personlige indsats, der er afgørende for, om barnet kommer det sted hen eller ej.” (Far til børnehavebarn)

“Jeg fandt selv dette tilbud på nettet, fordi min søn ikke kunne med sine lærere. De kunne ikke acceptere vores baggrund, som er meget voldelig.” (Mor til elev i 6. klasse)

Opsummering

At få skabt kontakt til særlige tilbud tales af forældrene ind i termer af kamp og slagsmål. Det kan være, at man har hørt om tilbuddet fra venner eller søskende. Men for forældrene er der en oplevelse af, at det er dem selv, der skal være tovholdere og finde tilbuddet.

Der er også forældre, som har erfaring med, at det er skolepsykologen eller sundhedsplejersken, der har taget initiativ til en samtale om deres søn eller datter. Der har været tale om en proces, hvor den første samtale er blevet fulgt op af et møde med fx skolelærer og professionelle og andre aktører fx fra fritidstilbud, og hvor det pågældende særlige tilbud, som barnet er i nu, er kommet på banen.

Forældrenes og de unges erfaringer med at få kontakt til tilbud viser, at de har erfaringer med lange tidsmæssige forløb, flere skift imellem almene skoler og fritidstilbud og deltagelse i forskellige støttende tilbud. De oplever en periode præget af forskellige mindste indgrebsindsatser, hvor barnets situation fagligt, udviklingsmæssigt og socialt forværres.

Forældrene gennemgår en proces, hvor forskellige problemstillinger dukker op som: Hvad er der i vejen med barnet, og hvad er årsagerne? Og bekymringer om udredningen viser, at barnet har en diagnose og dermed skal i et specielt tilbud eller integreres i det almene tilbud. De unge reagerer med mistro på forskellige måder ved at være voldsomme, pjække fra skole og være i konflikt med voksne og klassekammerater.

Skolepsykologen, klasselæreren, den unge selv, søskende og især forældrene spiller en central rolle, hvad angår den handling, som fører til kontakt til særligt tilbud. De beskriver, hvordan de bliver mere og mere desperate, og om hvordan det til sidst handler om at få hjælp, også selvom de ikke kender det konkrete tilbud. Forældrenes oplevelse er, at de har været dynamo i kontaktetableringen til et tilbud, som kunne støtte dem og deres barn.

7.2 Oplevelsen af tilbud i forhold til problemstilling

På interviewtidspunktet er interviewpersonerne i tilbud defineret ved at være forebyggende og/eller familieorienteret. Deres oplevelser af tilbuddene er gengivet i dette afsnit under de tematiseringer, der er fremkommet gennem analysen af de samlede tekstudskrifter af interviewene.

“Det var svært i starten”

Både interview med forældre og børn peger på, at det er svært i starten, når de kommer fra et sted og skal starte i noget andet.

“Han blev ked af at blive revet væk fra sin skole nogle dage om ugen, men børnene kan godt se, hvorfor de er her, når de har gået her en måneds tid. I starten syntes han ikke, det var sjovt, men der gik ikke lang tid, før han syntes, det var o.k. at være her, for han har fået nye venner, og han syntes, det var meget hyggeligt, tror jeg. Han virker, som om han trives, også fordi han kan mærke på sig selv, at det ikke mere gør ondt i maven, som det gjorde i skolen, for der var han i konflikt hele tiden, og så fik han ondt i maven. Han er blevet mere glad og frisk og positiv.” (Mor til dreng i 2. klasse)

“Jeg har det fint nok nu, men ikke i starten. Jeg følte mig som en dårlig mor over, at min søn skulle være her. Det var lidt flovt, at man ikke kunne magte opgaven at være forælder. Men kan se nu, at det ikke var min skyld det hele. Selvfølgelig har jeg gjort nogle ting galt – det kan jeg se nu, men jeg tror ikke, det havde hjulpet på hele problemet, at jeg havde ændret mig lidt.” (Mor til dreng i 3. klasse)

“Det er godt, fordi så får man nye venner”

Nogle af de unge har haft det vanskeligt i de sociale relationer med klassekammerater og/eller venner. Et af de emner, som de trækker frem på spørgsmålet om, hvad det betyder for dem at deltage i deres nuværende tilbud er, at de har fået nye venner.

“Der er altid nogen at være sammen med, og vi har det altid hyggeligt derovre. Der er alle mulige børn i forskellige aldre... Der er forskellige – også nogle man ikke kender så godt. Det er godt, fordi så får man nye venner.” (Dreng i 7. klasse)

Venner betyder bl.a. tryghed og giver mere styrke til kunne takle de konflikter, der opstår, når klassekammerater mobber.

“For mig har det betydet meget [at gå her]. På mit temperament, fordi jeg ikke har kunnet styre mit temperament... Jeg lærer også mere. Min lærer her har lært mig at styre mit temperament, det er noget, der er kommet med årene.” (Dreng i 7. klasse)

Adspurgt, om han kunne have lært det i den almene klasse, svarer drengen:

“Nej, det tror jeg ikke på grund af, at mine klassekammerater drillede mig... og jeg havde ikke en særlig god klasselærer.”
(Dreng i 7. klasse)

“Der bliver ikke snakket ned til os”

Desuden fremhæver de unge den anerkendelse for den person, som de møder i deres nuværende tilbud.

“Det er godt, fordi xx (den voksne) snakker til os, som om vi er mennesker, og der bliver ikke snakket ned til os, og hun kan også se, hvis vi har det dårligt. Hun ved også godt, at hvis vi siger, at vi ikke kan holde det ud mere, så får vi lov til at få en pause på 5 minutter. Der er ikke noget, der er dårligt, ved at være deroppe.” (Pige i 9. klasse)

For nogle er det den positive oplevelse, det giver, at være i et anerkendende miljø, hvor de tidligere har erfaringer fra dårlige og nedladende relationer mellem dem, lærerne og/eller kammeraterne.

“Det er det stabile, han skal have”

Tæt og stabil voksenkontakt fremhæver både unge og forældre som betydningsfuldt for tilbuddene i forhold til børnenes problemstillinger, og det er

sårbart for dem, hvis kontaktpersonerne skiftes ofte ud eller, hvis den primære lærer eller pædagog er væk fra sit arbejde i længere tid.

“Vi er trygge ved at sende ham i skole, når det kører fast med det her tilbud. For selvfølgelig er der brud. Hvis læreren er syg eller på kursus, så ryger han ned og ryger tilbage. Det er det stabile, han skal have. Derfor skal der være et par stykker, som kan tage over.”

(Mor til dreng i 7. klasse)

Personerne i tilbuddene betyder meget for de unge. Dette kan bl.a. ses ved, at tilbuddene i de unges beskrivelser er personificeret frem for at være benævnt ved tilbuddets navn.

“Jeg har lært mere dansk her”

De unge giver udtryk for, at deres nuværende tilbud giver dem mulighed for at lære noget. De oplever, at deres faglige niveau højnes, og er interesserede i at styrke det.

“Jeg har det fint med at gå her, for det er her, jeg har lært alle de ting, jeg skulle have lært i folkeskolen. Jeg kunne hverken skrive eller læse i 4. klasse. Det er ikke noget, jeg bare siger. Jeg kunne hverken stave til jeg eller nu eller noget andet – før jeg fik det lært her. Og nu kan jeg det. Jeg kan på 9. klasseniveau. Der er selvfølgelig noget, som der er sådan lidt “bop-bop” med. Men ellers...” (Pige i 9. klasse)

Pigen har også ambitioner om bredere faglig viden og ville gerne have haft mulighed for at kunne tage en fuld afgangseksamen med alle fag.

“... så det er jo nogen gange lidt sørgeligt at skulle sige, at jeg ikke har en normal folkeskoleeksamen. Selvom der nok ikke er noget galt i det, så tror jeg stadig, at det ville være fedt at få de der fag, som de andre har... Jeg synes, det er ærgerligt, at jeg ikke får den samme eksamen som andre.” (Pige i 9. klasse)

De unge prioriterer undervisningen og troen på deres faglighed.

“Det, der er bedre her, er, at jeg tror, jeg har lært mere dansk her, end jeg lærte på den anden skole, og jeg har gået her i 3 år nu. Jeg har lært mere her på 3 år, end jeg lærte der på 5 år. Ja, jeg lærer meget mere her. Det dårlige her er konflikterne, især når det kommer til at gå ud over undervisningen. Her kommer konflikterne til at fylde mere end i en almindelig skole. Når der sker en ting her, så rammer det flere elever end i en folkeskole, for der rammer det ikke alle klasserne. Det kan det godt gøre her... Det er irriterende, når undervisningen bliver nedlagt pga. konflikterne, når man lige har gjort sig parat til at lave noget.” (Dreng i 7. klasse)

Opsummering

Forældre og unge oplever, at det er vanskeligt at starte i nye tilbud. Det er vanskeligt for barnet at slippe de kendte institutionelle rammer og etablere

sig i nye og andre. For forældrene er det vanskeligt at identificere sig med det at deltage i et tilbud rettet mod deres børn og unge.

For børnene er etableringen af kontakt til nye og andre venner afgørende og har stor betydning for, hvordan de oplever deres støttetilbud, nemlig at det giver dem mulighed for at etablere nye relationer. De har behov for at få venner og andre venner end dem, de ofte har indgået i konfliktfyldte relationer med. For andre betyder det at indgå i relationer med klassekammerater på en anden måde.

Det er af særlig betydning, at de unge oplever og mødes med anerkendelse, og at de har en stabil voksenkontakt. De unge har behov for voksenkontakt og personificerer tilbuddet, de deltager i, samt lægger vægt på stabilitet og kontinuitet i voksenkontakten. Ud over kontakten er det den anerkendende relation og kommunikation, at der er nogen, som har forståelse for deres problematik – og som også kender deres vilkår – der har betydning for de unge. Nogle fortæller om, hvordan de har lært at kontrollere deres temperament, når de er i sociale sammenhænge, også med de klassekammerater, som har mobbet dem.

Interviewene med de unge i særlige tilbud viser, at på trods af, at de har mistet flere års undervisning og ikke fagligt er alderssvarende, er der eksempler på, at de unge gennem den særlige indsats opnår både at komme på et vist fagligt niveau i hovedfagene og få egne faglige ambitioner. Et problem er, hvis sociale konflikter tager ressourcerne fra undervisningen.

7.3 Forældreinddragelse

Forældrene er interesserede i at blive inddraget og opfatter det meget positivt. De er glade, når der bliver taget fat, og når de professionelle forholder sig til problemstillinger vedrørende deres barn.

“Det bedste er, at man selv er med i udviklingen i forhold til, hvilken vej ens barn skal gå. Og at man får nogle redskaber, som man kan bruge fremover. Nu ved jeg, hvordan jeg skal håndtere ham – tidligere fik han mere frie tøjler. Det havde været sværere, hvis en bare havde fortalt mig, hvordan jeg skulle gøre. Nu kan jeg selv se, hvornår jeg gør de rigtige ting. Kan se, at jeg i den sidste ende hjælper ham. Det er lige så meget mig, der har været på kursus, som det er ham. Jeg har lært at sætte grænser.” (Mor til dreng i 2. klasse)

Forældrene vil gerne gøre deres bedste for at støtte barnet. De synes, at inddragelse er centralt og fremhæver betydningen af, at de i praksis kan se og få sparring på, hvordan de bedst agerer i relationen til deres barn samt at kunne støtte op om de samme mål, som barnet, skolen og fritidstilbuddene arbejder med.

Familieorienterede tilbud fordrer imidlertid høj prioritering fra forældrenes side og opbakning fra arbejdsgiver, fordi nogle tilbud kræver forældrenes deltagelse i nogle dage om ugen i dagtimerne.

“Jeg tager på arbejde bagefter, så det er specielt for det her. Jeg får penge for tabt arbejdsfortjeneste. Det var ikke svært at få fri, jeg forklarede min arbejdsgiver, hvordan det var, og han var meget forstående. Jeg kommer hver dag efter skolen, og så hele onsdagen.”
(Mor til dreng i 5. klasse)

“Vi blev præsenteret for xx og kunne overveje det, fordi det er ret krævende for forældrene, at man skal være her så mange timer om ugen. Jeg har også andre børn. Men vi var ikke meget i tvivl. Vi syntes, det lød godt, så det var mere det praktiske.”
(Mor til dreng i 6.klasse)

“Med en søn som ham er det vigtigt, at søsteren ikke bliver tabt – og i årene op til har vi skullet varetage 2 fuldtidsjob, passe og tilgodese søsteren og tilgodese sønnens behov, og han fylder utroligt meget i hjemmet, og man kan ikke bare skubbe ham til side, fordi så bliver han frustreret.” (Far til dreng i børnehaven)

Der er også forældre, som ikke påtager sig et ansvar, og hvor barnet medvirker til at vanskeliggøre kontakten mellem skole og hjem.

“Efter juleferien i 8. klasse pjækkede jeg måske en måned, og så begyndte jeg her. Jeg fandt på alt muligt, når mine lærere spurgte. Der blev også skrevet breve til min far, men jeg var jo hjemme før ham og smed dem ud og sådan noget, ikke? ... Min far ved godt, at jeg har haft det svært, men han tror stadigvæk, at jeg går i skole. Han ved godt, at jeg går hos xx, men ikke at jeg ikke går i klassen i skolen. XX har sagt at vi skal indkalde min far, men det har jeg sagt, at jeg ikke vil have. Min far er meget hidsig og bliver hurtigt sur, og min far og jeg er meget uvenner for tiden, fordi han behandler mig som et lille barn, så min far skal ikke inddrages i det. Men min mor er blevet underrettet om det. Min mor og XX snakker sammen, og hun har forældremyndigheden, men jeg bor bare ved min far. Min mor har været til møder her.” (Pige i 9. klasse)

Statusmøder kan være en prøvelse for nogle forældre, fordi de sidder sammen med mange forskellige professionelle, hvoraf nogle har kompetence til fx at anbringe deres barn uden for hjemmet.

“Men jeg bryder mig ikke om statusmøderne. Fordi der sidder så mange autoriteter omkring mig, som jeg ved, kunne fjerne mit barn – bare sådan – hvis de ville. Så det er det, der trykker mig mest. De har mange gange sagt, at det ikke er det, det handler om, men det ændrer ikke noget. De siger det hver gang. Jeg tror ikke, det kan være anderledes. De møder er, som de er, og de mennesker, der er der, bliver nødt til at være der. – Men jeg får som regel sagt det, jeg vil.”
(Mor til dreng i 5. klasse)

Nogle af de unge ved ikke præcis, hvordan deres forældre er inddraget i indsatsen, men de regner med, at der er det samarbejde, der skal være. Andre kan opleve det problematisk, at der er tæt sammenhæng i indsatsen og kunne nogle gange ønske sig en adskillelse mellem det skole- og undervisningsmæssige på den ene side og deres sociale og familiemæssige tilværelse på den anden.

“Jeg synes, skolen blander sig lidt for meget. Synes ikke, det er alt, skolen skal være involveret i. Det er jo en skole, så de skal være involveret i det, der vedrører, at man måske har det svært i skolen. Men nogle gange, når skolen bliver involveret i det derhjemme – er det ikke altid det bedste – det er ikke altid, de kan komme med de bedste valg (råd) – så synes jeg, det bliver for meget. For det laver om på ens skolegang, hvis lærerne ved for meget om, hvad der sker derhjemme... Hvis man nu har været oppe at skændes med sin mor... eller der har været et møde, hvor man er blevet rigtig ked af det... så har det en effekt på skolen... så holder de sig lidt tilbage. Og der har jeg det nogle gange sådan: Det er godt nok. Men det er i bund og grund en skole. Og hvis vi skal have normale timer – som jeg ikke har noget imod, at vi er begyndt at få... så har jeg det også sådan, at så burde det være ligesom i en normal skole. At man adskiller tingene. Og går lidt mindre op i det hjemlige og lidt mere op i det her. Men hvis man kommer selv og siger, at man har et problem, så kan jeg forstå det. Men nogle gange bliver det lidt for meget.” (Pige i 9. klasse)

Pigen giver udtryk for, at det på den ene side er godt, at der er sammenhæng mellem skole og hjem, og især hvis det er hende selv, der tager initiativ til støtte til en problemstilling derhjemme – men hun har erfaring med at få støtte til en hjemlig problemstilling, som hun oplevede ikke at kunne bruge, og derfor har hun det sådan, at det særlige tilbud gerne må ligne en almindelig skolerelation, hvor det, der foregår derhjemme, er en ting, og det i skolen er noget andet.

Opsummering

Forældrene er positive overfor at blive inddraget og fremhæver vigtigheden af, at der er tale om samlede mål for både barn, skole, fritidstilbud og forældre samt, at de i praksis lærer, hvordan de bedst støtter deres barn.

En af de udsatte unge, som gennem længere tid har været i et særligt tilbud med familieinddragelse og helhed i indsatsen, problematiserer den manglende adskillelse mellem skole og familieliv.

7.4 Behov og ønsker til yderligere eller andre tilbud

En bearbejdning af interviewmaterialet viser, at der er forskellige ønsker til tilbud fra henholdsvis forældrene og de unge.

“Når børnene bare går fra timerne”

En problemstilling er, når børnene holder op med at gå i skole. En af de interviewede elever fortæller om sin strategi i forhold til ikke at blive opdaget, når hun pjækkede fra skole.

“Jeg lod som om, jeg tog i skole om morgenen, og så tog jeg i stedet hen til en veninde, og så tog vi til København eller på Fisketorvet. Så blev vi hos hendes forældre, hvis de ikke var hjemme. Så når mine forældre ikke var hjemme, så tog vi hjem til mig. Jeg snakkede med en af mine venner, som også pjækkede, og hendes mor mødte på arbejde klokken 6 om morgenen og havde først fri kl. 16, så stod jeg op og lod som om, jeg gik i skole, men så gik jeg over til hende og lagde mig til at sove. Så hendes mor kunne heller ikke holde øje med, om hun kom hjem til tiden. Min far gider ikke rigtig snakke i telefon, når han har fri fra arbejde. Han har kun sin arbejdstelefon, og den bruger han aldrig.” (Pige i 9. klasse)

En af de interviewede mødre berører sammen problemstilling. Adspurgt, om drengens problemer kunne have været afhjulpet tidligere, svarer hun:

“Ja. Det kunne de godt. Det, at man i folkeskolen, når der begynder at være problemer, bare tillader, at børnene går fra timerne... Der må man gøre noget mere end bare at true forældrene. For det var det, jeg følte. Der blev ikke grebet ind, da min søn begyndte at gå fra timerne. Men de truede mig med, at han kunne komme i noget helbehandling – det var det, jeg oplevede. Jeg syntes, de truede med at tage ham fra mig. Så man skulle være gået ind med nogle tilbud langt før... de [skolen] blev ved med at bortvise ham. Og det er jo ikke nogen straf, for børnene synes, det er fedt. Og bortvisningen bliver ikke fulgt op med noget – jo, et møde mellem inspektøren, læreren og mig. Og der fik jeg at vide, at de havde kontaktet de sociale myndigheder. Og så siger det bare “bling, bling” i mig. Jeg bliver bange for, at de fjerner ham, så jeg vil have ham ud af skolen. Og så ringede jeg over og meldte ham ud af skolen.” (Mor til dreng i 7. klasse)

“Støttepædagogen var nærmest fysisk bange for ham”

Forældrene oplever, at støttepædagogfunktionen har været en lappeløsning på deres barns problemer, men selvfølgelig har det givet barnet social kontakt, men ikke været en støtte i forhold til tidlig indsats.

“Skiftede børnehave samtidig til en, hvor der var to pladser med støttebehov, en fast pædagog. Men det var en katastrofe. Han gik fra en udflytterbørnehave med jord under neglene og god plads til en lille indebørnehave, hvor han virkede tre gange så voldsom – og der var også vuggestuebørn. Så det var helt skævt at få et så voldsomt barn ind i den lille fine børnehave. Støttepædagogen var nærmest fysisk bange for ham, så det gik helt ud nogle steder, hvor vi aldrig havde været før. Nok havde vi haft problemer, men vi har aldrig opfattet ham som farlig. Efter 3 måneder meddelte pædagogen, at hun ikke syntes han passede ind, og så skulle han et nyt sted hen.” (Mor til dreng i 2. klasse)

“Støttepædagogfunktionen var god – det var hans sociale forlængede arm. Hun var der i starten 15 timer, og i december blev det nednormeret til 12 timer. Ubegrundet... Vi forældre fik ikke på noget tidspunkt meddelelse om, at talepædagogen trådte i baggrunden, når støttepædagogen trådte til – det var to skridt frem, men også et tilbage. Der kommer en sød dame ud – fint, men hun har ingen kompetence inden for hans område – fint, hun var med til at øge hans selvværd, fordi har man ikke det, så har man heller ikke overskud til at lære et nyt sprog, så på den måde har det en positiv indvirkning.”
(Far til dreng i børnehave)

“Klubberne kunne godt være bedre”

“Vi tager gadehjørnerne og busstoppestederne og sidder i solcentre. Vi har ikke rigtig nogle steder, hvor vi kan gå hen og være, som vi er. Det er ligesom at være hjemme hos forældrene: “Lad være med at larme, og du må ikke snakke sådan der, og ikke gøre sådan der” – sådan er det også i klub.” (Pige i 9. klasse)

De unge er kritiske overfor nogle klubber, fordi de ikke må være, som de er. Der er ikke rigtigt noget at lave, og åbningstiderne er ikke tilpasset deres behov.

“Nogle gange går vi i klub. Bliver en smidt ud, så går de andre med den, der er blevet smidt ud. Så går vi alle sammen. Klubberne kunne godt være bedre... Vi skulle bare have lov til at være der – det kan godt være, at vi snakker grimt, men det er ikke til de voksne – det er kun til os selv, at vi snakker sådan. Måske skulle vi have lov til at have nogle flere ting, vi kan lave om aftenen. Vi sidder bare og kigger på hinanden og går fra fjernsynet til computeren til bordet, og så skal vi på gaden og ryge en smøg og så op igen. Det bliver kedeligt i længden, når der ikke rigtigt sker noget. Vi kunne tage ud på en gokart eller prøve boksning eller et eller andet. Der er mange piger, der gerne vil køre gokart, men klubberne har ikke råd eller personale til det.”
(Pige i 9. klasse)

De bruger klubberne nogle gange, men synes ikke, at de bliver mødt med forståelse for, hvem de er, og desuden kan det være svært at finde på, hvad man skal lave i klubberne.

“Skolen er o.k., fordi der er det særlige tilbud, og det hjælper mig rigtigt meget. Men i fritiden, der er vores klubber begyndt at blive vildt dårlige. Vi må ingenting. Mange af os ryger, og vi må ikke ryge i klubberne, og de gode voksne stopper – de bliver fyret, og de kan heller ikke lide at være der. Det bliver meget – vi må ikke spille bold, og vi må ikke snakke, som vi snakker, og derfor er det begyndt at blive dårligt i klubberne.” (Pige i 9. klasse)

Det afgørende er selvfølgelig, om der er nogle af deres venner der, og om de voksne er anerkendende i forhold til de unge. Nogle fremhæver, at det er vigtigt, at de voksne i klubberne er nogen, som forstår dem, fordi de selv er

vokset op i kvarteret og kender de udsatte unges problemstillinger og opvækstvilkår.

“I den anden klub forstår de ikke en. De har ikke noget med unge at gøre og forstår ikke unge. De, der er her, har prøvet at være lige som os – nogle af pædagerne har selv oplevet det samme som os. Der er fx en, som også har boet her, og som også har lavet ballade. Han ved godt, hvordan vi har haft det. De andre pædager ved bare, at de skal passe deres klub og slut færdig.” (Dreng, 16 år)

Nogle af de interviewede unge kommer i en alternativ klub og peger på, at det gode ved den bl.a. er, at selvom der næsten er de samme regler som i de andre klubber, så er det positivt, at de ikke bliver bortvist som i andre klubber. De får at vide, at de skal lade være, men bliver ikke smidt ud.

Desuden fremhæver de også, at der har været enkelte projekter med fx gadebold i kvarteret med turneringer m.m., som har betydet, at der har været noget at tage sig til. Andre aktiviteter som udflugter, lektiehjælp og ture er også noget, som de unge fremhæver som positivt ved deres klub. Generelt fremhæves engagerede og involverede voksne.

Der mangler tilbud om eftermiddagen og om aftenen, i weekenderne og i sommerferien.

“Klubben er åben for os fra 17 til 22. Men de lukker tit vores klub, hvis der kun er kommet 2 personer. Det er tit, at den er lukket. Om søndagen kunne de godt have åbent, fordi det er der, vi ikke ved, hvad vi skal lave... og så samles vi på gadehjørnerne, og så laver vi ballade, fordi der skal ske noget spændende... Vi ved ikke rigtigt, hvad vi skal lave, når vi får fri – har du fri kl. 15, er der 2 timer, til klubben åbner, og så ved vi ikke, hvad vi skal lave, og så er det, vi laver ballade... Klubben er også lukket i sommerperioden.” (Pige i 9. klasse)

“Den ideelle klub har åben hver dag og åbner tidligere end nu fx kl. 16.” (Dreng, 15 år)

De interviewede unge er kritiske over for nogle klubber, fordi de ikke anerkendes der. Der ikke er noget at lave, og åbningstiderne er ikke tilpasset de udsatte unges hverdagsliv. Den gode klub defineres af de unge som den, hvor vennerne kommer, hvor de voksne er nogle, som kender deres kvarter og opvækst, måske fordi de selv er fra området, og hvor der er mulighed for at lave noget.

Opsummering

Der er forældre, der oplever støttepædagogfunktionen som mangelfuld. Det gælder både støtten i forhold til det enkelte barn og i forhold til deres forventninger om støtte til sociale eller fysiske problemer eller både og.

Andre forældre peger på, at der er behov for handling fra skolens side, når børnene begynder at blive væk fra undervisningen.

Et problem, som kommer frem fra forældrene til børn med diagnose, er den manglende helhed i støtten til barnet. De oplever, at der enten er fokus på det undervisningsmæssige eller det sociale, men ikke at støtten bredt tilgodeser barnets hele problemstilling.

7.5 Opsamling

De udsatte unges og forældrenes erfaringer viser, at kontakten til de særlige tilbud fremmes af indsats og handling fra forældrenes side. Forældrene oplever, at de selv er dynamo i kontakten til støttetilbuddet. De kan fx have hørt om tilbuddet fra bekendte eller fundet det på Internettet. Nogle har i samarbejde med skolepsykolog og/eller sagsbehandler fået kontakt til det særlige tilbud.

For de interviewede unge er selve kontakten til det tilbud, de i dag deltager i, ikke noget de har særlig erindring om. Dog nævnes forældre og storebrødre som dem, kontakten gik gennem. En anden ung fortæller, at kontakten til det særlige tilbud blev etableret efter, at hun offentligt brød sammen på skolelederens kontor.

Vedrørende overgange og sammenhænge peger interviewene med de unge for det første på, at de oplever mange skole- og institutionsskift uden, at der er sammenhæng i, hvad de kommer fra og til. For det andet på en manglende sammenhæng i hverdagen mellem skole og klub. Erfaringerne viser, at de udsatte unge ikke har noget at lave om eftermiddagen, og at de synes, at klubberne åbner for sent.

Forældrene vurderer overgangen mellem de særlige tilbud og det almene tilbud som et svagt punkt både i hverdagen, og når barnet stopper i det særlige tilbud og skal tilbage i det almene. I hverdagen kan det fx være, fordi det, trods koordinering, er vanskeligt for eleven at flegse ind og ud af den almene undervisning og så reelt deltage i de fag og det undervisningsforløb, som resten af klassen er i gang med. Forældrene er desuden kritiske med hensyn til overgangen, fx mellem de almene dagtilbud og basispladser, hvad angår matchning mellem barnets problemstilling og de faglige kvalifikationer, der er i forbindelse med det særlige tilbud.

De unges erfaringer og vurderinger af de særlige skoletilbud, som de deltager i, viser, at de tilegner sig konkrete faglige og sociale færdigheder. På trods af, at de har mistet flere års undervisning og ikke fagligt er alderssvarende, så opnår de gennem den særlige indsats både at komme på et vist fagligt niveau i hovedfagene og få egne faglige ambitioner. Et problem er, hvis sociale konflikter tager ressourcerne fra undervisningen.

En anerkendende og stabil voksenkontakt er af stor betydning for de udsatte unge. Det går igen, når de udsatte unge beskriver, hvordan de oplever de særlige tilbud. I klubberne lægger de unge vægt på, at der også er voksne, som fra egne erfaringer kender deres vilkår og baggrund. Endelig fremhæver de unge betydningen af nye venner og andre venner end dem, de ofte har indgået i konfliktfyldte relationer med. For andre at indgå i sammenhænge med klassekammerater på en anden måde, fordi de har lært at takle de vanskelige relationer til klassekammerater.

De unge har især behov for stabil voksenkontakt og voksne, der møder dem på en anerkendende måde og med anerkendende dialog. Desuden har de behov for at blive taget alvorligt, samt at nogle støtter dem og følger op, når de viser tegn på mistroivsel.

Forældrene har behov for handling og en sammenhængende og kvalificeret støtte. Derudover påpeger de, at både den sociale og den undervisningsmæssige støtte er væsentlig. De er positive overfor at blive inddraget og fremhæver betydningen af, at de i familieorienterede tilbud lærer af praksis og ikke kun bliver fortalt, hvordan de kan støtte deres barn.

8 Indsatser og behov

8.1 Sammenhæng mellem tilbud og behov

Der er i Børne- og Ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune mange forskellige tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til udsatte børn og unge. Tilbud, som dækker mange forskellige problemstillinger, indlæringsmæssige, sociale, psykologiske og sundhedsmæssige.

Det er meget svært at pege på problemstillinger i forhold til udsatte børn og unge i aldersgruppen 0-18 år, hvor der ikke er etableret et projekt, et tilbud, en foranstaltning eller et initiativ – det gælder i forhold til vanskelige børn, adfærdsvanskelige børn, tykke børn, underbegavede børn, børn af fattige familier, børn af misbrugsfamilier osv. Der synes at være meget få huller i dækningen af problemstillinger og børn i forskellige aldersklasser.

Problemstillingen er, at det kan være svært at skaffe sig et overblik over, hvad der er af tilbud, og klarhed om, hvad de enkelte tilbud kan. Det kan således være svært at få indblik i, hvad de enkelte tilbud/projekter rent faktisk foretager sig, det gælder fx med hensyn til målgruppe, metoder og faktiske resultater af indsatsen.

Det kan også være svært at orientere sig om og få klarhed på, hvordan visiteringen er til de enkelte tilbud, foranstaltninger og projekter, og hvem det er, der visiterer. Der er i forhold til de forskellige foranstaltninger og tilbud mange forskellige visitationsudvalg, der er forskelligt sammensat og med forskellige kompetencer.

Derudover kan man pege på følgende problemstillinger:

- Der er en afstand mellem behov og tilbud forstået på den måde, at tilbuddene er der, men de udsatte profiterer ikke af tilbuddene, sådan som de er organiseret og tilrettelagt.
- Derudover er der på områder en klar mangel på ressourcer og antallet af tilbud. Der er mange eksempler på, at der er flere udsatte børn og unge med problemtyper, end tilbuddene kan omfatte, eller at der er for få ressourcer i de enkelte tilbud til, at de kan tage flere udsatte børn og unge.
- Der er grupper af udsatte børn og unge, som bliver klemte i prioriteringen af ressourcer og tilbud. Der er således eksempler på, at indsatsen i forhold til risikobørnene/gråzonebørnene bliver klemte i prioriteringen af indsatsen til de meget udsatte børn og unge og “børn med diagnose”.

8.2 Manglende overblik

Det manglende overblik gælder både centralt og også lokalt. Der er meget få distrikter, der har et samlet overblik over, hvad der findes af tilbud og

foranstaltninger. Det hænger selvfølgelig sammen med, at der er tale om en relativ ny struktur med de 8 distrikter.

Det manglende overblik og indsigt i, hvad der er af tilbud, betyder noget for de professionelle og faggrupperne, som skal handle i forhold til det enkelte udsatte barn og dennes problemstillinger. De får ikke løst problemerne i den takt de skal, og meget ofte betyder det, at der bliver tale om brandslukning i stedet for brandsikring. Det er meget vanskeligt med en tidlig indsats forstået som det at gribe ind, inden problemerne bliver forværret, hvis man ikke ved, hvor problemstillinger kan blive varetaget.

En anden konsekvens er, at der bliver iværksat tilbud angående problemstillinger, som der i forvejen er tilbud til, og derved opstår der flere projekter samtidigt, som kunne være undgået eller samarbejdet på en anden måde, hvis man havde overblik over tilbud.

Endelig kan man pege på, at der i forskellige distrikter er en projektånd, som betyder, at der bliver etableret mange projekter. Der er eksempler på projekter, som bliver initieret centralt og decentralt, hvor man ikke har viden om hinandens initiativer. Der er distrikter, hvor der i dag er mange projekter, og hvor det ville være hensigtsmæssigt at få et overblik over tilbud og ressourcer med henblik på, om ressourcerne kan bruges på en anden måde og tage stilling til, om der i højere grad skal være tale om mere permanente driftsopgaver end projektmageri.

Kvaliteten af tilbud

Undersøgelsen har ikke haft til hensigt at evaluere de enkelte tilbud og initiativer, men hensigten har været at få et overblik over, hvad der findes. Oplysningerne om de enkelte tilbud er baseret på ledernes, de professionelles og faggruppernes oplysninger om målgruppe, målsætninger og indhold. Igennem kortlægningen er det dog erfaret, at mange tilbud ikke har klarhed over, hvad den faktiske målgruppe og faktiske målsætning er med arbejdet.

Et eksempel omkring målgruppen er, at tilbuddet foregiver at være for alle børn og unge, men typisk kun tager sig af dårligt stillede eller udsatte børn. Et andet eksempel er, hvad der menes, når et tilbud har de udsatte børn og unge som målgruppe.

Det kan derfor være vanskeligt ud fra, hvad projektet/tilbuddet angiver om målgruppe, målsætning, metode og indhold at kategorisere tilbuddet og derved skabe et overblik.

I forbindelse med det manglende overblik er der imidlertid også mange professionelle og faggrupper, der mangler viden om, hvad de enkelte tilbud og foranstaltninger kan, og hvilke metoder de bruger. Der er et klart behov for, at tilbuddene og projekterne giver en bedre information om, hvad det er, de

gør, og hvad de kan. Samtidig kan man sige, at der er behov for, at der på områder foretages og gennemføres evalueringer af de forskellige tilbud og foranstaltninger. Et eksempel kunne være AKT-funktionen, som er implementeret forskelligt på skolerne og praktiseres forskelligt. Hvad er erfaringerne og vurderingen af denne AKT-funktion, og hvad er perspektiverne af indsatsen?

8.3 Afstand mellem behov og tilbud

Der er mange eksempler på tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til de udsatte børn og unge. Der er imidlertid eksempler på, at tilbuddene ikke matcher de udsatte børn og unge på den måde, at alle grupper profiterer af tilbuddene. Det gælder prioriteringer af indsatsen og ressourcerne, og det gælder kvaliteten af det arbejde, der foregår i institutionerne og i tilbudene. Analysen peger på en række forhold.

- **Behov for flere små grupper og støttepædagoger**

Stort set alle tilbud efterlyser ressourcer, der i højere grad gør det muligt for personalet at trække sig tilbage fra den store gruppe med en mindre gruppe af udsatte børn og unge: Det handler om flere muligheder fx for undervisning i små grupper i specialcentret. Hvis de skal rummes og trives i folkeskolen, må de have større mulighed for mindre enheder.

Tilbud, hvor pædagogikken målrettet tilrettelægges efter deres vanskeligheder. Mindre enheder og støttepædagoger i fritidshjem og klubber, som giver fx de psykosocialt udsatte med belastede familiemæssige vilkår mulighed for en tættere voksenkontakt, der kan kompensere nogle af manglerne på hjemmefronten, flere basisgrupper i institutionerne til børn, der er diagnosticeret, men ikke så dårlige, at de skal på specialinstitution.

- **Behov for familiebehandling.**

De udsatte børn og unges vanskeligheder er ofte tæt knyttet til familier og forældre, der ikke magter at støtte og hjælpe deres børn eller give den nødvendige omsorg. Der efterlyses generelt familiebehandlingspladser, som kan arbejde med hele familiens problemstilling, men også familieklasser, hvor der kan arbejdes mere målrettet på samspillet mellem forældre og børn – med barnets skoleindlæring i fokus. Efterlysningen af familiebehandlingspladser kan ses som udtryk for, at skolerne ser behovet for familiesamarbejde i et omfang, som de ikke kan yde – og at de opfatter socialforvaltningens arbejde med de udsatte børn og unges familier som utilstrækkeligt. Få familier får i dag et relevant tilbud, der kan udvikle deres muligheder for at blive en støtte for deres børn.

- **PPR**

Både på centralt plan og lokalt i daginstitutioner, fritidsinstitutioner og hos sundhedsplejersker er der en forventning om, at PPRs lidt snævre binding til skolerne bliver løst med den nye struktur. Alle steder, men også på skolerne, efterlyses der yderligere PPR-indsats. Efterlysningen gælder både en større strukturel indsats med henblik på opkvalificering af de enkelte institutioners arbejde, fx supervision og klasseintervention, og også en mere omfattende støtte og rådgivningsindsats i enkeltsager, fx hjælp til familiearbejdet, undersøgelses- og visitationsarbejdet.

Samtidig peges der på, at ventetiden på PPRs ydelser ofte er urimelig lang og blokerer for, at der kan etableres den relevante tidlige indsats over for udsatte børn. Indtrykket fra interviewene er, at PPR som ydelse er trængt – *dels* arbejdsmæssigt: der er meget arbejde – *dels* i forhold til prioritering af opgaverne: Tilsyneladende er der skal-opgaver, som prioriterer sig selv uanset tyngde og ventetider i andre sager, som hober sig op, – *dels* af mangel på en fælles strategi og prioritering af PPR-indsatsen.

Indtrykket er, at PPR laver meget, men også at deres valg af indsats i for stor udstrækning er bundet af den enkeltes prioriteringer end af en fælles strategi tilrettelagt efter problemernes omfang og tyngde.

- **Specialskoletilbud**

Tilbud til de unge, der befinder sig i, men ikke kan være i den almindelige folkeskole. Det gælder både børn og unge med diagnose, men også børn og unge, der ikke er fanget i tide og nu står med så store adfærdsmæssige problemer, at de kræver specialtilbud.

Der er tilsyneladende et hul mellem skolernes almene tilbud, inklusive specialcenter osv. og risikoen for at ryge helt ud af skolesystemet. Hullet fyldes af den gruppe børn, som i dag i nogen udstrækning får tilbudt et privat tilbud.

- **Klubtilbud eller andre initiativer**

Tilbud til de unge, der i dag står uden for klubberne. Men det handler også om at udvikle tilbud til de udsatte børn og unge, som er svære at fastholde i klubberne, fordi tilbuddet er for utidssvarende indholdsmæssigt og i forhold til åbningstider. Ønsket er tilbud, som sprænger de aktuelle forestillinger om ungdomsklubber og fx i langt højere grad sætter de unges medindflydelse i spil.

8.4 Tilbud der er mangelfulde eller ingen tilbud

Der er særlige grupper og indsatsområder, der fremkommer som mangelfulde. I det følgende fremhæves indsatsområder, hvor der mangler tilbud, eller hvor tilbuddene ikke benyttes af målgruppen.

- **Behov for tilbud til overvægtige børn og unge**

Ud fra statistiske opgørelser og sundhedsplejerskens og kommunallægens vurdering skønnes 20 % af samtlige børn og unge at være svært overvægtige med et BMI over 30. For denne gruppe findes en lang række af tilbud til børn og unge i alle aldre fra flere forskellige offentlige instanser, private instanser og andre organisationer såsom DGI, Dansk Røde Kors osv.

Der er tale om tilbud, som ofte består af motion til særlige grupper, og madgrupper for både børn og forældre. Det bemærkelsesværdige er, at disse tilbud *ikke* benyttes. Ifølge udtalelser fra sundhedsplejerske og kommunallæge skyldes denne manglende interesse og deltagelse i tilbuddene primært lave ressourcer fra forældrenes side, og at tilbuddene ofte koster penge. Ændring af motion og kostvaner kræver efter deres udsagn "en bevidsthedsændring", som ikke kan ske gennem korterevarende kurser. Særligt for unge over 10 år mangler der længerevarende tilbud, og disse unge henvises derfor til Amager Hospital eller Rigshospitalet.

- **Åbne fritidstilbud til unge**

Der blev gennemgående i undersøgelsen givet udtryk for, at der mangler alternative fritidstilbud til gruppen af unge mellem 14-18 år, som ikke benytter sig af de eksisterende fritidsklubber. Denne gruppe udgøres primært af drenge, men også i stigende grad af piger, som ikke trives eller kan rummes i de nuværende klubber. Mange af disse unge opholder sig derfor på gaden efter skoletid, uden kontakt til voksne.

Årsagen til, at disse unge ikke benytter sig af klubberne, er angiveligt på grund af de aktiviteter, der tilbydes, og at rummelighed for "hvordan man skal opføre sig" ikke rummer disse ofte lidt mere højlydte og "voldsomme" unge. En tilsvarende årsag til, at de unge ikke kommer i klubberne, har at gøre med den eksisterende brugerbetaling på 50 kr. om måneden, og at de unge skal være indmeldt. Disse unge har behov for steder at være i fritiden, også om aftenen og i weekenderne.

Det er bemærkelsesværdigt, at der er stor forskel på klubberne. For visse klubber er der tale om en begrænsende normering, og derfor manglende resourcekapacitet til at kunne huse de unge, der reelt ønsker at benytte sig af klubben. Der er tale om en situation, hvor nogle klubber har unge, der konkret står uden for døren og ikke kan tages ind på grund af normeringsgrænser eller kravet om brugerbetaling, mens andre klubber i det samme lokalområde står over for potentiel nedlæggelse, fordi klubben ligger tom og mangler unge.

- **Fritidstilbud til børn med særlige behov**

For gruppen af udsatte børn og unge med særlige behov mangler der inden for visse områder fritidstilbud. De børn og unge, som på grund af sociale, psykologiske og emotionelle vanskeligheder går på specialskole eller speci-

alundervisning, har ofte behov for tilsvarende særligt tilpassede fritidstilbud. Som eksempel kan nævnes en 14-årig autistisk pige, som er normaltbevaget, men som ikke fungerer i store institutioner og har behov for små og fastlagte rammer. Hun går på specialskole, men da der ikke findes tilsvarende fritidstilbud er hun alene hjemme efter skoletid, hvilket *ikke* fungerer. Til sådanne unge findes enkelte basispladser i fritidshjem, indtil vedkommende er 14 år, men der findes ikke ungdomsklub eller tilsvarende herefter.

Hvad angår de eksisterende fritidshjemspladser, er der få pladser til rådighed, og disse unge er emotionelt senere udviklede end deres jævnaldrende, og har behov for fritidstilbud til længere end 14 års alderen.

• **Tilbud til børn og unge med hashproblemer**

Der er mange meldinger om, at der blandt grupper af udsatte børn og unge er store hashproblemer. Hashproblemet har et omfang, som er stort, og der er ingen udsigt til, at det i bestemte distrikter bliver mindre, og både de professionelle og faggrupperne står uforstående over for problemerne. Der er ingen foranstaltninger i forhold til denne gruppe af børn, som ofte kommer ud i kriminalitet, og der er ingen tilbud til denne større og større gruppe i København.

8.5 Behov og tilbud i forhold til de udsatte børn og unge

I forhold til de udsatte børn og unge, som omhandler de meget udsatte børn og unge og risikobørnene eller gråzonebørnene, kan man sige, at hvad angår tilbud, foranstaltninger og initiativer bliver:

- Indsatsen i forhold til gråzonebørnene/risikobørnene klemmt, fordi ressourcerne bliver brugt i forhold til de meget udsatte og til børn med diagnose.
- Samtidig må det konstateres, at hjælpen til de meget udsatte er for begrænset og ofte kommer for sent.

Der er behov for:

- Mellemløst af tilbud, som i højere grad forebygger, at gråzonebørnene udvikler sig til meget udsatte børn og unge.
- Familieorientering i forhold til familier med børn i førskolealderen – ikke alene familieorientering med inddragelse, men også familiebehandling.
- En gennemtænkning af hele fritids- og klubstrukturen, som i langt højere grad er baseret på at inddrage og omfatte de udsatte børn og unge.
- Behov for drøftelse af prioriteringen af tilbud til socialt udsatte børn i misbrugsfamilier, fattige familier og familier, hvor forældrene er psykisk syge og så de mere højt specialiserede tilbud til de børn, hvor årsagen er knyttet til deres egen fysiske eller psykiske. Der synes umiddelbart at være få tilbud til førstnævnte gruppe.

8.6 Mange projekter kontra drift

I stort set alle distrikter er der ud over institutionerne og de almene tilbud en række projekter, som tager fat om forskellige problemstillinger netop for målgruppen udsatte børn og unge. Der er tale om initiativer med blik for problemstillinger i et bestemt boligområde eller i et distrikt, eller der er tale om tilbud og initiativer til en nærmere afgrænset målgruppe blandt de udsatte børn og unge.

Der er ofte tale om ildsjæle, eller det kan være frivillige organisationer, som har etableret et projekt, men det gælder også projekter iværksat af ildsjæle eller professionelle inden for forvaltningen. Der er tale om projekter, som er finansieret af kommunen eller af puljemidler fra initiativer fra ministerierne eller EU-midler. Det kan være projekter finansieret af private fonde og midler eller en kombination af forskellige finansieringer.

Der er distrikter, hvor der er flere projekter end i andre distrikter. I en række distrikter, fordi der er behov for indsatser i forhold til de problemstillinger, som er i distriktet. I nogle distrikter hænger antallet af projekter sammen med, at de har indgået og været bydelsforsøg, og i den forbindelse har der været sat en række initiativer i gang.

Der er tale om projekter og tilbud, hvor der lægges mange kræfter, og hvor der er bundet mange ressourcer, som er til gavn for udsatte børn og unge, og hvor projekterne eller tilbuddene har opfyldt og bekræftet et behov, som er blevet implementeret i andre distrikter, og i nogle tilfælde er blevet implementeret som mere permanente tilbud som drift.

I nogle distrikter er problemstillingen, at der er så mange projekter og tilbud, at der mangler et overblik over tilbud i forhold til behov. Det er opfattelsen, at ressourcerne samlet set er store, men de er ikke koordinerede, og de arbejder ikke i samme retning. Der er behov for en ressourcebetragtning og for sammenhæng og helhed. Et synspunkt er at få de mange projekter og tilbud knyttet mere til institutionerne. Det kan sikre, at indsatsen fortsætter, når særbevillingerne ophører.

Der peges på, at problemstillingen er, at København er så stor en kommune, og at det kniber med at få bundet initiativerne/indsatserne sammen. Helhedstænkning og bedre koordinering og styring er vigtig og en større grad af decentralisering. Der er eksempler på mange samarbejder, men også på, at der er mange møder om de mange projekter og tilbud. Der efterlyses i en række distrikter koordinering og styring af aktiviteterne og indsatsen i forhold til de udsatte børn og unge.

8.7 Organisering af indsatsen

Børne- og Ungdomsforvaltningen er en ny forvaltning med en central forvaltning og en decentral forvaltning opdelt i 8 distrikter. Tanken er, at det centrale niveau skal udstikke retningslinier, prioriteringer og udvikling, og med en decentralisering, hvor distrikterne skal være det udførende led med varetagelse af driftsopgaver i det enkelte distrikt.

Med Børne- og Ungdomsforvaltningen er der skabt mulighed for en sammenhængende indsats i forhold til de udsatte børn og unge. Det gælder en sammenhængende indsats i støtten til udsatte børn og unge, og en sammenhængende indsats mellem forskellige aktører og mellem almene institutioner og særlige tilbud og foranstaltninger. Hvad angår det sidste, giver den nye struktur fx bedre mulighed for et godt og tæt samarbejde med sundhedsplejersker, pædagogiske konsulenter, PPR osv.

Det gælder også mulighederne for at skabe sammenhængende forløb for de enkelte udsatte børn og unge og deres familier således, at de ikke oplever for store brud og vanskelige overgange mellem forskellige institutioner og tilbud. Interviewene peger på, at de udsatte børn og unge og deres forældre i dag oplever, at de selv i høj grad er tovholdere i at skabe sammenhæng mellem institutioner og tilbud, og analysen viser, at den manglende kontinuitet i indsatsen giver risiko for en yderligere sårbarhed for de udsatte børn og unge.

Med de nye muligheder er der organisatorisk tale om en udfordring for samarbejdet på såvel det centrale niveau som det decentrale mellem de 4 afdelinger, som tegner organisationen, og til det tværfaglige samarbejde i distrikterne mellem de forskellige faggrupper, som varetager opgaverne i forhold til de udsatte børn og unge. Det vil være vigtigt, at der organisatorisk formaliseres en samarbejdskultur på tværs af afdelingerne på alle niveauer og med fælles værdier omkring fx en forebyggende og tidlig indsats. Det er erfaringen, at hvad man kunne kalde "det gode samarbejde", har de bedste betingelser, hvis det etableres på alle niveauer.

I forhold til de udsatte børn og unge er der en særlig udfordring til samarbejdet mellem Børne- og Ungdomsforvaltningen og socialforvaltningen og specielt til Børnefamilieteamet. Med den nye struktur er der ikke længere den tætte kontakt og dermed muligheder for at handle hurtigt i forhold til børnefamilierne. Analysen viser, at for både de meget udsatte børn og unge og for gråzonebørnene er der en sammenhæng mellem deres problemstillinger og familiebaggrund og familiernes vilkår. For at etablere en tidlig og helhedsorienteret indsats i forhold til de udsatte børn og unge og deres familier er det derfor vigtigt, at der både på det centrale niveau og decentralt i de enkelte distrikter formaliseres et samarbejde med en klar ansvarsfordeling med henblik på en fælles indsats i forhold til de udsatte børn og unge og deres familier.

Med henblik på en forebyggende og tidlig indsats i forhold til udsatte børn er det vigtigt, at der skabes de organisatoriske rammer for såvel overblik som muligheder for samarbejde. Det vil sige, såvel horisontalt mellem forskellige institutioner og faggrupper, men også vertikalt. Det vil sige, at der på alle niveauer udvikles en organisering af indsatsen med samarbejdsformer, samarbejdsprocedure og -villighed, som afspejler en målsætning om forebyggelse og tidlig indsats.

Decentralisering af indsatsen

Der er i den nye forvaltning organisatorisk lagt op til en decentralisering i opgaveudførelsen i forhold til de udsatte børn og unge. Der er med etableringen af Børne- og Ungdomsforvaltningen med en fusion af opgaver fra forskellige forvaltninger forskellige traditioner og erfaringer med en decentralisering.

Analysen viser, at det i forhold til indsatsen til udsatte børn og unge vil være en fordel med en decentralisering af såvel opgaveudførelser, ressourcer, udvikling af tilbud som foranstaltninger og ansvar.

For det første, fordi det er væsentligt, at opgaverne udføres så tæt på og i tæt kontakt med de udsatte børn og unge og deres familier. Hvad angår selve indsatsen, varetagelsen af opgaverne og kontakten til de udsatte er vilkårene for de forskellige faggrupper ikke ændret, men selve organiseringen og ansvarsfordelingen er ændret, og i den forstand vil det styrke arbejdet i forhold til de udsatte børn og unge med en øget decentralisering.

For det andet, fordi der er store forskelle mellem distrikterne med hensyn til andelen og sammensætningen af udsatte børn og unge. Ikke blot mellem distrikterne, men også inden for distrikterne er der store forskelle. Analysen viser, at forskellene afspejler sig med hensyn til tilbud og foranstaltninger til de udsatte børn og unge i distrikterne. En decentralisering vil kunne styrke det lokale arbejde i forhold til udsatte børn og unge og i forhold til de lokale behov.

For det tredje viser analysen, at der er behov for, at ressourcerne kommer ud i distrikterne. Det gælder i forhold til at styrke voksenkontaktr ressourcerne, som de udsatte børn og unge peger på som væsentlige, og forøgelse af ressourcer generelt til distrikterne i forhold til omfanget af udsatte børn og unge. Det gælder også i forhold til en prioritering af småbørnsindsatsen med henblik på en øget forebyggelse, og det gælder med hensyn til familieorienteringen generelt. Der er derfor behov for, at ressourcerne decentraliseres således, at de i større omfang kan blive anvendt lokalt i forhold til de udsatte børn og unge.

I den forbindelse vil det styrke småbørnsindsatsen og den lokale indsats, at PPR bliver integreret i den nye decentrale distriktsorganisering. Det samme

gælder SSP-samarbejdet, at det bliver organiseret i de 8 distrikter og i højere grad organisatorisk kan indgå i det lokale distriktssamarbejde.

Bilag

Bilag: Metoder i analysen

Undersøgelsen er gennemført med anvendelse af forskellige metoder med hovedvægt på en kvalitativ tilgang og består af følgende:

1. Kvalitativ interview med 100 medarbejdere og ledere.
2. Kvalitativ interview med 49 brugere heraf 28 unge og 21 forældre.
3. Dialogmøder med 24 medarbejdere og ledere.
4. Dokumentationsmateriale og telefoninterview.

Kvalitativ “fra-neden” tilgang

Formålet med analysen er at give et overblik over eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer i forhold til udsatte børn og unge, foretage en vurdering af indsatsen samt pege på en fremtidig organisering af indsatsen med henblik på en forebyggende og tidlig indsats.

Analysen af indsatsen for de udsatte børn og unge er tilrettelagt ud fra en kvalitativ tilgang og baseret på interview og dialogmøder med ledere og medarbejdere inden for forskellige faggrupper, som arbejder i forvaltningen, i institutioner eller i tilbud og foranstaltninger, som har udsatte børn og unge som målgruppe. Derudover er der foretaget interview med de udsatte børn og unge selv og forældre til udsatte børn og unge.

Der er tale om indhentning af viden fra informanter, som omfatter såvel professionelle og fagpersoner, som har kendskab til de udsatte børn og unges vilkår og vanskeligheder, som de udsatte selv. Der er tale om indhentning af informationer, der dækker en bred gruppe af professionelle og fagpersoner, og som arbejder i mange forskellige tilbud og foranstaltninger i forhold til udsatte børn og unge.

Med analysetilgangen har det været formålet at præsentere, hvad vi kalder et “fra-neden” perspektiv. Det vil sige et perspektiv, der tager udgangspunkt i de enkelte aktører og de udsatte børn og unges synspunkter på indsatsen i forhold til udsatte børn og unge. Det centrale udgangspunkt har været at belyse de enkelte aktørers og de udsattes erfaringer og oplevelser af eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer og deres vurderinger og ønsker til en fremtidig indsats. Erfaringer og vurderinger belyst såvel bredt blandt de eksisterende tilbud og foranstaltninger og i dybden blandt udvalgte tilbud og foranstaltninger.

På den måde er vi kommet rundt om de forskellige konkrete tilbud og foranstaltninger set fra forskellige aktørers perspektiv. Der er tale om en række komplekse udsagn, der gennem analysen har dannet et samlet billede af indsatsen i forhold til udsatte børn og unge. Der er således ikke tale om en repræsentativ undersøgelse, hvor vi kan kvantificere de forskellige udsagn. Det er ikke udbredelsen af forskellige synspunkter, der er i fokus i denne

analyse, men indsatsen i form af de eksisterende tilbud, foranstaltninger og initiativer.

Kvalitative interview med medarbejdere og ledere

Analysens datagrundlag er tilvejebragt ved kvalitative metoder. Der er foretaget kvalitative personlige interview med 100 ledere og medarbejdere i tilbud på henholdsvis lokalt og centralt niveau.

De kvalitative interview er kendetegnet ved at give mulighed for at indhente subjektive beskrivelser og vurderinger fra medarbejdere og ledere baseret på deres arbejde og praksis i forhold til udsatte børn og unge i de forskellige tilbud i Københavns Kommune. Analysen er dog afgrænset på den måde, at den ikke omfatter specialinstitutioner for udsatte børn og unge med vidtgående fysiske og psykiske handicap. Der er derfor ikke foretaget interview med medarbejdere og ledere på specialinstitutioner for børn med vidtgående handicap.

Børne- og Ungdomsforvaltningen er opdelt i 8 distrikter, og i hvert af distrikterne er ledere og medarbejdere med følgende funktioner med enkelte undtagelser interviewet:

- Sundhedsplejersker (ledende, koordinerende, skole).
- Dagtilbudsledere (leder af basisdagpleje, basisdagplejemødre, ledere af integrerede institutioner, ledere af integrerede institutioner med basispladser, børnehaveledere).
- Pædagogiske konsulenter.
- PPR (leder, souschef).
- Funktionslærer, SSP-repræsentant, skoleledere.
- Ledere af fritidshjem, fritidsklubber, væresteder, opsøgende team, leder af bemandende legeplads.
- Børne- og ungdomschefen.
- Børnefamilieteamchefer.
- Leder af Ungdomsvejledningen (Upsteam-medarbejder).
- Lokale tilbud fx medarbejder i fritidstilbud for overvægtige, frivillige tilbud.
- Ledere og medarbejdere i private tilbud.

Derudover er ledere fra bydækkende specialskoler, kommunallægen og et antal centralt ansatte konsulenter blevet interviewet. Både medarbejdere og ledere i almene tilbud, særlige tilbud og specialtilbud er repræsenteret. De interviewede ledere og medarbejdere er fordelt på de forskellige tilbud, foranstaltninger og initiativer og fordelt på de enkelte lokalområder.

De personlige kvalitative enkeltinterview med medarbejdere og ledere er gennemført ud fra åbne og tematiserede spørgsmål. Hvert interview har været cirka en time. Efterfølgende er interviewene transskriberet. Ved enkelte interview har to respondenter med tilnærmelsesvis samme funktion delta-

get, fx leder og souschef i PPR eller både den ledende og den koordinerende sundhedsplejerske. Endelig har der indgået en enkelt mødedeltagelse, hvor interviewerens har haft rollen som observatør ved et SSP-møde. Interviewpersonerne er udvalgt således, at de forskellige funktioner er repræsenteret i hvert distrikt. Spørgeguide for interview er vedlagt til dette bilag.

Kvalitative interview med unge og forældre

Brugerne er udsatte unge og forældre til udsatte børn og unge, som modtager et særligt tilbud. De er blevet interviewet med henblik på at indhente konkrete eksempler på brugernes oplevelse af de tilbud, de er i.

Brugerne – børn og forældre – er udvalgt tilfældigt, men dog strategisk, idet der er tale om brugere, som deltager eller er i kontakt med et tilbud med udsatte som målgruppe. Der er således foretaget interview med forældre til børn i basispladser, frivillige tilbud, fritidshjem, specialskoler, særlige skoletilbud og med unge i klubber, specialskoler, lektiecafeer og særlige skoletilbud.

Der er interviewet 28 unge. Det drejer sig om 28 interview med elever fra 7. klasse og op til 18 år. Af de 28 interview med unge er der 11, som er interviewet med udgangspunkt i deres klubtilbud, og andre 17 i deres skoletilbud, henholdsvis en privat skole, elever som deltager i AKT eller lektiehjælp.

Der er i alt interviewet 21 forældre, heraf 5 småbørnsmødre i et frivilligt tilbud og 16 interview med forældre til børn i daginstitutioner og i skolen. En meget stor del af interview med forældre er mødre og for en stor del, er der tale om sønner. Deres børn deltager i forskellige tilbud, nemlig basisplads, observationskoloni, flerfamilietilbud, lektiecafé, AKT og særligt skoletilbud.

Nogle brugere er interviewet enkeltvis og andre i grupper, således er der bl.a. taget hensyn til den enkelte brugers situation. Nogle har været mest trygge ved at blive interviewet sammen med andre, som de i forvejen kender fra tilbudet. For andre har dette hensyn været underordnet.

Unge og forældre er interviewet hver for sig og kun enkelte fra samme familie. Alle er interviewet personligt, og i de fysiske rammer, som udgør det tilbud, de er en del af. Interviewene er foretaget med udgangspunkt i en spørgeguide, som er vedlagt dette bilag. Interviewene er efterfølgende transskriberet og danner baggrund for fremstillingen og analysen i rapportens kapitel 7.

Brugerne af tilbud for udsatte børn og unge er således udvalgt tilfældigt, men strategisk, hvad angår alder, tilbud og lokalområde. Ikke med henblik

på at opnå repræsentativitet, men for at opnå en dækkende belysning af analysens temaer.

Dialogmøder med professionelle

Men henblik på at kvalificere datagrundlaget med vidensindsamling fra de professionelles drøftelser er der gennemført 5 dialogmøder a 2 timers varighed med i alt 24 deltagere. Dialogmøderne omhandlede tilbud, målsætninger og perspektiver. Dialogmøderne var sammensat med følgende repræsentanter:

- 2 sundhedsplejersker, 2 daginstitutionsledere, 1 chef for støtte og rådgivning lokalt, 1 leder af et motionstilbud på førskoleområdet og 1 fra et udredningstilbud.
- 1 BUF-chef og 1 PPR-chef.
- 1 UU-vejleder, 1 fra Upsteamet, 1 udviklingskonsulent fra centralt niveau og 1 BUF-chef.
- 1 pædagogisk konsulent, 1 fra PPR, 2 skoleledere fra særlig skole og almen og 1 BUF-chef.
- 2 skoleledere, 1 fra PPR, 2 fra klubtilbud og 1 fra det centrale rådgivnings- og støttekontor.

Dokumentationsmateriale og telefoninterview

Ud over analysen af indsatsen er der gennemført en kortlægning af tilbud, foranstaltninger og initiativer til udsatte børn og unge. Kortlægningen omfatter en beskrivelse af tilbud med tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen samt private og frivillige tilbud til målgruppen.

Kortlægningen er gennemført som deskstudy på basis af eksisterende dokumentationsmateriale primært hentet fra hjemmesider og suppleret med telefoninterview. I de kvalitative interview med de professionelle i distrikterne er der desuden blevet spurgt til de forskellige lokale tilbud. Til registrering af oplysningerne er oprettet en database, hvori der for hvert tilbud så vidt muligt er en beskrivelse af: Formål, målgruppe, visitation, indhold, metoder, samarbejdsrelationer, organisering samt forankring.

Metode og fremgangsmåde i indsamling af data til database

Formålet med databasen har været dels at synliggøre, hvilke tilbud der i kommunen findes til udsatte børn og unge, dels at stille disse op på en klar og overskuelig måde således, at kommunens medarbejdere på alle niveauer kan benytte dem og komme i kontakt med tilbud relevante for netop udsatte børn og unge.

Udvalgsriteriet for de enkelte tilbud har været, at de udelukkende retter sig mod udsatte børn og unge, og for de kommunalt styrede projekter har det ligeledes været et udvalgsriterium, at de har tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen. Udsatte er her defineret bredt og inkluderer både krimi-

nalitetstruede, handicappede, børn med diagnoser som Asberger og autisme, overvægtige børn, børn fra misbrugsfamilier etc.

For indsamling af data til de kommunale institutioner gælder det, at der primært er taget udgangspunkt i kommunens eget materiale på området. Således er Københavns Kommunes hjemmeside blevet brugt til at indsamle en stor del af materialet, især den del af materialet som indbefatter specialbørnehaver, specialskoler, basisgrupper i daginstitutioner og lignende. For beskrivelse af de selvejende undervisningstilbud er primært anvendt "Katalog om undervisningstilbud" udgivet 2006 af Københavns Kommune i samarbejde med socialforvaltning, støtte og rådgivning og Børne- og Ungeforvaltningen. Oplysningerne er hentet i denne type materiale, og hvor det har været nødvendigt at afklare tilbuddet yderligere suppleret med oplysninger via telefonsamtale med repræsentanter fra tilbuddet.

For indsamling af data til de private, selvejende og frivillige tilbud gælder det, at der primært er søgt på Internettet på relevante nøgleord, og at der er trukket på arbejde og erfaringer fra tidligere projekter i CASA. Ligeledes har "sneboldmetoden" været et vigtigt redskab, forstået på den måde, at der efter samtale med repræsentanter for de enkelte tilbud, er blevet bedt om henvisninger til lignende projekter. Især de små frivillige projekter i tilknytning til boligområder er blevet afdækket på denne måde. Flere af dem har ikke hjemmesider og figurerer ikke altid i telefonbogen.

I begge ovenstående tilfælde gælder det i øvrigt, at kommunens egne repræsentanter, der har været interviewet til denne undersøgelse, er blevet bedt om at komme med eksempler på tilbud i deres distrikt, og disse meldinger er ligeledes indført i databasen og brugt til at søge videre ud fra.

Databasens første udkast er sendt ud til de enkelte distrikter for kommentarer og tilbagemeldinger, hvorefter fejl og mangler er rettet til. Nogle tilbud er fjernet fra databasen i denne proces, men flere er føjet til. Ligeledes er nogle tilbud flyttet fra et område til et andet eller lignende. Disse ændringer har stort set kun indbefattet kommunens egne tilbud.

Arbejdet med databasen har således, overordnet set, foregået i 3 faser. En fase med søgning i trykte og elektroniske medier, en fase med interview foretaget telefonisk og personligt og til sidst ude i distrikterne, hvor de enkelte repræsentanter har haft mulighed for at komme med ændringer og påpege fejl og mangler.

Spørgeguide Til leder og medarbejdere i tilbud (indsatser, foranstaltning, initiativer) i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen og i tværfaglige tilbud, som grænser op til socialforvaltningen og sundhedsforvaltningen.

Præsentation: CASA-projekt, interviewer og respondent

Udsatte børn og unge

- Hvad er det for børn og unge, som kommer her, og som I arbejder med?
- Hvilke problemstillinger har børnene? Pædagogisk-psykologisk (indlæring/adfærd), social, sundhedsmæssig, kriminalitet.
- Hvad forstår I ved begrebet udsatte? På hvilken måde er jeres børn udsatte?

Forebyggelse

- Hvordan er jeres arbejde forebyggende, hvad forstår I ved forebyggende arbejde?
- Hvad er det I forebygger (sundhed, undervisning, socialt)?
- Hvordan arbejder I forebyggende ift. børn/ungeproblemstillinger?
- Generelt – hvad fungerer godt, og hvad kunne blive bedre?

Tidlig indsats

- Hvordan arbejdes der med henblik på en tidlig indsats?
- Og hvad er erfaringerne?

Familieorientering

- Hvordan samarbejder I med familierne - Hvordan involverer og inddrager I familierne?
- Hvordan er erfaringerne – Hvad fungerer godt, og hvad kunne være bedre?

Samarbejde

- Hvem samarbejder I med, og hvordan fungerer samarbejdet?
- Er det enkeltsagssamarbejde eller formaliseret samarbejde?
- Er der retningslinier, samarbejdsaftaler?
- Hvad er erfaringerne?

Overgange og sammenhæng

- Hvordan fungerer overgangene mellem dette tilbud og andre tilbud?
- Hvad er erfaringerne? Aldersovergange fx dagtilbud og skole, fra almene til særlige, overgange mellem forvaltninger (social, sundhed, BUF), overgange mellem forvaltningstilbud og frivillige tilbud?

Spørgeguide: *Til brugere (børn og forældre) af tilbud i tilknytning til Børne- og Ungdomsforvaltningen.*

Præsentation af CASA-projekt, interviewer, tilbud, respondent.

Indgang, overgang og visitation

Kan I/du fortælle om, hvordan I/du fik kendskab til dette tilbud?

Hvor var du før?

Hvem snakkede I/du med om at skulle starte?

Hvordan kom I/du i kontakt med dem?

Hvad skete der?

Hvad var det bedste ved at skulle væk fra det tidligere tilbud, og hvad var det værste?

Var der tale om en tidlig indsats – Kunne der være grebet ind tidligere?

Hvordan havde barnet/du det dengang?

Hvordan oplevede barnet/du at starte her? Hvad var det bedste, og hvad var det værste?

Når I/du tænker tilbage – hvad kunne du så have haft brug for af hjælp og støtte, også før du startede her?

Hvad skulle have været anderledes og hvordan?

Vurdering af tilbuddet i forhold til forebyggelse og indholdet

Hvad er dette for et tilbud?

Kan man tale om, at tilbuddet arbejdede forebyggende, og hvordan oplever du/I den forebyggende indsats i tilbuddet?

Hvad synes du/I om (indholdet) det I laver her? Hvad er det bedste, og hvad er det værste?

Hvad er de vigtigste grunde til, at du går her?

Hvordan svarer indholdet i tilbuddet det til (din/barnets) den støtte, du har brug for?

Familieorientering

Hvad kender du/dine forældre til tilbuddet?

Hvad gør I/dine forældre i forhold til tilbuddet?

Hvordan er I/ dine forældre inddraget i arbejdet?

Snakker I, du og medarbejderne sammen? Fx om hvad I skal lave, og hvad der skal ske fremover?

Er der sammenhæng i indsatsen i forhold til dine/barnets problemstillinger?

